KUN KYSYMYKSET MUUTTUVAT

Tutkimus diakoniatyön ajankohtaisista ja innovatiivisista toimintamuodoista

Karolina Puuska

Opinnäytetyö, syksy 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Järvenpää
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonia ja kristillinen kasvatus
Sosionomi-diakoni (ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Puuska, Karolina. Kun kysymykset muuttuvat. Tutkimus diakoniatyön ajankohtaisista ja innovatiivisista toimintamuodoista.
Järvenpää, syksy 2010. 107 s. 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonia ja kristillinen kasvatus, sosionomi ja diakoni ylempi (AMK).

Opinnäytetyön tavoite oli ensiksi kartoittaa, minkälaisia ajankohtaisia ja innovatiivisia diakoniatyön toimintamuotoja diakoniatyön kentällä on. Toiseksi tehtävänä oli selvittää, millaisia diakoniatyön kehittämisen suuntaviivoja löydettyjen toimintamuotojen analyysin kautta voidaan hahmottaa.

Aineistona käytettiin kvalitatiivista teemahaastattelumateriaalia. Kevään 2010 aikana haastateltiin kahdeksaa diakoniatyöntekijää eri puolilta Suomea heidän toteuttamastaan ajankohtaisesta ja innovatiivisesta diakoniatyön toimintamuodosta. Haastatteluaineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Haastatelluilla diakoniatyöntekijöillä oli halu astua ulos totutuista toimintamuodoista ja hahmottaa uusia tarkastelukulmia oman työnsä kehittämiseksi. Taloudellisen avustamisen väheneminen ja sen korvaaminen muilla elämänhallintaa tukevilla toimintamuodoilla koettiin keskeiseksi tulevaisuuden haasteeksi.

Diakoniatyötä tahdotaan tehdä siellä, missä ihmiset ovat. Kehittämishaasteena on diakoniatyön ulottuminen niiden ihmisten joukkoon, jotka kohtaavat toisiaan sosiaalisten medioiden välityksellä.

Diakoniatyön toteuttamiseen osallistuu diakoniatyöntekijän lisäksi joukko ilman palkkaa työskenteleviä ihmisiä. Haasteena on kehittää tehtävänimikkeitä, jotka vastaisivat paremmin heidän todellisia työnkuviaan diakoniatyön sisällä kuin termit vapaaehtoinen ja seurakuntalainen.

Asiasanat: kvalitatiivinen tutkimus, teemahaastattelu, diakoniatyö, diakonia, sosiaalipolitiikka, innovatiivisuus, kehittäminen

ABSTRACT

Puuska, Karolina. When the questions change. A study of current and innovative forms of activity of diaconia work.
107 p, 3 appendices. Language:Finnish. Järvenpää, Autumn 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Diaconia and Christian Education. Degree: Master of Social Services.

The purpose of this thesis was firstly to find out what kind of current and creative forms of activity there are in the field of diaconia work, and secondly to find out what kind of guidelines of development there can be found through the analysis of the forms of activity.

The diaconia workers interviewed for this thesis had an urge to step out of the common forms of activities and to find new perspectives for the development of their own work. The reduction of financial supporting and its replacement with other forms of support are experienced as important challenges for future.

Diaconia work should be done there where people are. There is also a challenge to develop diaconia work to reach the people that meet each other through social media.

Besides diaconia workers there are people participating in diaconia work without getting a payment for their work. There is a challenge to develop titles that could describe their real job description inside diaconia work rather than calling these people volunteers or members of the congregations.

Keywords: qualitative research, theme interview, diaconia work, diaconia, creativity, developing

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 KOHTAAVA DIAKONIATYÖ 7

2 DIAKONIATYÖ KIRKON PERUSTEHTÄVÄNÄ -TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT 10

2.1 Tutkimuksen tarkastelukulma 10

2.2 Diakonia ja diakoniatyö 11

2.2.1 Diakonia 11

2.2.2 Diakoniatyö 13

2.2.3 Ajankohtaisuuden haaste diakoniatyössä 15

2.2.4 Innovatiivisuus diakoniatyön arjessa 16

3 DIAKONIATYÖTÄ MUUTTUVISSA OLOSUHTEISSA 18

3.1 Sosiaalipoliittinen konteksti ja oikeudenmukaisuus 18

3.1.1 Hyvinvointivaltio nimeltään Suomi 18

3.1.2 Oikeudenmukaisuuden vaatimus suomalaisessa sosiaalipolitiikassa 23

3.2 Diakoniatyö osana yhteiskuntaa 26

4 TUTKIMUSAINEISTO, TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSELLISET HAASTEET 32

4.1 Aineiston keruu 32

4.1.1 Haastateltavien valinta 33

4.1.2 Puolistrukturoitu teemahaastattelu 35

4.2 Aineiston käsittely 36

4.2.1 Aineisto ja sen litterointi 37

4.2.2 Teemoittelu ja analyysi 38

4.3 Tutkimuksen eettisyys 39

4.4 Tutkimuksen luotettavuus 40

5 AJANKOHTAISIA JA INNOVATIIVISIA TOIMINTAMUOTOJA 41

5.1 Ruoka-nyssellä ympäri Tamperetta 41

5.2 Iloinen lapsi –Vaateapua Henkarista 43

5.3 Diakoniatyötä tehtaassa 45

5.4 Uraa uurtavaa Sinkkutyötä Turussa 47

5.5 Ennaltaehkäisevää perhetyötä opiskelijavoimin 51

5.6 Terveyden edistämistä työttömien intensiiviryhmässä 52

5.7 Mittaristot diakoniatyön johtamisen toimintamuotona 55

5.8 Syrjäytyneet perheet kiinni elämässä 57

6 KEHITTYVÄ DIAKONIATYÖ – TUTKIMUKSEN TULOKSIA, YHTEENVETOA JA POHDINTAA 60

6.1 Näkökulman vaihtaminen 60
6.1.1 Arjen todellisuus ja näkökulman vaihdos 61
6.1.2 Taloudellinen avustaminen ja näkökulman vaihdos 63
6.1.3 Mittaristoista näkökulman vaihdosta 67

6.2 Diakoniatyötä ihmisten luo 69
6.2.1 Haetaan ääripäitä 70
6.2.2 Ulos tuttuusvyöhykkeeltä 73

6.3 Mediamerkittävyyttä 75

6.4 Ei ikinä enää yksin 78
6.4.1 Vapaaehtoisuus -termin väärinymmärrys 79
6.4.2 Hengellisyys osana diakoniatyötä 83
6.4.3 Yhdessä tekemisen ilo 84

7 JOHTOPÄÄTÖKSET 86

7.1 Muutosten keskellä 86

7.2 Haaste astua ulos totutusta 88

7.3 Diakonian bittinikkarit.....89

7.4 Yhdessä toimiva diakoniatyö.....90

LÄHTEET 92

LIITTEET

LIITE 1: Tutkimuksen tarkoituksen selvitys sekä ”etsintäkuulutus” niistä diakoniatyöntekijöistä, jotka toteuttavat työssään ajankohtaista ja innovatiivista toimintamuotoa

LIITE 2: Puolistrukturoitu teemahaastattelurunko

LIITE 3: Tutkimuslupapyyntö

1 KOHTAAVA DIAKONIATYÖ

Työskennellessäni diakoniatyöntekijänä itähelsinkiläisessä lähiössä, jossa diakoniatyön haasteet ovat erityisen räikeitä, olen kipeästi kaivannut työni kehittämisen välineiksi ideoita diakoniatyön toimintamuodoista, joita muut diakoniatyöntekijät ovat oman työnsä ja kokemuksensa kautta todenneet toimiviksi ja ajankohtaisiksi. Olen kaivannut omaa työkenttääni laajempaa diakoniatyön perspektiiviä työni peiliksi.

Diakoniatyön arjessa olen jatkuvasti todennut kysymyksien muuttuvan niiden ihmisten elämäntodellisuudessa, joiden keskuudessa työtäni teen. Kohdatessani ihmisiä diakoniatyön erilaisissa tilanteissa, kotikäynneillä, kodittomien yö –yöpymistapahtumissa tai vaikkapa elintarvikejakelun jonossa, saan jatkuvasti päivittää omaa näkemystäni ihmiselämän ongelmakenttien kirjosta ja sitä kautta diakoniatyön keskeisimmistä sisällöistä. Ihmisten eteeni tuomat henkilökohtaiset, usein kipeät ja vaikeat elämänkysymykset herättävät minussa kysymyksiä: Miten voisin paremmin, laajemmin ja herkemmin tukea ja auttaa näitä ihmisiä? Millaisin toimintamuodoin voisi apu ja tuki kohdata parhaimmalla tavalla vaikeassa tilanteessa elävän ihmisen? Millaisella toimintamuodolla voisi olla yksittäisen ihmisen tukemista laajempaa kontaktipintaa myös yhteiskunnallisella tasolla?

Ympäröivässä yhteiskunnassa ajankohtaiset kysymykset muuttuvat jatkuvasti. Diakoniatyöntekijänä en tahdo olla vastaamassa ainoastaan yksittäisen ihmisen kokemaan hätään yhteiskunnallisten muutosten keskellä, vaan myös pyrkiä oman työni ja toimintani kautta vaikuttamaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Yhteiskunnallisen muutosvirran keskellä olen todennut diakoniatyön kehittämisen välttämättömyyden, sen antoisuuden ja haasteen. Tämä tutkimus osaltaan vastannee tähän oman työni arkitodellisuudesta nousseeseen kehittämishaasteeseen.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarjota työvälineitä paitsi itselleni, myös muille diakoniatyöntekijöille, jotka kaipaavat konkreettista ja ajankohtaista ruohonjuuritason materiaalia oman työn kehittämiseen. Tutkimuksessani esittelen diakoniatyön kentältä etsimiäni ajankohtaisia ja innovatiivisia toimintamuotoja, jolloin ne tulevat julkaistuiksi ja jaetuiksi työvälineinä tätä tietoa kaipaaville diakoniatyön toimijoille. Lisäksi tutkimukseni analyysissa luon keskustelua kyseisten toimintamuotojen, niistä nostamieni teemojen sekä diakoniatyön ja sosiaalipolitiikan viitekehyksen kanssa. Tämän tarkoituksena on nostaa esiin tutkimustulosten ja niiden analyysin kautta löytyviä diakoniatyön kehittämishaasteita.

Olen keskustellut diakoniatyön ajankohtaisten ja innovatiivisten toimintamuotojen julkistamisen puutteesta paitsi oman rovastikuntani diakoniatyöntekijöiden ja kohtaamieni Diakonia-ammattikorkeakoulun diakonian opettajien, myös kirkkohallituksen diakoniatyön kehittämisen parissa työskentelevien työntekijöiden kanssa. Näissä arjen työn keskellä käydyissä keskusteluissa olemme todenneet yhteisen tarpeen diakoniatyön toimintamuotojen nostamisesta yleiseen keskusteluun diakoniatyön kehittämiseksi. Lisäksi Helsingin seurakunnissa parhaillaan käynnissä olevan diakoniastrategian kehittämistyön lähityöskentelypäivissä on keskusteltu tarpeesta saada enemmän tietoa muualla Suomessa toteutettavista diakoniatyön toimintamuodoista. Toivon, että tutkimukseni palvelee oman työkenttäni lisäksi myös mainittuja diakoniatyön toteuttamiseen ja kehittämiseen tähtääviä tahoja.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenmäärä vähenee vuosi vuodelta. Parhaimmillaan diakoniatyö on nostamassa koko evankelis-luterilaisen kirkon profiilia hädänalaisten ihmisten kohtaajana ja innovatiivisena auttamistahona sekä tukemassa kirkon asemaa yhteiskunnallisena vaikuttajana. Diakoniatyön arjessa kehittyy jatkuvasti uusia toimintamuotoja, joiden jakamista toisille diakoniatyöntekijöille on aihetta edistää mahdollisimman monin eri keinon työn kehittämiseksi.

Diakoniatyö on kiinteästi ruohonjuuritasolla toimivaa työtä. Sitä tehdään ihmiseltä ihmiselle. Diakoniatyö elää sen mukaan, millaisia hätähuutoja yksit-

täisten ihmisten elämänmyllerrykset tai yhteiskunnallisten muutosten seurаukset aiheuttavat ihmisten elämässä. Tähän tutkimukseen valittujen haastattelujen myötä aukeaa ikkuna kahdeksaan eri diakoniatyön arjen todellisuuteen eri puolilla Suomea, missä diakoniatyötä toteutetaan erityisen innovatiivisin ja ajankohtaisin toimintamuodoin.

2 DIAKONIATYÖ KIRKON PERUSTEHTÄVÄNÄ -TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Diakoniatyön kentällä tehtävä työ on moninaista ja kirjavaa (Henttonen, 1997,18). Sen sisältö ja toteutus liittyvät kiinteästi paitsi diakoniatyöntekijän omaan motivaatioon ja kiinnostukseen, myös siihen, millaisessa ympäristössä ja millaisten sosiaalisten ongelmien keskellä diakoniatyötä tehdään.

Tämän tutkimuksen tehtävänä on ensinnäkin kartoittaa, minkälaisia ajankohtaisia ja innovatiivisia diakoniatyön toimintamuotoja diakoniatyön kentällä on. Toiseksi tehtävänä on selvittää, millaisia diakoniatyön kehittämisen suuntaviivoja löydettyjen toimintamuotojen analyysin kautta voidaan löytää.

Koska koko Suomen kattava diakoniatyön kenttä on varsin laaja, on tutkittavien toimintamuotojen määritelmä rajattu termeillä ajankohtainen ja innovatiivinen. Tämä tutkimus on tutkimuksellinen kehittämishanke.

2.1 Tutkimuksen tarkastelukulma

Olen diakoniatyöntekijä. Teen tutkimusta diakoniatyöstä, sen toimintamuodoista, joten diakonian näkökulma on luonnollisesti osa tutkimukseni viitekehystä. Diakonian näkökulmalla tarkoitetaan tässä evankelis-luterilaisen kirkon sisällä toteutettavaa käytännöllistä osaa suomalaisen yhteiskunnan auttamisjärjestelmästä. Auttamistyöstä tekee perinteisen, pietistisen käsityksen mukaan diakonisen se, että taustalla on kristilliseksi tunnustettu pohja ja perusta, jolta työtä tehdään: Kaikkia hyviä tai rakentavia tekoja ei voi nimittää diakonisiksi, tai osaksi diakoniatyötä, jos niistä puuttuu kristillinen ulottuvuus, tai se on liian epämääräinen. Sen sijaan avaran diakonian käsityksen mukaan diakoniaa on kaikki historian saatossa tapahtunut ja tapahtuva auttamistyö. (Elenius, 2007, 158-163.) Tässä tutkimuksessa käsitetään diakoni-

seksi auttamistyö, joka on pyyteetöntä ja kokonaisvaltaista ja jolla on hengellinen lähtökohta kristinuskon sisällössä. (Veikkola, 2002, 118-120.)

Diakoniatyötä tehdään aktiivisessa vuorovaikutuksessa ja kosketuspinnassa suomalaisen yhteiskunnan kanssa. Sosiaalipoliittinen lähtökohta on valittu tämän tutkimuksen toiseksi viitekehykseksi, koska sosiaalipoliittiset ratkaisut, toimintamallit ja arvovalinnat muodostavat sen yhteiskunnallisen kehyksen, jossa ja josta käsin myös diakoniatyötä tehdään. (Iivari & Karjalainen, 1999, 19.) Sosiaalipoliittiseen viitekehykseen kutoutuu näkökulma sosiaalisen oikeudenmukaisuudesta, joka on keskeinen elementti diakoniatyön arvopohjassa.

2.2 Diakonia ja diakoniatyö

2.2.1 Diakonia

Diakonian on kuvattu jakautuvan kahteen erilaiseen käsitykseen: Toisaalta diakonia on ulospäin suuntaavaa, sosiaalisesti rajoittuneita kohtaavaa työtä, toisaalta diakonian tulee sielunhoidon kautta ja sen näkökulmasta kohdata erityisesti ikääntyneitä ihmisiä. Ensimmäinen käsitys diakoniasta pitää sisällään ajankohtaisuuden ja muutosherkkyyden vaateen, kun taas jälkimmäinen pitää yllä yhteiskunnan kulloistakin olotilaa. Erilaiset näkemykset diakonian olemuksesta alleviivaavat sen moniulotteisuutta ja kirjavuutta. (Röykäs, 2006, 9-20.) Valitsemalla ainoastaan yksi tapa selittää tai ymmärtää diakoniaa jättää sen liian kapeaksi vastaamaan diakoniatyön todellisuutta. Tässä tutkimuksessa diakonia käsitetään Röykkään mukaan moniulotteiseksi, eli sekä ulospäin suuntautuvaksi että apua tarvitsevien auttamiseksi kunkin toimintaympäristön erityispiirteet ja tarpeet huomioon ottaen.

Diakonian lähimmäisen auttamiseen perustuva virkamalli on perustunut sekä kunkin ajan yhteiskunnallisiin olosuhteisiin että ajan tulkintoihin. Nykyisen

tulkinnan mukaan diakonia kuuluu kaikille, ei vain tehtävään määritellyille seurakuntien työntekijöille. Yleisimmin diakonia ja diakoniatyö käsitetään kuitenkin seurakuntadiakoniaksi, jolloin keskitytään konkreettisiin toimintamuotoihin ja ammatillisiin näkemyksiin. (Gothoni & Juntunen, 2010, 57-59.)

Diakoniaa on kuvattu seitsenosaisen ryhmittelyn kautta (Blennberger, 2002). Ensimmäinen malli kuvaa diakoniaa kirkon sisäisenä virkaan kuuluvana toimintana, mikä tekee kirkon hoiva- ja auttamistyötä. Toinen malli laajentaa käsityksen sisältämään muitakin kirkollisia auttamistahoja, mutta rajaa eikirkolliset toimijat diakonian ulkopuolelle. Kolmas malli käsittää kirkon poliittisen ja yhteiskuntaan vaikuttavan tehtävän diakoniaksi. Tässä mallissa diakonian korostus on edelleen kirkon sisäisellä työllä, joskin ulospäin suuntautuneena. Neljäs malli kuvailee diakonian toteutuvan kaikessa kirkon sisällä tehtävässä työssä; julistustyössä ja sakramenteissa. (Blennberger, 2002, 168-177; Elenius, 2007, 158-165.)

Diakonian käsite voidaan kuitenkin laajentaa myös kirkon toiminnan ulkopuolelle: Viides Blennbergerin malli kuvaa diakoniaa, jossa jokainen kristitty hyvää tehdessään tekee diakoniaa. Tämä malli on yksilökeskeinen, mutta edellisiä laajempi. Kuudes malli on viidennen kaltainen, mutta pitää sisällään myös tietoisen, aktiivisen yhteiskunnallisen vaikuttamisen. Seitsemäs malli laajentaa diakonian sisältämään kaikkien ihmisten hyvät teot, uskonnosta riippumatta diakoniaksi. Viimeisessä, avaran diakonian määrittelyssä ajatellaan, että ihminen kykenee luontaisesti tahtomaan ja tekemään hyvää toisille ihmisille: Keskeistä ei ole kirkon diakonian nostaminen erityisasemaan, vaan se, että avun tarvitsija saa tukea ja apua. Seitsemännen mallin on arvioitu haastavan perinteistä kirkon näkemystä diakoniasta, mutta toisaalta sen on koettu olevan lähellä suomalaista Luther-tulkintaa. (Blennberger, 2002, 168-177; Elenius, 2007, 158-165.) Avaran diakonian käsityksen ja tiukasti rajatun määritelmän välillä on käyty keskustelua suomalaisen diakonian tutkimuksen kentällä. Diakoniasta käytetty termi ”rakkaudentäyteinen kristillinen teko” kuvaa avaran diakonia ja tiukasti rajatun näkemyksen väliin jäävää käsitystä diakoniasta. (Röykäs, 2006, 25.)

Martti Luther on pohtinut diakoniaa toteamalla, että sen lähtökohtana on Jumalan rakkaus, joka kuuluu kaikille. Tämän rakkauden toiminta-alueena on kirkossa toimiva kristittyjen yhteisö. Jotta ihmisten hädän moninaisuuteen osattaisiin laadukkaasti vastata, ei pelkkä kristittyjen yhteisö riitä, vaan tarvitaan koulutettuja ammattilaisia tehtävää hoitamaan. (Kopperi, 2007, 157.)

2.2.2 Diakoniatyö

Evankelis-luterilaisen kirkon sisällä tehtävä diakoniatyö määritellään kaikkeen hyvään tähtääväksi ja hyvää tekeväksi toiminnaksi, jota diakoniatyöntekijät osaltaan toteuttavat. Määrittelyssä painotetaan auttamistyön ulottamista niiden ihmisten luokse, joiden luo ei muu apu yllä. (Kettunen 2001, 18-19. Malkavaara, 2009, 65-73.) Diakoniatyö työmuotona tarkoittaa evankelisluterilaisen kirkon sisällä toimivan seurakunnan yhtä työmuotoa muiden työmuotojen, kuten nuorisotyö, pyhäkoulutyö, lähetystyö tai musiikkityö, rinnalla (Kirkkolaki- ja järjestys). Diakoniatyön toimintamuoto tarkoittaa diakoniatyön työmuodon sisällä kehitettyjä konkreettisia ja yleensä käytännöllisiä tapoja ja keinoja toteuttaa diakoniatyötä. (Helsingin seurakuntayhtymän perustoimintokuvaus 2008.)

Diakoniatyöllä on historiallisesti ja käsitteellisesti vahva yhteys suomalaiseen sosiaalipoliittisin päätöksin tehtyyn ja toteutettuun sosiaalityöhön. Sosiaalityö on osin kasvanut diakoniatyön sisältä, ja kuntien köyhäinhoito rakennettiin seurakuntien vuosikymmeniä tehdylle työlle. (Iivari & Karjalainen, 1999, 19. Malkavaara, 2009, 53-73.)

Diakoniatyöllä on sosiaalisen auttamistyön lisäksi myös kristillisen sanoman ylläpitämiseen liittyvä tehtävä. Diakoniatyön pohja ja perusta on Raamatussa ja sen sanomasta kumpuava rakkaudessa. Käsitys vastuusta diakoniatyön toteuttamisen perusteissa on keskeinen Raamatusta nouseva ajatus: Raamatussa ihmisiä vastuutetaan toimimaan toisten ihmisten parhaaksi, koska ovat itse osallisia suurimmasta mahdollisesta rakkaudesta –Jumalan rakkau-

desta. Diakoniatyön lähtökohtana ei siis ole omavaltainen auttamistyöhön ryhtyminen, vaan kristillisiin arvoihin sitoutunut, vuorovaikutuksellinen yhteisvastuun kantaminen, jota perinteisesti tehdään vahvasti diakoniatyöntekijän persoonan kautta. (Iivari & Karjalainen, 1999, 67. Veijola, 2002, 13-34. Raamattu. Laulaja, 2002, 59-67. Nordstokke, 2009, 9-26. Konttinen, 2010.)

Evankelis-luterilainen kirkko on kirkkolain pohjalta määritellyt omaksi perustehtäväkseen seuraavaa: ”Kirkon tehtävä on kutsua ihmisiä armollisen Jumalan yhteyteen, tuoda elämään kestävä perusta ja rohkaista välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta”. (Meidän kirkko –Osallisuuden yhteisö, 2009, 3.)

Evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnissa diakoniatyö on keskeinen työmuoto ja osa seurakunnan perustehtävää: diakonityö on osa kristillisen kirkon elintoiminnoista. Diakoniatyön olemukseen eri seurakunnissa vaikuttavat yhteiskunnalliset muutokset, paikalliset olosuhteet sekä muut seurakunnan sisäiset työmuodot. Kirkkolaissa diakoniatyö on määritelty yhdeksi kirkon päätehtävistä. Kirkkolaissa todetaan seuraavaa:

> Tunnustuksensa mukaisesti kirkko julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramentteja sekä toimii muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisen rakkauden toteuttamiseksi. (Kirkkolaki 1:2)
>
> Toteuttaakseen kirkon tehtävää, seurakunta huolehtii jumalanpalvelusten pitämisestä, kasteen ja ehtoollisen toimittamisesta sekä muista kirkollisista toimituksista, kristillisestä kasvatuksesta ja opetuksesta, sielunhoidosta, diakoniasta ja lähetystyöstä sekä muista kristilliseen sanomaan perustuvista julistus- ja palvelutehtävistä. (Kirkkolaki 4:1)

Diakoniatyön perustehtävä yksityiskohdiltaan on jätetty seurakunnille itse määriteltäviksi johtosäännöissä ja strategioissa. Vuoden 1913 kirkolliskokous hyväksyi diakoniatyön kysymyksen osalta laimean muotoilun, jonka mukaan kirkkoherran tuli ”edistää jatkuvan laupeudentoimen ylläpitämistä seurakunnissa” (Mustakallio, 2002, 110-127.) Diakoniatyön perustehtävän määrittelyä ei ole muutettu vuoden 1943 jälkeen, jolloin se vakiintui kirkkojärjestyksessä.

Toisaalta diakoniatyön perustehtävän paikallinen määrittely osana evankelisluterilaisen seurakunnan toimintaympäristöä on laajentunut ja monipuolistunut ajan tarpeiden mukaisesti. (Veikkola, 2002, 115-121. Hyyppä, 2000, 126-128. Malkavaara, 2009, 53-73.)

Diakoniatyöntekijöillä itsellään on diakoniatyön perustehtävästä ja omasta roolistaan yllä mainittujen kuvausten kaltainen käsitys. Useimmiten perustehtäväksi on kuvattu kristillisistä lähtökohdista nouseva kokonaisvaltainen auttamistyö. Diakoniatyöntekijät ovat kokeneet työmääränsä lisääntyneen jatkuvasti viimeisen vuosikymmenen aikana. Kuvaavaa onkin diakoniatyön jatkuva monipuolistuminen. (Yeung, 2007, 9-10; Juntunen, 2007, 25-30.)

2.2.3 Ajankohtaisuuden haaste diakoniatyössä

Diakoniatyössä ajankohtaisuus on erityisen merkityksellinen tekijä, sillä diakoniatyön kohteiden ja painopisteiden on aikojen kuluessa ollut jatkuvasti muututtava vastaamaan kunkin ajan ja paikan vaatimaa tarvetta: Diakoniatyön kehittämisessä on oltava sekä idealisteja että realisteja. (Kettunen 2001,19. Röykäs, 2009, 152-155.) Koska tässä tutkimuksessa vasta etsitään tällä hetkellä ajankohtaisia toimintamuotoja, ei ajankohtaisuutta voi vielä määritellä erilaisilla toimintamuodoilla tai toimintatavoilla. Miten ajankohtaisuus tässä tutkimuksessa ymmärretään, on jätettävä mahdollisimman avoimeksi tutkimuksen luotettavuuden säilyttämiseksi.

Tässä tutkimuksessa ajankohtaisten toimintamuotojen kriteeriksi nousee kokemus siitä, että kyseinen toimintamuoto on omassa ympäristössään eri tavoin koettu juuri nyt tarpeeseen vastaaviksi ja toimiviksi. Kokemusmaailmaan perustuva tutkiminen vaatii tutkijalta jatkuvaa perusteiden pohtimista tutkimuksen eri vaiheissa esiin tulevien ongelmien yhteydessä. Tämä aiheuttaa tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin välttämättömyyttä, mutta ei kyseenalaista tutkimuksen luotettavuutta. (Aaltola & Valli, 2007, 28.) Keskeistä on, että toimintamuodon tarpeeseen vastaavuutta ja toimivuutta peilataan toimin-

taympäristön sosiaalipoliittiseen todellisuuteen ja ihmisten arjen ongelmakenttiin.

2.2.4 Innovatiivisuus diakoniatyön arjessa

Tässä tutkimuksessa muuttuvissa olosuhteissa innovatiivisesti uudistuva diakoniatyön toimintamuoto määritellään siten, että toimintamuoto on omassa toimintaympäristössään tarpeeseen uudella tavalla vastaava, eli siinä on jotakin uutta luovaa ja uudistavaa. Lisäksi siihen liittyy jokin kehittävä elementti, eli se on innovaatioita tuottava. Keskeistä on, että toimintamuoto on omassa toimintaympäristössään hyödyllinen ja vastaa sosiaalisten ongelmien aiheuttamiin hätähuutoihin ihmisten elämässä, eli siihen linkittyy myös yhteiskunnallinen ja sosiaalipoliittinen yhteys.

Määrittelin yllä innovatiivisuuden Platonin dialektisellä Olion määrittelyn metodilla. Siinä termin olemukseen rajataan ja määritellään kuuluviksi ne ominaisuudet, joita ilman se ei olisi se, mikä se on. Tällöin termille annetaan yksi välttämätön ehto ja kolme riittävää ehtoa kuvaamaan käsitettä. (Sajama, 2003, 5-17.)

Diakoniatyölle on asetettu tavoitteita, jotka osaltaan ovat ohjaamassa diakoniatyötä kohti suurempaa innovatiivisuutta. Kirkkohallituksen strategia on vuonna 2002 määritellyt diakoniatyölle strategisia tavoitteita, joissa kuultaa kehittymisen ja innovatiivisuuden haaste: ”Diakoniatyön tulee olla mukana ehkäisemässä syrjäytymistä eri konteksteissa. --- (Diakoniatyötä) tulisi myös kehittää ihmisten osallisuutta ja vuorovaikutusta edistäväksi.” (Veikkola, 2002, 107-127.) Tuore diakonian strategia ”Meidän kirkko – Välittävä yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonian ja yhteiskuntatyön linjaus 2015” nostaa tavoitteeksi muun muassa etsivän ja kehittävän työotteen vahvistamisen (Meidän kirkko – välittävä yhteisö. i.a.).

Diakoniatyöhön liitetystä innovatiivisuuden määreestä on todettu sen olevan moniulotteinen, useita syy-seuraus suhteita sisällään pitävä ulottuvuus. Diakoniatyön kokonaisvaltaisesti innovatiivinen muutos esimerkiksi 1990-luvun laman aikana on todennäköisesti johtunut muun muassa yhteiskunnallisen tilanteen rajusta muutoksesta, diakoniatyöntekijöiden aktiivisesta toimeen tarttumisesta ja yleisen asenteen myönteisyydestä auttamistyötä kohtaan. (Hiilamo, 2010, 7-23.)

Voidaan päätellä, että diakoniatyöhön liittyvä innovatiivisuus vaatii taustakseen ajankohtaisuuden: Innovatiivisuus sinällään ei palvele autettavia ihmisiä, ellei se ole tiiviisti sidottuna paitsi yhteiskunnallisen tilanteen tuntemukseen kontekstissaan, mutta myös ajankohtaiseen tarpeeseen apua ja tukea kaipaavien ihmisten elämässä. Toisaalta ajankohtaisuuden ei välttämättä aina tarvitse tarkoittaa, ettei samaa tai samankaltaista toimintaa olisi aiemmin missään muodossa toteutettu. Tähän tutkimukseen valittujen haastateltavien toteuttamassa diakoniatyössä on sekä aivan uusia ovenavauksia diakoniatyön toimintamuotojen rikkauteen että jo jonkin aikaa toimineita diakoniatyön toimintamuotoja, jotka silti edelleen ovat radikaalin ajankohtaisia ja sisältävät innovatiivisia elementtejä.

3 DIAKONIATYÖTÄ MUUTTUVISSA OLOSUHTEISSA

Diakoniatyön luonne on, että se muuttuu ajan ja tarpeen mukaan (Hiilamo, 2010, 7-24). Tässä luvussa tarkastelen diakoniatyötä sen sisällön kautta. Ennen tätä luon suppeahkon katsauksen ajankohtaiseen sosiaalipoliittiseen käsitykseen tämän hetken todellisuudesta. Ilman sosiaalipoliittisen todellisuuden ymmärtämystä ei voida ymmärtää myöskään diakoniatyön vastaavuutta tai ajankohtaisuutta yhteiskunnassa, jonka sisällä diakoniatyö toimii. (Pessi & Saari, 2009, 80.)

3.1 Sosiaalipoliittinen konteksti ja oikeudenmukaisuus

Hyvinvointivaltion, jollaiseksi Suomi tässä tutkimuksessa mielletään ja ymmärretään, sosiaalipolitiikasta erottuu kaksi erilaista tapaa määritellä sitä. Voidaan toisaalta kuvata realistisesti ja konkreettisen käytännönläheisesti sitä, millaista sosiaalipolitiikkaa yhteiskunnassa harjoitetaan. Toisaalta voidaan lähestyä teemaa ideologisesta arvonäkökulmasta, jolloin konkretia jää määrittelyssä ja käsittelyssä taka-alalle. Tässä tutkimuksessa käytetään rinnakkain näitä molempia lähestymistapoja. (Raunio, 1995, 45-47.)

3.1.1 Hyvinvointivaltio nimeltään Suomi

Sosiaalipolitiikkaa toteutetaan Suomessa lainsäädännön määrittelemissä rajoissa. Sosiaalipolitiikka on erään määritelmän mukaan julkisen vallan harjoittamaa yhteiskuntasuunnittelua. Sen tavoitteena on kansalaisten elämänlaadun parantaminen ja sosiaalisten ristiriitojen vähentäminen sekä yhteiskunnan häiriötön kehitys. (Sosiaalipolitiikan historia i.a.) Tässä tutkimuksessa sosiaalipolitiikalla ymmärretään yllä mainitun määritelmän mukaisesti sosiaa-

lipolitiikan lainsäädännöllinen suhde huono-osaisuuden kohtaamiseen. Kohtaaminen tapahtuu erilaisin käytännön toimin, joiden kautta sosiaalipolitiikka pääasiassa linkittyy diakoniatyöhön. Sosiaalipolitiikan kotimaisista teoreetikoista tässä viitataan muun muassa Niemelän sekä Saari & Yeung:n tutkimustuloksiin.

Sosiaalipolitiikan virallisia toteuttajia ovat työvoimapoliittiset ja sosiaaliturvapoliittiset toimijat, eli käytännössä sosiaalitoimen, kansaneläkelaitoksen ja työvoimahallinnon käytännön tahot. Useimpien sosiaalipolitiikan määrittelijöiden kesken vallitsee pitkälle menevä yksimielisyys siitä, että sosiaalipolitiikkaa toteuttavan toiminnan perimmäinen tarkoitus liittyy sosiaalisen tasauksen aikaansaamiseen. Pohjoismainen hyvinvointivaltio ja siihen kiinteästi kuuluva kattava sosiaaliturva ovat suhteellisen uusia ilmiöitä. Kuitenkin kattavaa perusturvaa on lyhyessä ajassa alettu pitää yhteiskunnalle luonnollisesti kuuluvana asiana. (Heikkilä & Karjalainen, 2000, 86-92. Lehto, 2001, 31-55. Raunio, 1995, 56-58.) Toisaalta sosiaaliturvan varassa elävien ihmisten kokemuksista kuultaa sosiaaliturvan suhteellinen heikkeneminen 1990-luvun laman jälkeen. Lisäksi sosiaaliturvan pirstaleinen kokonaisuus vaikuttaa hämmentävän apua ja tukea tarvitsevia ihmisiä.

Sosiaalipoliittisia käytäntöjä määrittelevää lainsäädäntöä pyritään muokkaamaan sen mukaan, miten lainsäädäntö vastaa käytännössä kentän asiakastyössä kohdattuja tarpeita. Olennainen kysymys kuuluu, kuka määrittelee sen, mitä ihminen, asiakas, tarvitsee. Ovatko asiakastyössä kohdatut tarpeet niitä seikkoja, joita työntekijät itse kokevat asiakkailleen sopivimmilta, vai onko apua tai tukitoimia tarvitseva ihminen todella saanut äänensä kuuluville? Sosiaalipoliittisten käytänteiden toteuttamiseen liittyy muun muassa asiakkaan ja työntekijän välistä vallan tasapainoilua, mikä saattaa vääristää asiakkaalta tulleen viestin siirtymistä sellaisenaan työntekijälle. Kun on syytä epäillä sosiaalipoliittisten käytänteiden kohteena olevien ihmisten todellisen äänen hukkumisen järjestelmän kankeuteen ja virallisuuteen, jää epäselväksi, miten voi määritellä sitä, millaisia sosiaalipoliittiset toteutustavat voisivat olla, jotta ne kohtaisivat ne todelliset tarpeet, joita ihmisillä on. (Niemi, 2008, 71-95. Saari, 1999, 167-173.) Sosiaalityön kentän toimijoiden yhteistyön lisää-

minen ja sosiaaliturvan varassa elävien ihmisten yhä parempi kuunteleminen lienevät keskeisiä tekijöitä kohtaavamman sosiaalityön rakentamisessa.

Ajankohtaisessa sosiaalipoliittisessa keskustelussa Niemelä (2010) esittelee muokkaamiaan ajatuksia sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön vastuunjaosta. Hän linjaa nykytilanteessa sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön yhteiseksi suureksi tehtäväksi sosiaalisen puolustamisen, jonka on sekä käsitteenä että ilmiönä häviämässä. Pääsyyksi sosiaalinen –termin ja ilmiön häviämiseen Niemelä näkee talouspainotteisesti orientoituneen yhteiskunnan toiminta- ja puhetavan. (Niemelä, 2010, 61-69.)

Sosiaalipoliittisessa keskustelussa keskiöön on noussut me-ne –keskustelu. Tällä tarkoitetaan sosiaalipoliittista kansalaista: ”Me” tarkoittaa lainkuuliaisia, suvaitsevaisia, työteliäitä, itseään kehittäviä ja kulutustietoisia ihmisiä. ”Ne” puolestaan niitä kansalaisia, jotka eivät ”meidän” näkökulmasta kuulu tähän luokkaan. Tällaisella arvolatauksella tehdyt sosiaalipoliittiset ratkaisut voivat johtaa sosiaalipoliittista toimintaa kauaksi todellisesta tavoitteesta ja apua tarvitsevasta ihmisestä, jollei ajatusmallia tiedosta ja pyri siitä eroon. Sosiaalipoliittisessa keskustelussa on myönnetty, että kansalaisten eriarvoiseen kohteluun on syyllistetty: Sosiaalipolitiikka käytännön toteutuksessaan kohtelee eri väestöryhmiä epätasa-arvoisesti, valtaistaa toisia ja jopa hylkää toisia. Tässä taustalla on ajatus hyvinvointivaltiosta kilpailukykyvaltiona ja työvelvollisuusvaltiona, jossa marginaaleissa elävät ihmiset eivät tule kohdelluiksi tasa-arvoisesti yhteiskunnan ”me”-toteuttajiin suhteuttajina. (Julkunen, 2008, 183-214.)

Lainsäädännöllä on pyritty tekemään julkisen sektorin ammattilaisen työstä tilivelvollisempaa ja läpinäkyvämpää, jotta oikeuksiinsa oikeutetut ihmiset voisivat tulla yhä tasa-arvoisemmin kohdelluiksi, omasta toimintakyvystään tai oikeuksiensa vaatimisen taidosta huolimatta. Toisaalta tuottavuuden ja kustannustehokkuuden vaatimukset jopa sosiaalipolitiikkaa toteuttavissa työtehtävissä ovat aiheuttaneet paljon turhautumista ja työn arvopohjan kyseenalaistamista työntekijöiden keskuudessa. (Julkunen, 2008, 183-214.

Hagfors, 1999, 240-253.) Esimerkiksi viimeisten noin kymmenen vuoden todellisuus toimeentulotuen jälkeenjääneisyydessä kuvaa tämän päivän sosiaalipoliittista ristiriitaa (Pessi & Saari, 2009, 77-83).

Kuntien sosiaalivirastojen toteuttaman sosiaalityön ohella sosiaalialaa pyrkii kehittämään ruohonjuuritason lähellä useita eri kehittämiseen tähtääviä organisaatioita. Sosiaalialan työn kehittämisen muodot vaihtelevat käytäntötutkimuksen kenttäkosketuksesta Internetissä julkaistaviin hyvien käytäntöjen malleihin. (Socca i.a.) Sosiaaliportti on sosiaalialalla tarvittavan tiedon keskus Internetissä. Palvelu kokoaa monipuolisesti sosiaalialan verkkotietoa, tukee alan asiantuntijoita sekä tarjoaa ammattilaisille verkostoitumisen mahdollisuuksia. (Sosiaaliportti i.a.)

Sosiaalipoliittisen työn kehittämiseen tähtäävien organisaatioiden ohella sosiaalipolitiikan kentällä toimii runsaasti julkisen sektorin ulkopuolella työskenteleviä tahoja. Saari & Yeung ovat tutkimuksessaan päätyneet prososiaalisten ihmisten sosiaalipolitiikkaan. He toteavat, että suomalaiset näyttävät ottavan etäisyyttä sellaisiin arvovalintoihin, joissa esimerkiksi itsekkyys on määrittävä tekijä. Tämä ei heidän mukaansa tarkoita, etteivätkö suomalaiset kokisi itsekkyyttä toisinaan motivoivaksi tekijäksi valinnoissaan. Kuitenkin keskiöön on Saari & Yeungin tutkimuksen mukaan noussut auttamisenhalun kasvaminen suomalaisten ajatuksissa. Toisaalta huomioitavaa on myös, että auttamisen kohteet ovat tutkimuksen mukaan erittäin valikoituneita. Rankimmassa marginaalissa elävät ihmiset, kuten esimerkiksi vaikeasti päihdeongelmaiset ja asunnottomat ihmiset eivät yleensä ole suomalaisten auttamishalun kohteena. Sosiaalipoliittiseen keskusteluun tuo raikkaan lisän tietoisuus siitä, että yhteiskunnalliset toimijat eivät ole vailla kansan tukea tai osallisuutta pyrkiessään vähentämään huono-osaisuuden ilmenemistä ihmisten elämässä. (Saari & Yeung, 2007, 116-134.) Sininauhaliiton toteuttama tutkimus toivoa vailla elävien ihmisten todellisuudesta (2006) kuvaa tämän kolmannen sektorin toimijan työstä syrjäytymisen kerrannaisvaikutusten sisällä elävien ihmisten keskuudessa. Tutkimuksen tuloksissa keskeisellä sijalla on ajatus yhdessä toimimisesta hädässä elävien auttamiseksi. Tutkimus linjaa yhteistyön välttämättömyyttä sekä eri toimijoiden kesken, että kansa-

laisten osallistumista palkattomaan ja pyyteettömään auttamistyöhön. (Lund, 2004, 105-162.) Diakoniatyön toteuttamisen näkökulmasta yhteistyön sekä eri sosiaalialan toimijoiden että alueella asuvien ihmisten kesken on keskeistä laadukkaan diakoniatyön toteuttamiseksi.

2000-luvun sosiaalipoliittisten näkökulmien toteutuminen tapahtuu monin paikoin parhaimmillaan paikallisissa, yhteisöllisissä ja verkottuneissa kumppanuusyhteistyötä edustavissa toimintamalleissa. Korttelilähtöisyys, vertikaalinen ja horisontaalinen yhteistyö, kansalaislähtöisyys ja verkostoituminen on toistuvasti koettu oikeansuuntaisiksi välineiksi yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ilmenemisen muotojen lieventämisessä. Esimerkiksi lähiöprojektien kokemukset julkisen sektorin työntekijöiden, kolmannen sektorin (myös seurakunta) toimijoiden ja asukkaiden välillä ovat tarjonneet hyviä kokemuksia yhteistyöstä. Tällaisen yhteistyön arvoperustana on ajatus sosiaalipoliittisten toimien piirissä olevasta ihmisestä, joka itse on oman elämänsä keskiössä arvokkaana ja oman arvonsa tuntevana ja tunnustavana ihmisenä. Kolmannen sektorin epävirallisten toimijoiden tuoma näkökulma sosiaalipoliittiseen keskusteluun liittyy usein vahvasti marginaaleissa eläviin ihmisiin. (Heikkilä & Karjalainen, 2000, 86-93. Roivainen, 2002, 213-228.)

Suomalaisen yhteiskunnan mahdollisuus kehittyä sosiaalipoliittisesti laadukkaasti ja heikoimmista kansalaisistaan vahvasti huolehtivasti kytkeytyy tulevaisuudessa yhä enemmän sen kykyyn uudistua. Sosiaalipolitiikan tutkija Saari (2008) toteaa tutkimuksessaan sosiaalisista innovaatioista, että suomalaisen sosiaalipolitiikan vahvan kehittymisen mahdollistamiseksi on alettava kiinnittää huomiota sosiaalisiin innovaatioihin. Saaren mukaan 1990-luvun laman myötä Suomen taloudellinen ja poliittinen eliitti on alkanut todeta sosiaalipolitiikan uudistumisen tarvetta. Uudistamispolitiikassa on kyse jatkuvuudesta sekä nykyisten toimintamallien kehittämisestä ja tehostamisesta. Uudistamispolitiikka nojautuu ajatukseen, että Suomen institutionaalisessa mallissa kyettäisiin yhdistämään nopea talouskasvu, nouseva työllisyys / työttömyys sekä kattavat julkisen vallan ylläpitämät koulutus- ja sosiaalipoliittiset järjestelmät. Näin ollen vaihtuviin olosuhteisiin sopeutumistehokkaimmat innovaatiot ovat vahvimpia. (Saari, 2008, 80-156.)

3.1.2 Oikeudenmukaisuuden vaatimus suomalaisessa sosiaalipolitiikassa

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus, tai sen sisarkäsitteet kohtuus ja reiluus, on sosiaalipolitiikan perusperiaatteita, josta hyvinvointivaltio tuskin koskaan voi luopua. Hyvinvointivaltion on säilytettävä, uskottavuutensa säilyttääkseen, oikeudenmukaisuuden ideaali. Oikeudenmukaisuus ei kuitenkaan ole yksiselitteinen tai helposti määriteltävä käsite: Oikeudenmukaisuudesta on lukuisia eri tulkintoja, jotka muuttuvat ajan, paikan ja tilannesidonnaisuuden mukaan. (Julkunen, 2006, 188.) Taylor määrittelee tutkimuksessaan (2007, 55-57) oikeudenmukaisuuden sosiaalipolitiikan luovuttamattomaksi arvoksi.

Erään määritelmän mukaan oikeudenmukaisuus on sitä, että jokaiselle annetaan se, mikä hänelle kuuluu. Tällä voidaan tarkoittaa joko oikeustoimia tai päätöksentekoa, jotka tavanomaisessa oikeudenkäytössä koskevat yleensä rangaistuksia tai oikeuksia. Tällä voidaan tarkoittaa myös instituutiota, joka rehellisin perustein jakaa etuuksia ja rasitteita, oikeuksia ja velvollisuuksia. Lisäksi tällä voidaan tarkoittaa yksilöiden toteuttamaa oikeudenmukaisuutta, heidän motiiveja ja taipumuksiaan. (McGrath, 2000, 511.)

Liberaaliteorioissa on käyty laajoja ja monimutkaisia keskusteluja oikeudenmukaisuuden toteutumisesta ja tasapainottamisesta eri ihmisryhmien kesken. Sosiaalipoliittisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen välineitä, eli erilaisia etuuksia tai velvoitteita ei sinällään tulisi pitää tavoitteina tai päämäärinä. Oikeudenmukaisuutta ajavan yhteiskunnan haasteena kuitenkin ovat ihmisryhmät, jotka pyrkivät maksimoimaan itselleen kertyvää taloudellista hyödykettä yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden takaamiseen rakennetuista sosiaalipoliittisista välineistä. (McGrath, 2000, 511-515. Taylor, 2007, 18-30.)

Yhdysvaltalainen filosofi John Rawls on tunnettu oikeudenmukaisuusteoriastaan. Rawlsin teoria oikeudenmukaisuudesta asettuu oletukseen, että ihmisten luonnollinen asema yhteiskunnassa on aina epätasa-arvoinen. Tästä lähtökohdasta Rawls kehittää teoriaa, jonka mukaan, jos oikeudenmukaisuus toteutuisi ja kaikki ihmiset noudattaisivat sitä, se olisi tae tasa-arvoiseen ja reiluun yhteiskuntaelämään. Oikeudenmukaisuusteoriassaan Rawls määrit-

telee lähtökohdaksi lisäksi ihanteen olotilasta, jossa ihmiset eivät kadehdi toisiaan. (Rawls, 1971, 18-152.)

Sosiaalipolitiikan toteutumisessa teoriaa pyritään tuomaan pala palalta käytäntöön: On todettu, että käytännön sosiaalipolitiikan toteutuksessa oikeudenmukaisuutta pidetään esimerkiksi tehokkuutta tärkeämpänä hyveenä (Lagerspetz & Räikkä, 2007, 33-48). Toisaalta nämä toisinaan kulkevat käsikkäin. Keskeinen oikeudenmukaisuuden periaate on vastavuoroisuus. Se tulee erottaa sekä lähimmäisenrakkaudesta että kannustimien jakamisesta: Vastavuoroisuudessa ihmisten sekä aiemmat että nykyiset toimet arvioidaan moraalisesti merkitseviksi tai merkityksettömiksi. Vastavuoroisuus liittyy yksilön ja yhteisön tai yhteiskunnan suhteeseen: Ihmiset ovat oikeutettuja samanarvoiseen, oikeudenmukaiseen kohteluun, koska he ovat, mahdollisuuksiensa ja kykyjensä puitteissa, osallistuneet yhteisen yhteiskunnan rakentamiseen ja yhteisen hyvän mahdollistamiseen. Vastavuoroisuus liittyy myös yhteiskunnan sisällä elävien yksittäisten ihmisten välisiin suhteisiin: Yksilö on valmis huolehtimaan toisesta, ja joku toinen puolestaan on valmis huolehtimaan hänestä tarpeen vaatiessa. (Lagerspetz & Räikkä, 2007, 33-48. Rosenthal, 2004, 861-889.) Toisaalta ympäristön asettamien olosuhteiden ja yksilön suorituskyvyn välisen ristiriidan tuottama avuttomuuden kokemus ja todellisuus ihmisen elämässä luo rajua sivullisuutta yhteiskunnasta: Avuttomuutta kokeva ihminen omaa usein heikon kyvyn ilmaista omia tarpeitaan, jolloin vastavuoroisuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteet saattavat jäädä toteutumatta hänen elämäntodellisuudessaan, myös sosiaalipoliittisten päätösten osalta. (Arajärvi, 2010, 161-163.)

Suomalaisen sosiaalipolitiikan eetokseen kuuluu sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen ja käsittäminen tasa-arvoisuutena ja huono-osaisiin kohdistuvana solidaarisuutena (Julkunen, 2006, 188-190). Tuloerojen kasvua pidetään Suomessa yleisesti epäoikeudenmukaiselta ja väärältä. Toisaalta keinot tilanteen parantamiseksi ovat vähissä. Tasaava uudelleenjako on menettänyt merkitystään ja samalla yksilön oikeuksiin ja syrjimättömyyteen liittyvä eettinen herkkyys on lisääntynyt. Hankalaa hyvinvointivaltion kannalta tässä on se, että sosiaalityössä välttämättä toteutuva harkinnanvarainen

avustaminen herättää yksilöissä subjektiivisia kokemuksia oikeudenmukaisen kohtelun toteutumisesta tai toteutumatta jäämisestä. Koska tuloerojen tasaaminen on käytännössä mahdotonta, sitä tärkeämpää on analysoida ja kehittää muita oikeudenmukaisuuden mekanismeja. (Julkunen, 2006, 188-190.)

Valtiollinen raju muutos hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikassa tapahtui 1980-1990 –lukujen taitteen vuosina. Nykyisessä, markkinavoimien valloittamassa hyvinvointivaltion mallissa korkea työttömyysaste ja köyhyyden lisääntyminen ovat arkipäivää. Vuosien 2008-2010 aikana koettu talouden taantuma on nostanut työttömyysastetta joka puolella Suomea. Työttömyysasteen nousu tulee Työ- ja elinkeinoministeriön arvion mukaan jatkumaan ainakin vuoteen 2011 asti. (Maakuntien suhdannekehitys 2008-2010. i.a.) evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien diakoniatyön on vastattava ajan muutoksiin ja haasteisiin. Suomessa vuosikymmenet piilossa ollut ilmiö, nälkä, nostettiin 1990-luvun laman aikana diakoniatyössä pintaan eri puolilla Suomea ruokapankkitoimintojen myötä. Nälän hädän esillä pitäminen on osa evankelisluterilaisen kirkon seurakuntien diakoniatyön tehtävää tukea hädässä eläviä ihmisiä ja pitää esillä sitä tietoa, mitä diakoniatyöntekijät keräävät työskennellessään ruohonjuuritasolla ihmisten keskellä. (Hänninen, ym. 2008. 127-239. Malkavaara, 2002, 288-306.) Diakoniatyön rooli sosiaalisen hädän äänen korottajana näyttäisi nousevan esille erityisissä yhteiskunnallisissa kriisivaiheissa, joissa muut äänet eivät riittävästi kohoa ihmisten inhimillisen pahoinvoinnin edessä.

Saraneva kuvaa (1991) evankelis-luterilaisen kirkon suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Yhteiskunnassa välttämättä olevien ristiriitojen keskellä kirkon tehtävänä on toisaalta korottaa ääntä kohti sen ymmärtämää oikeudenmukaisuutta ja toisaalta tukea heikoimmassa asemassa olevien ihmisten osallisuutta yhteiskunnan sisällä. (Saraneva, 1991, 136-144.) Oikeudenmukaisuuden periaate kulkee diakoniatyön toteuttamisen motiivien sisällä. Saranevan ajatukset äänen korottamisesta oikeudenmukaisuuden toteutumisen puolesta liittää sosiaalipolitiikan ja dia-

koniatyön näkökulmat tiiviisti samaan rintamaan kohti yhteistä päämäärää oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi ihmisten elämässä.

3.2 Diakoniatyö osana yhteiskuntaa

Suomalainen diakoniatyö keskittyy seurakunnissa toteutettuun diakoniatyöhön (Röykäs, 2009, 146-147.) Paikallisseurakunnan diakoniatyössä diakoniatyöntekijä kohtaa päivittäin oman lähiympäristönsä kärsimystä ja hätää. Tällöin kauempana tai laitoksissa toteutettava diakoniatyö tai hädän todellisuus ei diakoniatyöntekijän arjen työssä juurikaan näy, ellei sitä ole erillisenä vastuualueena työnkuvaan määritelty. (Kettunen, 2001, 54..)

Diakoniatyöntekijöiden omia näkemyksiä diakoniatyöstä voidaan karkeasti jakaa kahteen osaan: Ensimmäisenä mainittakoon periaatteellinen ja kokonaisvaltainen diakoniatyö. Tällä tarkoitetaan diakoniatyötä, jossa arvovalinnat ovat määrittelevimpiä tekijöitä työmuotoja tai diakoniatyön kohteita valitessa. Toisaalta voidaan puhua yksilökohtaisesta tai yhteisöllisestä diakoniatyöstä, jossa toiminnan tavoitteiden taustalla on diakoniatyön asiakkaiksi tulleet ihmiset ja heidän yhteisönsä. Periaatteelliset tavoitteet ilmaisevat keskeisen käsityksen diakoniatyöstä, joka voi ilmetä varsin eri tavoin eri diakoniatyöntekijöiden toteuttamana. (Kettunen, 2001, 54-71. Röykäs, 2009, 146-147.)

Diakoniatyön arkea on tutkittu yhä enemmän viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Kettunen on tutkimuksessaan (2001, 191-194) jakanut diakoniatyön arjen toimintamuodot karkeasti neljään kategoriaan. Näistä kaksi liittyy yksittäisten ihmisten tukemiseen, eli tarjotaan ihmiselle henkistä tukea ja pyritään ihmisen elämäntilanteen muutokseen. Lisäksi arjen diakoniatyöhön kuuluvat kiinteästi yhteiskuntaan vaikuttamiseen ja seurakuntayhteisössä vaikuttamiseen pyrkiminen. Diakoniatyön perustehtävän voidaan ajatella jakautuvan toisen määrittelyn mukaisesti viiteen osa-alueeseen. Näistä ensimmäinen on katekeettinen, eli opetuksellinen ja kasvatuksellinen diakoniatyö, joka toteutuu pääosin erilaisen ryhmätoiminnan kautta. Karitatiivinen, eli

hädässä olevan ihmisen yksilöllinen ja välitön auttaminen mielletään perinteiseksi diakoniatyöksi. Pastoraalinen, eli sielunhoidollinen diakoniatyö sekä sosiaalinen, eli vaikuttamistyö yhteiskunnan rakenteisiin heikossa asemassa olevien ihmisten auttamiseksi vaativat toistensa olemassaoloa. Pelkkä sielunhoito voi jäädä tyhjäksi, ellei siihen liity hädän keskellä elävän ihmisen asioihin vaikuttamaan pyrkimistä. Toisaalta myös yhteiskunnallinen vaikuttaminen tai laajempi ongelmakenttiin pureutuminen ilman yksittäisen ihmisen kuulemista ja tukemista, jättää ihmisen vaille henkilökohtaista tukea. Liturgiset, eli jumalanpalveluksissa toteutettavat tehtävät, liittävät diakoniatyötä koko seurakunnan yhteyteen. (Veikkola, 2002, 107-128.) Seurakuntien haasteena on luoda diakoniatyötä, jossa kaikki diakoniatyön osa-alueet olisivat luontevasti ja joustavasti mukana. Toisaalta diakoniatyön toteuttamisen ja toimintamuotojen painotuksessa on oltava uskollisia toimintaympäristön tarpeille ja sieltä nouseville hätähuudoille.

Diakoniatyöntekijöiden lisäksi diakoniatyön kentällä on runsaasti ilman palkkaa, pyyteettömästi työskenteleviä työntekijöitä. Usea diakoniatyön toimintamuoto toimii pääasiassa tai isolta osin näiden työntekijöiden voimin, diakoniatyöntekijän koordinoidessa toimintamuotoa. (Honkkila, 2002, 269-293.) Vapaaehtoistyöllä on ollut diakoniatyön kentällä monia nimiä ja merkityksiä eri yhteiskunnallisissa vaiheissa, esimerkiksi talkootyö, armeliaisuus ja vapaahuoltotyö. Vapaaehtoistyön perusteena ovat vapaa tahto, yhteisöllinen hyöty ja palkattomuus. (Nylund & Yeung 2005, 14.)

Ilman palkkaa työskentelevien ihmisten rooli diakoniatyössä nähdään hyvin merkittäväksi, joiltakin osin jopa välttämättömäksi, ja heitä kaivattaisiin toimintaan lisää. He antavat kirkolle mahdollisuuden uudistua, kasvattaa ja lisätä toiminnan vaikuttavuutta. Vapaaehtoisten kanssa toteutettava yhteistyö on paljolti diakoniatyöntekijöiden tekemää vapaaehtoisten ohjaamista. (Hautaaho & Tornivaara 2009, 125-126.; Holappa-Lehtinen, 2009, 60-74.) Diakoniatyön sisällä käytävässä keskustelussa on arveltu, puolesta ja vastaan, että diakoniatyöntekijän rooli ja tehtävä saattaa tulevaisuudessa kehittyä yhä enemmän työn johtamiseen ja koordinointiin liittyviin tehtäviin, ruohonjuuri-

tasontyön jäädessä ilman palkkaa työskentelevien tehtäväksi. (Ewalds ym. 2001, 68-97.)

Ilman palkkaa työskentelevien ihmisten vaikutus erityisesti diakoniatyössä on kahdenlainen: Ensinnä siihen liittyy heidän diakoniatyön asiakkaita tukeva työpanoksensa. Toiseksi siihen liittyy heitä itseään tukeva osallistumisen ja yhteisöllisyyden kokemus ja vaikutus. Osallistuminen ja työn kautta itsensä tärkeäksi ja välttämättömäksi kokeminen edesauttavat syrjäytymisen ehkäisyä. Keskeistä onkin pyrkiä tukea ihmistä itse voimaannuttamaan itseään osallisuuden ja tekemisen kautta. (Latvus, 2002, 135-136; Thitz, 2009, 18-19.) Tulevaisuudessa lienee haasteena kehittää yhä enemmän tuen muotoja palkatta diakoniatyössä työskentelevien ihmisten jaksamiseksi ja motivoimiseksi.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen vuosittain keräämien diakoniatyön tilastojen mukaan diakoniatyön asiakaskontaktien määrä on vähentynyt alle puoleen vuodesta 1998 lähtien vuoteen 2008 asti. Syitä kontaktien vähenemiseen voi hakea eri näkökulmista, mutta selkeää vastausta ei kirkkohallituksen tilastojen tai ajankohtaisen tutkimuksen perusteella ole saatavilla. (Hiilamo, 2009, 191-193.) Kirkon sisällä käydään keskustelua diakoniatyön paikasta toisaalta osana yhteiskunnallista sosiaalityötä ja toisaalta osana kirkollista, hengellistä toimintaa, kuten sielunhoitotyötä. Diakoniatyön profiloitumisesta osana yhteiskuntaa tai kirkkoa ei ole olemassa vain yhtä näkökulmaa, sillä paikallistasolla toteutettu diakoniatyö on alueesta ja asukaskannasta riippuen hyvin vaihtelevaa. (Pyykkö, 2004, 110-139.) Hiilamo nostaa selvityksessään (2009) esille näkökulman taloudellisen avustamisen osuudesta diakoniatyössä kirkkohallituksen keräämien diakoniatyön tilastojen pohjalta. Taloudellisesti avustettujen ihmisten lukumäärä on vuodesta 1999 lähtien vähentynyt yli kolmanneksen, toisaalta euromääräisesti on lasku ollut loivempaa, eli avustusten suuruus on hiukan kasvanut viimeisten kymmenen vuoden aikana. (Hiilamo, 2009, 185-196.) Toisaalta diakoniatyöntekijöiden kokemukset oman työmäärän jatkuvasta kasvamisesta (Yeung, 2007, 9-10; Juntunen, 2007, 25-30) herättävät kysymyksiä diakoniatyön toi-

mintamuotojen monipuolistumisesta tai diakoniatyössä kohdattujen ihmisten ongelmakentän monimutkaistumisesta.

Esimerkkinä diakoniatyössä kohdattujen ihmisten ongelmakentän monimutkaistumisesta ovat tuoreen tutkimuksen esiin nostamat (Kinnunen, 2009) terveyteen ja sairastamiseen liittyvien asioiden suhde huono-osaisuuteen. Keskusteltavia aiheita olivat tutkimuksen mukaan muun muassa terveyspalvelujen saamisen hankaluus paikkakunnasta riippuen sekä puutteet perustarpeissa huonon kunnon ja sairastamisen taustatekijänä. Kuitenkaan, vaikka käytännössä sairastamisen ja huono-osaisuuden suhde joidenkin ihmisten elämässä on ilmeinen, ei tutkimuksessa voitu tutkimuksellisesti todistaa sairastamisen ja huono-osaisuuden välistä vaikutussuhdetta. (Kinnunen, 2009, 54-131, 198-199, 226-227. Kinnunen, 2010, 46-53.) Kinnusen tutkimukseen liittyen ajankohtaisessa keskustelussa pohditaan myös diakonissojen ammattitaidon esiin nostamista sairaanhoidollisissa tehtävissä. Sosiaalialan tehtävien painottumiselle diakoniatyöntekijöiden työssä on ollut vahva tilaus kuluneina vuosikymmeninä, mutta työnkuvan painotuksen laajentaminen saattaa olla tulevaisuutta. (Seppänen, 2010, 3-5.)

Diakoniatyön yksittäisistä, ajankohtaisista toimintatavoista mainittakoon Internetissä toimiva Diakonia-idea –Internert-sivusto, joka toiminee osaltaan suunnannäyttäjänä kohti innovatiivisempaa diakoniatyötä. Diakonia-idea on useiden eri diakonia-alan keskeisten toimijoiden järjestämä diakoniatyön hyvien käytänteiden kilpailu. Järjestäjinä Diakonia-idea –kilpailussa ja nettisivuston ylläpidossa toimivat muun muassa Diakoniatyöntekijöiden liitto, Kirkkopalvelut, Kotimaa-yhtiöt, Seurakuntaopisto ja Diakonia-ammattikorkeakoulu. Hyvien diakoniatyön käytänteiden kilpailu pidettiin ensimmäisen kerran vuonna 2004 ja toisen kerran 2009. Diakonia-idea kilpailu nostaa esille hyviä diakoniatyön käytänteitä sekä julkaisee niitä nettisivustollaan, mutta ei tämän tutkimuksen tavoin aktiivisesti etsi ajankohtaisia ja innovatiivisia toimintamuotoja, eikä analysoi niitä kehittämistyön näkökulmasta. (Diakonia-idea i.a.) Toinen Internetissä toimiva innovatiivinen diakoniatyön suunnannäyttäjä on Suurella sydämellä –vapaaehtoistyön rekrytointipalvelu. Palvelua ylläpitää Evankelis-luterilaisten seurakuntien verkosto. Suurella sy-

dämellä toiminta-ajatuksena on yksinkertaisesti lähimmäisen palvelu ja auttaminen, eli sen toiminnan tehtävänä on tarjota vapaaehtoisille mahdollisuuksia auttaa ja palvella avun tarvitsijoita sekä koota yhteen eri paikkakuntien seurakuntien tarjoamaa auttamistyötä. (Suurella sydämellä i.a.) Helsingin seurakuntayhtymän toteuttama Usko, toivo, rakkaus – Internet-sivusto tarjoaa paitsi tietoa seurakuntien olemassaolon tarkoituksesta, myös foorumeja keskusteluun ja linkin Suurella sydämellä –vapaaehtoispalveluun (Usko, toivo, rakkaus i.a).

Diakoniatyössä keskeistä on, ettei jäädä vain paikkaamaan yhteiskunnan sosiaalipoliittisen päätöksenteon jättämiä aukkoja, vaikka tällaisella roolilla onkin selkeät juuret suomalaisessa diakoniatyössä (Malkavaara, 2009, 61-69), vaan, että pyritään monin eri keinoin ja toimintamuodoin taistelemaan hädänalaisten ihmisten puolesta ja kanssa. Tarkoituksena on, että pyritään vaikuttamaan rakenteisiin jo päätöksentekovaiheessa ja pyritään taistelemaan hädän syitä vastaan. Diakoniatyössä on jatkuvasti löydettävä uusia ratkaisuja, jotka tarjoavat ihmisille omaehtoisia vaihtoehtoja muuttuvissa elämäntilanteissa. Diakoniatyössä lähtökohtana ei ole pelkästään ihmisen tilanne sellaisenaan, vaan on pyrittävä hahmottamaan ihminen osana yhteiskuntaa ja sen sosiaalipoliittisen päätöksenteon vaikutuksia. Seurakuntien toteuttama diakoniatyö on ehdottomasti laajinta kolmannen sektorin puitteissa tehtävää sosiaalista työtä. (Heikkilä & Karjalainen, 2000, 91. Jääskeläinen, 2002, 192-229. Malkavaara, 2009, 71-73. Malkavaara, 2003, 38-54. Lemmetyinen, 2003, 197-202.)

Anne-Birgitta Pessi ja Juho Saari käsittelevät artikkelissaan (2009) diakoniatyön ja sosiaalipolitiikan välistä historiallista suhdetta. Historian saatossa diakoniatyön suhde vallitsevaan sosiaalipoliittiseen tilanteeseen on muuttunut. Toisinaan diakoniatyö on toiminut reagoiden olemassa olevaan tilanteeseen, ottaen vahvan roolin yhteiskunnan sosiaaliturvan paikkaajana, kuten taloudellisten taantumien aikana. Toisinaan taas ovat sosiaalipoliittiset päätökset toteutuksineen olleet niin vahvoja, että diakoniatyö on siirtynyt toisiin tehtäviin, kuten esimerkiksi terveydenhuollon alueella on pääosin käynyt. (Pessi & Saari, 2009, 77-83.) Jatkuvana diakoniatyön haasteena on pyrkiä näkemään

ja ymmärtämään sosiaalipoliittisessa päätöksenteossa tehtävien ratkaisujen vaikutuksia yksittäisten ihmisten elämässä ja tästä näkökulmasta käsin edelleen pyrkiä vaikuttamaan päätöksenteon prosesseihin. Diakoniatyöntekijä on tästä näkökulmasta katsoen omassa työssään usein aitiopaikalla, ruohonjuuritason ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen risteyksessä.

4 TUTKIMUSAINEISTO, TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSELLISET HAASTEET

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään yleistysten sijaan ymmärtämään jotakin tapahtumaa tai toimintaa syvällisemmin sekä saamaa tietoa jostakin paikallisesta ilmiöstä. Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään yksittäisten, paikallisten ilmiöiden kautta yleisiä merkityksiä. Tutkimusote on siis induktiivinen: yksittäisten havaintojen analyysin kautta yleisiin merkityksiin. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 58-59; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2003, 245-248.) Tämä tutkimuksen tarkoituksena on saada syvällistä tietoa ajankohtaisista ja innovatiivisista toimintamuodoista. Tarkoituksena ei ole pyrkiä yleistämään löytyneitä toimintamuotoja, vaan pyrkiä ymmärtämään analysoituja toimintamuotoja ja saada niitä jaettua muiden diakoniatyön kentän toimijoiden käyttöön. (Helander, 1998, 101.; Hirsjärvi & Hurme, 2000, 58-59.) Lisäksi tutkimukseni tulosten analyysin kautta on keskeistä hahmottaa diakoniatyön kentällä laajemminkin vaikuttavia yleisiä merkityksiä, jotka ilmenevät haastattelun kohteena olleiden toimintamuotojen kautta.

Tutkimuksessa, jossa keskeisellä sijalla on kokemuksen kautta tiedon tavoittaminen, yleistysten tekeminen tutkimustulosten pohjalta sellaisenaan ei ole rakentavaa. Yleistäminen ulottuu tutkimuksen ulkopuolelle ainoastaan silloin, kun tutkimustulosten lukijat löytävät niistä jotakin omaan kokemusmaailmaansa, ja tässä tutkimuksessa työkenttäänsä linkittyvää. (Palmroth & Nurmi, 1996, 90-92.)

4.1 Aineiston keruu

Tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytin laadullista, puolistrukturoitua teemahaastattelua. Toteutin haastattelut puhelinhaastatteluina maantieteellisesti pitkien etäisyyksien vuoksi. Puhelinhaastattelua varten tein

ensin alustavan soiton, jossa sovittiin puhelinhaastattelun ajankohdasta ja selvitettiin haastateltavalle tutkimuksen taustaa ja tarkoitusta. Lisäksi pyysin haastateltavalta etukäteen luvan ja suostumuksen haastattelun käyttämiseen tämän tutkimuksen tekemisessä. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, 2003, 151-157. Hirsjärvi & Hurme, 2000, 64-65. Kuokkanen, Kivirinta, Määttänen & Ockenström, 2007, 34-39.)

Aineiston määrä oli tässä tutkimuksessa hankalasti etukäteen määriteltävissä. Haastateltavien määrä riippuu aina tutkimuksen tarkoituksesta. Tässä tutkimuksessa, etsittäessä ajankohtaisia ja innovatiivisia diakoniatyön toimintamuotoja, oli vaikea etukäteen sanoa, kuinka monta haastateltavaa diakoniatyöntekijää löytyy. Tavallisesti haastateltavien määrä yksilöhaastattelua käytettäessä kvalitatiivisessa tutkimuksessa on noin kahdeksan henkilöä, mitä pidin tavoiteltavana lukumääränä myös tässä tutkimuksessa. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 58.)

Tutkimuksessa, jossa pyritään tavoittamaan kokemuksen kautta kehittynyttä, usein prosessisidonnaista tietoa, on haastattelumuotoinen lähestymistapa luotettavin tutkimusmenetelmä. Laadullisen tutkimuksen haastateltavat ovat yleensä enemmän tai vähemmän sattumanvaraisesti valikoitunut asiantuntijajoukko omasta ryhmästään. (Eskola, 2007, 41. Mason, 2002, 57.)

4.1.1 Haastateltavien valinta

Haastateltavien etsimisessä käytin olemassa olevia, työkokemukseni kautta syntyneitä laajoja yhteyksiä diakoniatyöntekijöihin, seurakuntien muihin työntekijöihin sekä seurakuntien luottamushenkilöihin eri puolilla Suomea. Soitin muutamien hiippakuntien hiippakuntasihteereille, joiden työhön diakoniatyö kuuluu. Lisäksi nostin tutkimukseni teeman esille epävirallisissa keskusteluissa erilaisissa diakoniatyön seminaareissa ja koulutustilanteissa, joissa kävin talven 2009-2010 aikana. Pyysin diakoniatyöntekijöitä tai heidän työtään tuntevia ihmisiä miettimään, tietäisivätkö he omassa kontekstissaan tut-

kimukseni aineistoksi sopivia toimintamuotoja. Lisäksi seurasin ajankohtaista diakonia-alan kirjallisuutta ja uutisointia haastateltavia etsiessäni. Myös Diakonia-idea Internet-sivustoon perehdyin, mutta en käyttänyt sitä aineistonkeruuväylänä. Diakonia-idea –Internet-sivusto toimii omalla sarallaan diakoniatyön kehittämisessä ja tiedon levittämisessä, eikä tarkoitus ole tuottaa päällekkäistä tietoa. Käyttämällä useaa eri väylää haastateltavien löytämisessä pyrin saamaan mahdollisimman värikkään ja antoisan kuvan diakoniatyön kentältä ympäri Suomea.

Henkilöille, joiden kautta etsin ajankohtaista ja innovatiivista diakoniatyön toimintamuotoa toteuttavaa diakoniatyöntekijää, selvitin tutkimuksen taustaa ja tarkoitusta, sekä kuvasin tässä tutkimuksessa määriteltyä ajankohtaisuuden ja innovatiivisuuden haastetta diakoniatyössä. (Liite 1) Mahdollisiin haastateltaviin tai heidän seurakuntansa diakoniatyöstä vastaaviin työntekijöihin olin suoraan puhelimitse yhteydessä.

Haasteena tässä tutkimuksessa oli saada luotua niin tiivis verkko etsittävien toimintamuotojen ja haastateltavien löytämiseen, että myös pienten paikkakuntien toimintamuodot tulisivat otetuksi huomioon. Toisaalta haasteena oli, erityisesti etsimistyöni alkuvaiheissa, löytää tarpeeksi monta haastateltavaa.

Haastateltavia etsiessäni totesin useaan otteeseen, miten pieni Suomen diakoniatyön kenttä on: Kysellessäni mahdollisia haastateltavia, sain huomattavan useita kertoja vinkkejä lähestyä joitakin samoja diakoniatyöntekijöitä. Haasteena oli löytää hiljaisesti omassa ympäristössään innovatiivista ja ajankohtaista diakoniatyötä tekeviä diakoniatyöntekijöitä. Etsimistyöni edetessä otin yhteyttä suoraan joidenkin seurakuntien johtaviin diakoniatyöntekijöihin tai pienten seurakuntien ainoihin diakoniatyöntekijöihin maantieteellisesti sellaisilla alueilla, joilta en ollut vielä saanut vinkkejä aineistoani varten. Kaipasin paikallista näkökulmaa ja löysinkin sitä. Kaiken kaikkiaan soitin tai lähestyin sähköpostilla yhteensä 58:a eri diakonia-alan työntekijää ympäri Suomen haastateltavien löytämiseksi.

Valitsin haastatteluihin yhteensä kymmenen diakoniatyöntekijää, joista kahdeksan päätyi tähän tutkimukseen. Kahden haastattelun pois jättäminen oli vaikeaa, sillä koin toimintamuodot mielenkiintoisiksi. Ne eivät kuitenkaan lopulta täyttäneet ajankohtaisuuden ja innovatiivisuuden määrettä siinä määrin kuin kahdeksan muuta valitsemaani haastattelua. Haastateltavien valintaan vaikutti myös toimintamuotojen sidonnaisuus sosiaalipoliittiseen tilanteeseen omassa ympäristössään: Jokaisella tähän tutkimukseen valitsemallani toimintamuodolla on taustallaan pääosin paikallinen, yhteiskunnallisesti merkittävä olosuhde tai tilanne, josta johtuen kukin toimintamuoto on saanut alkunsa ja erityisen, paikallisen merkittävyytensä.

4.1.2 Puolistrukturoitu teemahaastattelu

Puolistrukturoitu teemahaastattelu tarkoittaa haastattelutapaa, joka on lomakehaastattelun ja strukturoimattoman, avoimen haastattelun välimuoto. Tästä haastattelumuodosta ei ole olemassa yhtä selkeää määritelmää, vaan se on soveltuvin osin sovellettavissa paitsi suunnitteluvaiheessa, myös haastattelutilanteessa. Esimerkiksi haastattelukysymysten muoto ja lukumäärä on kaikille haastateltaville sama puolistrukturoidussa haastattelututkimuksessa, mutta sen sijaan haastattelija voi vaihdella kysymysten järjestystä tai vaikkapa tarkkaa sanamuotoa haastattelutilanteen edetessä. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa haastateltavalle ei anneta valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltava vastaa omin sanoin esitettyihin, laajahkoihin, teemoitettuihin kysymyksiin (liite 2.). Tarkoituksena on luoda keskusteleva, pohtiva ilmapiiri. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 47.) (Eskola, 2007, 38.)

Teemahaastattelun taustalla on oletus, että haastateltavat ovat haastattelun teemoja koskevilla elämän osa-alueilla kokeneet tietyt asiat. Tässä tutkimuksessa kukin haastateltava on työssä Evankelisluterilaisen kirkon seurakunnassa diakoniatyössä. Olennaista on myös, että tutkija on etukäteen selvillä tutkittavan ilmiön taustoista, rakenteista ja prosesseista, jotta hän pystyy laatimaan teemoitetut kysymykset. Tämän analyysin ja tuttuuden perusteella

tutkija laatii teemoitetun rungon haastattelulle. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 47-48.)

Tämän tutkimuksen haastatteluteemoissa etenin diakoniatyön, alueellisen ja sosiaalipoliittisen kontekstin kautta kohti diakoniatyön toimintamuodon sisältöä, vaikutusta ja tulevaisuutta. Haastatteluteemat jätin sen verran avoimeksi, muun muassa miksi-kysymyksien avulla, että haastateltavalla oli mahdollisuus tuoda keskusteluun sellaisia näkökulmia, jotka hän on työssään koettu merkitykselliseksi. (Eskola, 2007, 39.)

Haastatteluja tehdessäni kävi useita kertoja, että toimintamuodostaan innostunut diakoniatyöntekijä kertoi ja kuvaili toimintamuotoaan jo ensimmäisen kysymykseni jälkeen niin laveasti, ettei minun enää tarvinnut esittää kuin muutamia tarkentavia jatkokysymyksiä. Haastattelurungossa kirjaamani kysymykset tulivat käydyksi läpi joka haastattelussa. Haastatteluille varattu noin tunnin mittainen aika täyttyi yleensä joka haastattelukerralla, usein ylittyikin. Lisäksi muutamat diakoniatyöntekijät lähettivät minulle omia muistiinpanojaan tai suunnitelmiaan toimintamuodoistaan myös kirjallisessa muodossa.

Aloitin haastattelujen toteuttamisen helmikuussa 2010 ja jatkoin niitä kesäkuuhun 2010 asti. Haastattelutilanteet olivat avoimia, innostavia ja ammatillisia tuokioita.

4.2 Aineiston käsittely

Teemahaastattelusta on sanottu, että se on helppo tutkimusmenetelmä, jos tietää, mitä tekee. Teemahaastatteluaineisto tarjoaa analyysin pohjaksi selkeät teemat, joiden avulla aineistoa on mahdollista hallita ja sitä kautta analysoida. Laiska analyysi, jossa tutkimusaineistosta on vain poimittu muutamia sitaatteja tutkimusraporttiin, ei vielä merkitse kunnollista analyysiä. Teemahaastattelu vaatii tutustumista aineiston käsittelymenetelmiin ja niiden perin-

pohjaista tuntemusta, jotta tutkimuksen laatu ja luotettavuus pysyvät korkeana. (Eskola, 2007, 35, 45.)

Tavallisesti teemahaastatteluaineisto analysoidaan tyypittelemällä ja teemoittamalla. Tyypittelyllä tarkoitetaan haastattelutilanteissa nousseiden tyypillisten vastausten kokoamista ja analysointia, teemoittelulla puolestaan haastateltavilta nousseiden kiinnostavien, innovatiivisten teemojen analysointia. Tämän tutkimuksen tuloksia teemoitettiin tyypittelyn sijaan, sillä varsin erilaiset kontekstit ja toimintamuodot toivat esiin varsin erilaisia vastauksia, joista kuitenkin oli löydettävissä yhteneviä teemoja. Kuten todettu, tällä tutkimuksella en pyrkinyt saamaan aikaan yleistyksiä, vaan teoreettisesti ja käytännöllisestikin mielenkiintoisia johtopäätöksiä. (Eskola, 2007, 38-42.)

4.2.1 Aineisto ja sen litterointi

Tein kahdeksan noin tunnin mittaista puhelinhaastattelua. Äänitin haastattelut ja litteroin ne välittömästi kunkin haastattelun jälkeen. Lisäksi kirjoitin haastattelun aikana muistiinpanoja, omia huomioitani ja kommentteja. Muistiinpanot tulivat tarpeeseen, sillä kahdessa haastattelussa puhelimen äänitystoiminto ei testauksesta huolimatta toiminut. Uutta haastattelua en tehnyt, vaan käytin haastattelusta sen materiaalin, minkä omien muistiinpanojeni pohjalta sain.

Litteroitua tekstiä tuli 180 sivua. Joukossa on omia kommenttejani ja oivalluksiani kuullusta sulkuihin merkittyinä. Jo litterointivaiheessa huomasin aineistossa joitakin selkeitä teemoja, mutta jätin ne vielä hautumaan ja odottamaan analyysin aikaa, kun kaikki haastattelut tulisivat valmiiksi.

4.2.2 Teemoittelu ja analyysi

Nostin aineistosta esille keskeiset asiat teemoittelun avulla: Luin aineistoa yhä uudelleen useita kertoja. Merkitsin aineistoon eri värikoodeilla teemoja, jotka vaikuttivat toistuvan eri haastatteluissa. Kunkin teeman alle keräsin aineistosta materiaalia. Teemoitellessani aineistoa syntyi samalla mahdollisuus syventää omaa ymmärrystään aineistoon sisältyviin ilmiöihin ja jäsentää sitä. Teemoitettujen luokkien syntyminen on yhteydessä tutkimuskysymykseen, aineiston laatuun ja myös tutkijan omaan teoreettiseen tietämykseen ja kykyyn käyttää tätä tietoa. Tässä tutkimuksessa keskeistä oli nostaa esiin aineistosta paitsi ajankohtaiseksi ja innovatiiviseksi koettuja diakoniatyön toimintamuotoja, myös omassa ympäristössään keskeisiä syitä, keinoja ja vaikutuksia, joita toimintamuodoilla on todettu olevan. Näitä ilmiöitä ensinnäkin analyysissa peilasin tutkimuksen diakoniseen ja sosiaalipoliittiseen viitekehykseen. Toiseksi pohdinta-kappaleessa toin esiin ilmiöiden ja toimintamuotojen mahdollisia merkityksiä diakoniatyön kehittämiseen ja tulevaisuuden suuntaviivoihin. (Eskola, 2007, 43-45.) (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 147-150.)

Pohdinta- ja Johtopäätökset –luvuissa analysoin ja tulkitsin aineistoa. Tulkinnassa pyrin lähestymään aineistoa mahdollisimman monesta eri näkökulmasta. Olennaista tulkinnassa on, että myös lukija, vaikka hänellä ei olisi tutkimuksen aiheen tuntemusta tai olisi tutkimuksen tuloksista eri mieltä, voisi löytää tekstistä ne asiat, jotka tutkijakin löysi. Kvalitatiivisissa tutkimuksissa tulkinta on usein sisäkkäistä, eli tutkija tulkitsee haastateltavan tulkintoja ja lukija puolestaan tulkitsee tutkijan tulkintoja. Aineistosta hakemani teemat määrittävät osaltaan tutkimuksen analyysia ja tulkintoja. Tulkinnallisten selitysten avulla, eli viitekehykseen peilaamalla, tulevat esille tutkittavien ilmiöiden sosiaaliset merkitykset. Kun kyseessä on ruohonjuuritason diakoniatyötä tutkiva tutkimus, on sosiaalisten merkitysten löytyminen aineistosta erityisen merkityksellistä. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 147-153.)

4.3 Tutkimuksen eettisyys

Kaikkiin tutkimuksiin liittyy eettisiä haasteita ja ratkaisuja. Laadullisen tutkimuksen eettisiin erityispiirteisiin ovat kontekstisidonnaisia ja tutkimusmenetelmällisiä. Keskeistä on huolehtia siitä, että haastateltavat saavat etukäteen riittävän tiedon tutkimuksen toteutuksesta, julkaisusta, eduista ja mahdollisista haitoista. Tässä tutkimuksessa varmistin tämän selkeällä suullisella ja/tai kirjallisella tiedoksiannolla tutkimuksen tarkoituksesta ja sisällöstä haastattelupyyntöä esitellessä sekä haastattelun alussa. Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa mainitaankin tärkeimmiksi eettisiksi periaatteiksi yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyyden suojeleminen. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 19-20.) (Palmroth & Nurmi, 1996, 120-122.)

Tutkimuksen eettiset kysymykset ovat nousseet viime aikoina selvästi aikaisempaa enemmän esille tieteellisen keskustelun kentässä. Muun muassa tiedon intressin etiikka on ollut keskustelunaiheena. Siihen sisältyy tutkimusaiheen valinnan etiikka, teoreettisen ankkuroinnin etiikka ja tutkimuskysymysten asettamisen etiikka. Taustalla tässä keskustelussa on hyvän tieteellisen käytännön periaatteet, jotka ohjaavat tutkijoiden työtä eettisesti tiedostavampaan suuntaan. Tässä tutkimuksessa pyrin ottamaan huomioon tiedon intressin etiikan siten, että tutkimusaiheen valinnalla ei loukata kenenkään yksityisyyttä tai tietosuojaa. Teoreettinen ankkuroinnin tein mahdollisimman tutkimustieto- ja faktapohjaisesti, ja siinä pyrin ottamaan huomioon suomalaisen diakoniatyön kontekstien erilaisuus. Lisäksi tutkimuskysymykset pyrin asettamaan niin, että haastateltavalle jää kokemus tutkijan arvostavasta asenteesta haastateltavan työtä kohtaan. (Pohjola, 2007, 11-29.)

Turvasin haastateltavien anonymiteetin säilymisen tässä tutkimuksessa siten, että haastateltavien diakoniatyöntekijöiden nimeä ei paljasteta tutkimustuloksia esitellessä. Sen sijaan seurakunta, jossa toimintamuotoa toteutetaan, mainitaan, jotta mahdollisia lisätietoja kaipaava voi löytää etsimänsä tiedon. Tutkimustuloksia esitettäessä on eettisesti välttämätöntä, että kaikki

julkaistu tieto on varmaa ja todennettua. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 19-20.) (Palmroth & Nurmi, 1996, 120-122.)

Kysyin haastateltavien suostumuksen haastatteluun puhelinhaastattelua sovittaessa suullisesti. Lisäksi kunkin seurakunnan kirkkoherralta tai diakoniakeskuksen diakoniajohtajalta pyysin ja sain kirjallisen luvan haastatteluaineiston käyttöön opinnäytetyössä. (Liite 3.)

Laadullisessa tutkimuksessa, jossa haastateltavia ei ole montaa, on positiivisena mahdollisuutena voida tarjota valmista tutkimusta tutkimustuloksineen jokaisen haastateltavan käyttöön. Tämä on tässä tutkimuksessa helposti toteutettavissa siten, että valmis tutkimus toimitetaan jokaiselle haastateltavalle. Näin toteutuu osaltaan myös yksi tutkimuksen tavoitteista, eli innovatiivisten ja ajankohtaisten toimintamuotojen välittäminen muiden diakoniatyöntekijöiden käyttöön. (Palmroth & Nurmi, 1996, 120-122.)

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuus on läheisessä vuorovaikutuksessa tutkimuksen eettisyyden kanssa. Jos tutkimus on eettisesti oikein toteutettu, on sen luotettavuuskin korkeaa luokkaa. Tutkimuksen luotettavuus on erityisen tärkeää sosiaalitieteiden tutkimuksissa, joissa käsitellään inhimillistä elämää. On keskeistä, että haastateltavat ihmiset saavat vapaasti osallistua tutkimukseen, ilman vaaraa luottamuksen rikkomisesta. (Pohjola, 2007, 17-18.)

Tässä tutkimuksessa luotettavuutta lisää tutkimuksen prosessien läpinäkyvyys sekä tutkijan huolellinen ja kunnioittava suhtautuminen haastatteluista kerättyyn aineistoon. Tutkimuksen analyysin kohteena olivat tutkittavat ilmiöt, eivät haastattelut antaneet diakoniatyöntekijät. Käsittelin tutkimusaineistoa siten, että haastateltavat säilyttävät anonymiteettinsä koko tutkimusprosessin aikana ja sen jälkeen. Olennaista on tutkijan oma rehellinen ja avoin asenne tutkimuksen tekoon. (Pohjola, 2007, 19-21.)

5 AJANKOHTAISIA JA INNOVATIIVISIA TOIMINTAMUOTOJA

Tässä luvussa esittelen ne ajankohtaisiksi ja innovatiivisiksi todetut, diakoniatyössä toteutetut toimintamuodot, jotka on valittu tähän tutkimukseen. Toimintamuodot on löydetty Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien diakoniatyön kentältä mitä erilaisimmista toimintaympäristöistä.

Toimintamuotojen esittelyjen yhteydessä on mainittu seurakunta tai seurakuntayhtymä, jossa toimintamuotoa toteutetaan. Haastateltavien henkilöllisyyttä ei tässä mainita. He ovat pääasiassa diakoniatyöntekijöitä, mutta joukossa on myös muita seurakunnan sisällä toimivia viranhaltijoita ja vapaaehtoistyöntekijöitä.

5.1 Ruoka-nyssellä ympäri Tamperetta

Ruoka-Nysse on entinen kauppa-auto, jonka Tampereen seurakuntayhtymän diakoniakeskus päätti ostaa pari vuotta sitten, viedäkseen ruoka-avun sinne, missä ihmiset ovat, eli pieniin lähiöihin Tampereen keskusta-alueen ulkopuolella. (Tampereen seurakunnat i.a.)

Tampereen seurakuntayhtymän muodostavat 11 itsenäistä seurakuntaa, jotka kaikki toimivat Tampereen alueella. Seurakuntayhtymässä vastataan muun muassa seurakuntien hallinnosta sekä koordinoidaan yhteisiä työmuotoja. Diakoniakeskus huolehtii seurakuntien yhteisistä erityisistä toimintamuodoista, joihin Ruoka-Nysse kuuluu. (Tampereen seurakunnat i.a.)

Ruoka-Nysse on toiminut vuodesta 2008 alkaen. Sen idea keksittiin vuotta aiemmin, kun seurakuntien toimipisteissä toteutetuissa ruokajaoissa todettiin avun ulkopuolelle jäävien ihmisten hätä. Ruoka-Nysse kiertää ympäri Tamperetta neljänä arkipäivänä kahden viikon kiertosykleinä, eli samalle pysäkille

Nysse pysähtyy kaksi kertaa kuukaudessa. Yhteen päivään mahtuu kolme pysähdystä, joista jokainen kestää noin vajaan tunnin verran. Ruoka-Nysse palvelee noin 130:tä tamperelaista joka päivä. Toimintaan on palkattu autonkuljettajan lisäksi kaksi aamuvarhaisella työskentelevää lastaajaa. Lisäksi toiminnassa on mukana joukko vapaaehtoisia. Nyssessä kulkee mukana vapaaehtoinen bussiemäntä tai –isäntä, joka vastaa toiminnan sujuvuudesta pysäkeillä. Erilaisissa vapaaehtoistehtävissä Tampereen seurakuntayhtymän seurakuntien diakoniatyössä työskentelee 1800 henkilöä. (Tampereen seurakunnat i.a.)

Ruoka-Nyssen asiakkaaksi päädytään oman seurakunnan diakoniatyöntekijän kautta. Diakoniatyöntekijä arvioi ruoka-avun tarpeen sekä sen keston, ja kirjoittaa Ruoka-Nyssen asiakkuuteen oikeuttavan asiointikortin. Ruoka-Nyssellä on oma budjetti, josta ostetaan iso osa ruokatarvikkeista. Toiminnan alussa kauppiaat lahjoittivat ruokaa hanakammin, mutta ovat vähentäneet lahjoitusten suuruutta ajan kuluessa. Erityisesti liha- ja kasvistuotteista on jatkuvaa pulaa, ja niitä joudutaan ostamaan itse koko ajan suhteellisesti enemmän kuin muita tuotteita. Ainoastaan leipää kauppiaat lahjoittavat jopa yli käytännön tarpeen. Lisäksi autossa on jaossa EU:n kustantamaa kuivaruokaa.

Ruoka-Nyssen toiminta on Tampereen seudulla lyhyessä ajassa saavuttanut suurta huomiota. Auto liikkuu paljon, joten se huomataan. Lisäksi toiminnan ympärille on kudottu uudenlaista mediayhteistyötä, mikä paitsi tuo toiminnalle ja esille pidettävälle asialle, eli ihmisten nälälle, sen tarvitsemaa huomiota, myös taloudellista tukea toiminnan toteuttamiseen.

Tampereen paikallislehden, Aamulehden, liitelehti Moro on ideoinut Tampereen keskustorilla runsaasti myönteistä huomiota keränneen takakonttikirppiksen. Ruoka-Nyssen henkilökunta on aloittanut Moro-lehden kanssa yhteistyön, jossa Ruoka-Nyssen vapaaehtoiset ja työntekijät tekevät käytännön työn takakonttikirppiksen toteuttamiseksi, Moro vastaa tapahtuman markkinoinnista laajalla, näkyvällä foorumillaan, ja kirppiksen tuotto tulee Ruoka-Nyssen toiminnan tukemiseksi. Myönteinen medianäkyvyys on tuonut Ruo-

ka-Nysselle useita lahjoittajia ja on olennainen pohja yhteistyölle vähittäistavarakauppojen kauppiaiden kanssa ruokalahjoitusten saamiseksi.

Ruoka-Nyssen toiminnan tulevaisuus on selkeä: Toimintaa ei voi lopettaa, sillä kävijämäärissä oli edellisvuodesta viime vuoteen verrattuna kasvua 25 %. Tulevaisuuden kehittämishaasteeksi todetaan se, miten toiminnassa voitaisiin päästä vielä lähemmäksi ihmistä. Yhä edelleen esimerkiksi liikuntarajoitteiset eivät pääse edes lähipysäkille ruoka-apua hakemaan.

Toimintaa kehitetään asiakaslähtöisesti. Ruoka-Nyssen toiminnanjohtaja vertaa toimintaa yritystoimintaan: Pyritään mahdollisimman suureen kustannustehokkuuteen, mahdollisimman laadukkaaseen asiakaspalveluun ja mahdollisimman tavoittavaan työotteeseen.

Ruoka-Nyssen toiminnan perustaksi nimetään diakoniatyön merkittävyys, joka kasvaa kirkossa muun yhteiskunnan osoittaman huomion ja arvostuksen mukaan. Diakoniatyössä sallittava innovatiivisuus vie Ruoka-Nyssen toimintaa eteenpäin: Meidän pitää hakea ääripäitä, niitä äärimmäisessä hädässä olevia ihmisiä. Ruoka-Nyssen toiminnanjohtaja linjaa diakoniatyön olevan supertärkeä juttu kirkolle, jota ei saa laittaa vakan alle.

5.2 Iloinen lapsi –Vaateapua Henkarista

Henkari on Tampereen seurakuntayhtymän Diakoniakeskuksen ylläpitämää toimintaa. Henkarin toiminta käynnistyi syksyllä 2008 ja on suunnattu paikallisten lapsiperheiden auttamiseksi, aluksi tamperelaisten, mutta nyt toimintaa on laajennettu muuallekin Pirkanmaalle. Tavoitteena toiminnassa on ”iloinen lapsi”, eli kaikessa toiminnassa lapsen etu on lähtökohtana. (Henkari i.a.)

Henkari toimii siten, että yhteistyökumppaneina toimivat vähittäistavaraliikkeet lahjoittavat uusia, käyttämättömiä vaatteita toimitettavaksi edelleen tarvitseville. Henkari ei itse valitse autettavia perheitä, vaan sen tekevät Tampe-

reen alueella toimivat diakonia-, perhe- ja sosiaalityöntekijät. Henkari toimii kuin logistiikkayritys.

Keväällä 2010, eli puolentoista vuoden toiminta-ajan jälkeen vaatekappaleita oli toimitettu perheille yhteensä noin 1100 kappaletta. Henkarin toimintaa ylläpitävässä tiimissä on 15 vapaaehtoista työntekijää. Vapaaehtoistyötä on toiminnan alusta lähtien tehty yli 300 henkilötuntia. Vapaaehtoisista koostuva tiimi kokoontuu noin kolmen viikon välein varastolle, jossa pussitetaan saadut tilaukset. Seuraavana päivänä tilaukset toimitetaan diakonia- tai sosiaalityöntekijöiden työpisteisiin. Vapaaehtoistiimi ei toimita vaatteita suoraan perheille, anonymiteettisyden periaatteen säilyttämiseksi. Toimintaa toteutetaan auttamisen halusta: Kaikille toimitetaan vaatteita uskonnollisesta, poliittisesta tai etnisestä taustasta riippumatta.

Keskeisimpiä yhteistyötahoja ovat vaatteita lahjoittavat liikkeet. Muista yhteistyötahoista mainittakoon Tampereen seurakuntayhtymän diakoniakeskuksen toimintaan kuuluvan Mummon Kammarin tumppumummot, jotka kutovat villavaatteita Henkaria varten. He ovat parissa kuukaudessa kutoneet yli 150 villavaatetta tarvitseville lapsille.

Henkarin toimintaa kehitetään. Tällä hetkellä pyritään ottamaan käyttöön NetHenkaria. Se on Internet-sivustolla ylläpidettävä tietokanta, josta kuka tahansa, myös autettavat perheet, voi selata varaston reaalitilannetta. Tilauksia voivat tehdä vain aiemmin mainitut diakonia- tai sosiaalialan ammattilaiset, joille annetaan käyttäjätunnukset. NetHenkarin käyttöönotto on viivästynyt, mutta pyritään saamaan käyttöön vuoden 2010 aikana.

Henkari vastaa perheiden akuuttiin hätään. Se pyrkii estämään lasta syrjäytymästä perheen taloudellisien vaikeuksien keskellä. Henkarin joustavasta toiminnasta on esimerkkinä erään pakolaisperheen yhdistyminen Pirkkalan lentoasemalla: matkalaukut olivat kadoksissa. Henkari toimitti Ulkomaalaistoimistolle pienen lapsen vaatteet kahdessa tunnissa.

Henkarin tulevaisuuden näkymistä todetaan, että vapaaehtoistyö todennä-

köisesti laajenee ja voimistuu lähitulevaisuudessa. Näin ollen kehitys jatkuu samalla tavalla kuin tähänkin asti, mutta ehkä yhä nopeammin. Ehkäpä kymmenen vuoden päästä täällä taas ideoidaan jotain ihan uutta tarvittavaa toimintaa.

5.3 Diakoniatyötä tehtaassa

Elokuussa 2009 Varkauden kaupungin asukkaista iso osa joutui kuulemaan elämää järisyttävän uutisen: Tehdas, jonka varmaksi luullusta työpaikasta tuhannet kaupunkilaiset saivat elantonsa, ilmoitettiin asteittain mahdollisesti kokonaan suljettavaksi lähivuosina. Noin 3300 ihmistä irtisanotaan, jos koko tehdas tullaan sulkemaan. Tehtaan ylin johto otti välittömästi ilmoituksen julkistamisen jälkeen yhteyttä Varkauden seurakuntaan, ja pyysi seurakunnalta apua ja tukea irtisanomisuhan alla olevien työntekijöiden tukemiseen.

Tehtaan johdon motiivi turvautua myös seurakunnan mahdollistamaan apuun kriisitilanteessa juontaa juurensa tehtaan aiempiin kokemuksiin ahdistuneista ja jopa itsemurhan tehneistä irtisanotuista työntekijöistä. Varkauden seurakunta otti haasteen vastaan ja yhteistyöprojekti aloitettiin marraskuussa 2009. Varkauden kaupungissakin on otettu taantuman erilaiset seuraukset vakavasti: Varkauden kaupungin sivustoilta löytyy 1.7.2010 asetettu ideakilpailu: Kansalaisten hyvät ideat lentoon –Kuinka taantuma torjutaan ja käännetään asiat kaupunkimme voitoksi. (Varkauden kaupunki i.a.)

Seurakunnan työntekijöistä koottiin työtiimi vastaamaan tehtaan irtisanomisuhan alla elävien työntekijöiden hätään. Työtiimiin kuuluu Varkauden seurakunnan pappeja ja diakoniatyöntekijöitä. Tehokkaimmaksi työmuodoksi valittiin jalkautuminen tehtaalle työntekijöiden keskelle. Kukin seurakunnan työntekijöistä kootun työtiimin jäsen sai oman alueensa valtavan suuresta tehdaskokonaisuudesta.

Diakoniatyöntekijä, jota on tätä tutkimusta varten haastateltu, käy tehtaalla pari päivää kuukaudessa. Hän kiertää tehtaalla kerrallaan neljä valvomoa.

Kaikkia oman alueensa tehdastyöntekijöitä diakoniatyöntekijä ei kohtaa, sillä tehtaalla tehdään kolmivuorotyötä. Tämän vuoksi diakoniatyöntekijä kirjoitti oman alueensa tehdastyöntekijöille vuoden vaihteessa kirjeen, jossa hän antoi yhteistietonsa ja rohkaisi tarpeen tullen ottamaan yhteyttä myös tehtaan ulkopuolella. Tästä rohkaistuneena moni on jo ottanut yhteyttä ja toivonut tapaamista diakoniatyöntekijän kanssa.

Tehtaalla diakoniatyöntekijä pääsee oman alueensa valvomoihin, tehdashalleihin tai kahvihuoneisiin. Hän jutustelee tehdastyöntekijöiden kanssa arkisia, leppoisia asioita, kunnes he itse tahtovat keskustella akuutista kriisistään. Diakoniatyöntekijä toteaa, että hän kysyy, mitä kuuluu, tai miten jaksatte, ja alun jutustelun jälkeen keskustelu yleensä lähtee käsittelemään tehtaan sulkemiseen tai irtisanomiseen liittyviä asioita. Se on kaikkien huulilla. Kun diakoniatyöntekijä on näytillä tehtaalla, pikkuhiljaa yhä useampi ottaa yhteyttä myös tehtaan ulkopuolella. Keskusteluavun tarve on rajaton.

Diakoniatyöntekijä kertoo tehtaan sulkemisen olevan monille perheille ja yksittäisille ihmisille totaalinen katastrofi: Useiden nuorten perheiden molemmat puolisot ovat tehtaalla töissä, ja kotona odottaa pari lasta ja velalla maksettu, vastavalmistunut omakotitalo. Tehtaalla työskentelee paitsi paperialan ammattilaisia, myös paljon korkeasti koulutettuja, muun muassa pitkälle erikoistuneita diplomi-insinöörejä.

Tehtaan johto on tarjonnut seurakunnalle käyttövaroja virkistystoiminnan järjestämiseen tehtaan irtisanomisuhan alla oleville työntekijöille. Keväällä 2010 seurakunta järjesti virkistyspäivän tehtaan kustantamin varoin ja aikoo järjestää toisen loppukesästä 2010. Tehtaan työntekijöistä osa tuli ensimmäiseen virkistyspäivään ja koki sen miellyttäväksi.

Tehtaan johto on turvautunut seurakunnan apuun myös yksittäisissä, erityisen kriittisissä vaiheissa: Kun keväällä 2010 tehtaalla julkistettiin osavuosikatsaus, pyysi tehtaan johto seurakunnan edustajia olemaan läsnä ja saatavilla keskusteluapua varten. Lisäksi, kun tuli tieto, mikä paperikone lak-

kaa ensimmäisenä, pyysi tehtaan johto seurakunnan työntekijöitä jalkautumaan kriisiapuna kyseisen paperikoneen työntekijöiden joukkoon.

Varkauden suuren tehtaan sulkeminen vaikuttaa välittömästi myös Varkauden seurakunnan tulevaisuuteen. Talousarviota jouduttiin leikkaamaan, ja pohtimaan, miten seurakunta sopeutuu verotulojen rajuun laskuun. Haastateltu diakoniatyöntekijä totesi kriisin vaikutuksesta seurakuntaan, että henkilökohtaisten kontaktien määrä lisääntyy koko ajan. Seurakunnan toiminnan tasolla kriisitilanne ei vielä ole vaikuttanut.

Diakoniatyöntekijä kuvasi näkemystään seurakuntatyön ja kirkon tulevaisuudesta toteamalla, että tulevaisuudessa seurakunta tuskin enää pysyy näin suurena organisaationa kuin nyt vielä on. Hän pohtii, että kirkon työntekijät ovat usein niin kaukana tavallisista ihmisistä, ettei tämä voi jatkua näin: Ehkäpä diakoniatyötäkin jatkossa tehdään kokonaan vapaaehtoistyövoimin. Tehtaalla saamiensa kokemusten myötä diakoniatyöntekijä on alkanut miettiä, onko kirkollakaan tulevaisuutta nykyisen kaltaisena organisaationa, kun suuri tehdaskin joudutaan sulkemaan ja Suomi kuitenkin elää metsistä.

5.4 Uraa uurtavaa Sinkkutyötä Turussa

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän alueella asuvista ihmisistä noin puolet asuu yhden hengen talouksissa. Turun keskustaan sijoittuvan Turun Tuomiokirkkoseurakunnan alueella asuvista ihmisistä asuu yksin jopa 70 %. Näissä tilastoissa ei ole asuntoloita tai palvelutaloja, vaan kyse on puhtaasti yksin omassa taloudessaan asuvista turkulaisista. Koko Suomen tilastotiedoissa yksineläviä on noin 40 % kaikista talouksista.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä muodostuu kymmenestä evankelisluterilaisesta seurakunnasta Turun ja Kaarinan alueella. Seurakuntien yhteinen hallinto ja kiinteistönhuolto on keskitetty seurakuntayhtymään. Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän Diakoniakeskus koordinoi ja järjestää koko

seurakuntayhtymän yhteisiä työmuotoja, joista sinkkutyö on yksi esimerkki. (Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä i.a.)

Turun Tuomiokirkkoseurakunnassa aloitettu yksinelävien keskuudessa tehtävä, niin sanottu sinkkutyö, on ajankohtainen haaste seurakunnille ympäri Suomen. Yhteisö yksinelävälle on paitsi ennaltaehkäisevää päihde- ja mielenterveystyötä, myös ja erityisesti useiden seurakuntien asukaspohjan huomioon ottavaa, seurakuntalaislähtöistä toimintaa.

Kun sinkkutoiminta aloitettiin, se saavutti välittömästi räjähdysmäisen suosion. Ensimmäiseen, kahvilassa pidettyyn yksinelävien tapaamiseen tuli noin 200 turkulaista yksinelävää. Toiminta alkoi kerran kuukaudessa pidetyin tapaamisin, joihin edelleen tuli joka kerta pitkälti toista sataa turkulaista. Tapaamiset siirrettiin kahvilasta seurakunnan suurempiin tiloihin.

Vuoden 2009 aikana Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän diakoniakeskuksen sinkkutyöhön osallistui noin 400 eri ihmistä noin 4000 käyntikerralla. Eri tapahtumia oli 70 kappaletta.

Osallistujat ovat iältään noin 30-60 vuotiaita. Heistä on miehiä noin neljännes. Osallistujien elämäntilanteet vaihtelevat opiskelijoista työssäkäyviin ja työttömiin, yksinhuoltajista leskiin ja eronneisiin. Joukossa on mielenterveyskuntoutujia noin kolmannes.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän diakoniakeskuksen sinkkutyössä on aktiivisesti mukana noin 30-40 vapaaehtoistyöntekijää. Heistä suuri osa on tullut mukaan toimintaan ensin oman kiinnostuksensa myötä ja siirtynyt vapaaehtoistehtäviin kokiessaan halua tukea muita samassa elämäntilanteessa eläviä ihmisiä. Jokaisessa sinkkutoimintaan liittyvässä tapahtumassa tai ryhmätilanteessa on omat vapaaehtoisensa. He vastaavat muun muassa tapahtuman kahvitarjoilusta, ohjelman teemasta tai vetävät vertaistukiryhmää.

Sinkkutoiminnan perusrunkoon kuuluu tällä hetkellä retkitoimintaa, juhla-aikojen tapahtumia, asiantuntijaluentoja, moniryhmäiltoja, kahvilatoimintaa, sekä yksinelävien säännöllisiä iltamessuja.

Vapaaehtoisten organisoima retkitoiminta tarjoaa yksinelävälle kulttuuri- ja luontoretkiä valittuihin kohteisiin. Retkien lisäksi järjestetään kesällä yksinelävien kesäleiri ja avoin mökkiviikko. Mökkiviikko on päivisin avoinna oleva luonnonkaunis mökkimiljöö, jonne yksinelävät voivat oman aikataulunsa mukaan tulla piipahtamaan tai viihtymään koko päiväksi pelailemaan, saunomaan ja syömään omia eväitä. Mökkiviikolla kävi vuonna 2009 yli 300 yksinelävää.

Sinkkutyötä koordinoiva diakoniatyöntekijä kertoo, että juhla-ajat voivat olla yksinelävälle ihmiselle erityisen vaikeaa aikaa. Tämän vuoksi sinkkutoiminta järjestää juhlapyhinä yhteisöllisyyttä luovaa ja ylläpitävää toimintaa yksinelävälle. Jouluna yksinelävii kutsutaan yhteiseen jouluaaton viettoon joulukirkkoineen ja –ruokineen. Äitienpäivänä järjestetään yksinelävälle kävelytapahtuma ja lapsettomille omaa ohjelmaa. Vappujuhlaan osallistuu lähes satakunta yksinelävää, samoin pääsiäisen, juhannuksen ja itsenäisyyspäivän viettoihin. Kaikessa juhla-aikojen toiminnassa vapaaehtoistyöntekijöiden työpanoksella on korvaamaton merkitys.

Sinkkutyön laajuus, moniulotteisuus ja ajankohtaisuus puhuttavat ihmisiä myös median kautta. Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän diakoniakeskuksen toteuttama sinkkutyö tuottaa diakoniatyöntekijälle haastattelupyyntöjä tasaiseen tahtiin: Yksinelävien vaikeaa asemaa ja tilannetta yhteiskunnassa on tärkeä pitää esillä myös yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Tiedotuksen toimivuus on ehdoton edellytys sinkkutoiminnan jatkuvuudelle. Internetissä ylläpidettävää tapahtumakalenteria päivitetään joka viikko. Tapahtumakalenterin sivuilla käy noin 400 lukijaa kuukausittain. Tärkeitä tiedotusväyliä ovat myös oma sinkkutyön kuukausitiedote, seurakuntien tiedotteet sekä Turun sanomien menovinkki-palsta.

Yhteistyötahoina toiminnalle ovat seurakuntayhtymän seurakunnat sekä Suomen Yksinelävät Ry, joka tekee yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivää työtä yksinelävien keskuudessa. (Suomen yksinelävät ry i.a.)

Yksineläville suunnattu toiminta on suunniteltu mahdollisimman matalankynnyksen muotoon. Diakoniatyöntekijä linjaa sinkkutyön olevan eteistoimintaa, jota kautta voi päästä helpommin mukaan seurakuntien muuhun toimintaan. Hengellisyyden merkitys on koko ajan olemassa toiminnassa muun muassa iltahartauksien sanoman myötä, mutta se ei ole toiminnassa hallitsevaa. Jotkut ovat liittyneet kirkkoon tämän toiminnan myötä.

Diakoniatyöntekijä toteaa, että joillekin tästä toiminnasta tulee oma seurakunta, mutta se ei kuitenkaan ole toiminnan tarkoitus: Tärkeää on ylläpitää kontaktit paikallisseurakuntien toimintaan, jottei sinkkutoiminnasta tule oma suljettu juttunsa.

Sinkkutyötä koordinoiva diakoniatyöntekijä painottaa sinkkutyön olevan ehdottomasti tulevaisuuden juttu. Hän viittaa Suomen evankelisluterilaisen kirkon Meidän kirkko – strategiaan (Meidän kirkko -osallisuuden yhteisö), jossa painotetaan yhteisöllisyyden ja osallisuuden toteutumisen välttämättömyyttä seurakuntayhteydessä. Matalankynnyksen toiminnan avulla aktivoidaan seurakuntalaisia löytämään oman paikkansa seurakunnan yhteydestä. Lisäksi diakoniatyöntekijä kehottaa tutustumaan oman seurakunnan alueen tilastoihin: Yksinelävien suuri määrä voi tulla yllätyksenä.

Sinkkutyötä Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymässä koordinoivan diakoniatyöntekijän näkökulmasta Kirkkohallituksessa tulisi olla kokopäiväinen yksinelävien työn koordinaattori, jotta sinkkutyö voisi levitä mahdollisimman moniin seurakuntiin. Yksinelävien työlle tulisi myös saada oma strategiansa.

5.5 Ennaltaehkäisevää perhetyötä opiskelijavoimin

Keväällä 2009 Tuusulan kunnan sosiaaliviraston lastensuojelun vapaaehtoistyön koordinaattori ja Tuusulan seurakunnan perhetyön diakoniatyöntekijä nostivat esiin ajatuksen yhteistyön käynnistämisestä Järvenpäässä sijaitsevan Seurakuntaopiston kanssa. Lähtötilanteena oli sekä Tuusulan seurakunnan diakonisessa perhetyössä että lastensuojelussa todettu ja tunnistettu tarve ennaltaehkäisevään, varhaiseen tukeen, johon tämänhetkiset palvelut tarvitsisivat rinnalleen vapaaehtoistyöllä tuettuja palvelumalleja.

Toukokuussa 2009 pidettiin ensimmäinen Tuusulan kunnan, seurakunnan ja Seurakuntaopiston yhteinen palaveri perheitä tukevan toiminnan suunnittelemiseksi ja käynnistämiseksi. Kokouksen tuloksena syntyi yhteinen näkemys alkaa kehittää kokeiluluonteista toimintamallia. Toimintaan alettiin syksyn 2009 aikana etsiä perheitä, joissa ei ole suoraa lastensuojelun tarvetta, vaan tarvetta kevyempään tukeen. Toiminnan nimeksi valittiin ”Yhdessä perheen arjessa” – hanke. Toiminta tulee alkuvaiheessa kohdistumaan 8 tuusulalaiseen perheeseen.

Seurakuntaopistolla opiskelee tutkintoon valmistavilla linjoilla vuosittain noin 1300 opiskelijaa (Seurakuntaopisto i.a). Varhaisen tuen toimintaan valitaan tulevia lastenohjaajia, jotka tahtovat suorittaa työssä oppimisen harjoittelujaksonsa mieluummin konkreettisessa, uutta kehittävässä toiminnassa kuin tyytyä perinteisiin harjoittelupaikkoihin.

Seurakuntaopiston lastenohjaaja-opiskelijoiden on ollut helppo motivoitua ja innostua yhteistyöhankkeeseen, koska toimintaympäristönä Tuusula on toisaalta lapsiperheiden keidas, mutta toisaalta vaatii ennaltaehkäisevää varhaisen puuttumisen työtä lapsiperheiden ongelmien vähentämiseksi. Noin 36 000:sta Tuusulan kunnan asukkaasta iso osa on lapsiperheitä. (Tuusulan kunta i.a.; Tuusulan seurakunta i.a.)

Joulukuussa 2009 aloitettiin yhteistoiminta. Toiminta koostuu säännöllisestä lastenhoitopalvelusta Tuusulan seurakunnan tiloissa sekä kotikäyntityöstä. Opiskelijat hoitavat lapsia seurakunnan tiloihin perustetussa ”Naperonurkassa” kerran viikossa muutaman tunnin ajoin. Toiminnan tarkoituksena on tarjota kotona lapsiaan hoitaville vanhemmille hengähdystauko intensiiviseen arkeen lasten kanssa.

Kotikäyntityössä opiskelijat tekevät lastensuojelun ja seurakunnan diakonisen perhetyön valitsemiin perheisiin noin joka toisena viikkona toteutettavan kotikäynnin viiden kuukauden ajan. Perheen tarpeen mukaan opiskelijat toimivat joko yksin tai pareittain. Kotikäynneillä opiskelija voi yhteisen sopimuksen mukaan joko hoitaa lapsia muutaman tunnin ajan tai tukea lasten vanhempia kodin askareissa. Kotikäyntityössä painopiste on tukea tarvitsevien vanhempien kuuntelemisessa ja perheen kokonaisvaltaisessa tukemisessa. (Opiskelijayhteistyön toimintasuunnitelma 2010.) Lisäksi opiskelijoiden harjoittelujaksoon sisältyy osallistuminen Yhteisvastuukeräyksen lapsiperheille suunnattuun tapahtumaan Tuusulan seurakunnassa.

Toiminta on kevään 2010 aikana saatu niin hyvin tuloksin käyntiin, että sitä tullaan jatkamaan. Perheet ovat kokeneet saavansa opiskelijoiden kotikäynneistä ja Naperonurkka – toiminnasta konkreettista tukea arkensa pyörittämiseen. Toiminta kehittynee ajan kuluessa edelleen.

5.6 Terveyden edistämistä työttömien intensiiviryhmässä

Oulun hiippakunnassa toteutetaan vuosina 2008-2010 Terveyden edistämisen hanketta. Terveyteen liittyvät kysymykset ovat nousseet diakoniatyöntekijöiden asiakastapaamisissa toiseksi yleisimmäksi yhteydenoton syyksi viimeisimpinä vuosina, mikä on toiminut kimmokkeena hankkeen käynnistämiseen. Lisäksi perusteina on toiminut ensinnäkin se, että huono-osaisuutta on diakonian sisällä paljolti tarkasteltu tulonjaon näkökulmasta ja terveyteen liittyvät kysymykset ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Toiseksi perusteina on

toiminut myös toteamus, että seurakuntien toiminnan piiriin hakeutuu jatkuvasti terveydeltään yhä huonokuntoisempia ihmisiä. Hanke jakautuu kahteen osaan: Ensimmäisessä osassa keskitytään työttömien, toisessa osassa eläkeikäisten ihmisten tukemiseen. (Oulun hiippakunta i.a.)

Oulun hiippakuntaan kuuluva Rovaniemen seurakunta osallistuu Terveyden edistämisen hankkeeseen diakoniatyöntekijän koordinoiman ja toteuttaman, työttömille suunnatun intensiiviryhmän muodossa. Rovaniemen seurakunnan diakoniatyöntekijöillä on korkea motivaatiota työttömien terveyden edistämisen ryhmän perustamiseen, sillä seurakunnan alueella asuu paljon pitkäaikaistyöttömiä, joista monilla on terveysongelmia. Rovaniemen kaupungin tilastojen mukaan työttömillä ja vähävaraisilla ei ole esimerkiksi useinkaan varaa toteuttaa lääkärin määräämää terveellistä ruokavaliota. (Rundgren, 2010, 38-39.)

Rovaniemen kaupungin alueella työttömyysaste on 14 %. Pitkäaikaistyöttömiä heistä on iso osa. Työ terveyden edistämisen hankkeen puitteissa lähti Rovaniemen seurakunnan diakoniatyöntekijöiden osalta diakoniatyön arjesta: Heillä olivat valmiit, hyvät kontaktit työttöminä eläviin ihmisiin.

Ensimmäinen ryhmä toteutui syksyllä 2009 ja toinen ryhmä keväällä 2010. Ryhmä koottiin diakoniatyön omien asiakkaiden keskuudesta. Edellytyksenä ryhmään pääsystä oli vähintään kahden vuoden työttömyys tai pätkätöiden varassa eläminen. Mahdollisille ryhmäläisille toteutetun alkukyselyn perusteella syksyn 2009 ryhmään valittiin kuusi ja kevään 2010 ryhmään seitsemän osallistujaa.

Rovaniemen seudun Sydänyhdistyksen, Sydänpiirin työntekijät innostuivat yhteistyöstä seurakunnan kanssa työttömien ryhmän osalta. Syksyn ryhmään saatiin kokoaikainen toinen työntekijä Sydänpiirin kautta. (Sydänpiiri i.a.)

Ryhmä kokoontuu 6-7 kertaa, neljä tuntia kerrallaan. Ajankohta ryhmälle on ollut keskellä päivää, klo 10–14 päivärytmin luomiseksi. Ryhmän kokoontu-

misiin kuuluu yhteinen, terveellinen lounas. Ryhmän päätteeksi ryhmäläisten kanssa sovittiin vielä yksi tapaaminen myöhemmäksi ajankohdaksi, kontrollitapaamisen näkökulmasta. Lisäksi osa ryhmäläisistä varasi diakoniatyöntekijältä omia tapaamisaikoja kahdenkeskistä keskustelua varten. Ryhmän päätteeksi jokainen ryhmäläinen sai 200 euron lahjakortin toivomaansa urheiluliikkeeseen tai liikuntakeskukseen.

Ryhmän yhteinen työskentelykausi alkaa tavoitteiden ja odotusten määrittelyllä. Sitoutuminen ryhmän tavoitteisiin ja toteutukseen on edellytys ryhmään osallistumiselle. Ryhmän tapaamisten teemoina ovat elämänkaarityöskentely, yhteinen ulkoilu ja sisäliikunta kuntosaliharjoitteluun tutustumisen muodossa, ryhdin ja äänen hallintaa kanttorin johdolla, elämän tarkoituksen pohdintaa johtavan diakoniatyöntekijän johdolla, terveelliseen ruokavalioon tutustumista sekä yhteistä rentoutumista. (Terveyden edistämisen ryhmän toimintasuunnitelma 2009-2010.)

Ryhmäläisiltä kerätyn palautteen perusteella ryhmän toiminta ja vertaistuki on tuottanut hyviä tuloksia. Ryhmäläiset ovat työskentelyn myötä kokeneet kohentunutta itsearvostusta ja itseluottamusta: Ryhmäläiset ovat todenneet saaneensa ryhmästä voimaa elämäntapamuutokseen ja motivaatiota oman terveyden hoitamiseen. Lisäksi yksi ryhmäläinen on työllistynyt ryhmän kautta kokemansa voimaantumisen myötä.

Terveyden edistämisen hankkeessa työskennellyt diakoniatyöntekijä peräänkuuluttaa diakoniatyön kehittämistä ympäri Suomen: Hän toteaa, että diakoniatyö vaatii jatkuvaa koulutusta ja kehittämistyötä. Työn määrä kasvaa koko ajan. Erityisvirkoja on tarpeen mukaan perustettava. On perustettava diakoniatyön kehittäjän virkoja. Rovaniemen seurakunnassa työskentelee 13 diakoniatyöntekijää, mutta erityistä diakoniatyön kehittäjän virkaa ei ole. (Rovaniemen seurakunta i.a.)

Yksinäisyydessä elävien ihmisten kasvavaan hätään diakoniatyöntekijä tarjoaa työvälineeksi vertaistukiryhmiä ja ihmisen todellisen elämäntilanteen kokonaisvaltaista, aitoa tarkastelua ja ymmärryksen tarjoamista.

Diakoniatyöntekijä pureutuu myös taloudellisen tuen problematiikkaan toteamalla, että tulevaisuudessa taloudellinen hätä todennäköisesti kasvaa, mutta samoin kasvaa myös henkinen hätä. Taloudellisella tuella ei paikata henkisen pahoinvoinnin aukkoja. Terveyden edistämisen ryhmässä ei tarjottu taloudellista tukea, vaikka suuri osa ryhmäläisistä oli vähävaraisia, ja silti kaikki ryhmäläiset kokivat myönteisen suunnan muutoksen ja voimaantumisen elämässään.

5.7 Mittaristot diakoniatyön johtamisen toimintamuotona

Diakoniatyön sisällä tapahtuva jatkuva kehittämistyö on Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa tuottanut uudenlaisen tavan tarkastella kriittisesti diakoniatyön sisältöä. Diakoniatyön kehittämisestä ja sen vaikuttavuuden seurannasta on tullut yksi toimintamuoto diakoniatyön sisälle. Tämän seurauksena on ollut aikaa ja tilaa luoda uusia diakoniatyön kehittämisen ja vaikuttavuuden seurannan välineitä. Näkökulma tähän toimintamuotoon on muita haastattelun kohteena olleita toimintamuotoja työntekijäkeskeisempi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei kehittämistyön taustalla olisi kiinteää asuinympäristölähtöisyyttä. Näkökulma on valittu, koska tästä suunnasta sitä tarkastellen toimintamuoto tulee selkeimmin ymmärretyksi.

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan diakoniatyössä ei työntekijöiden kesken ole asema-eroja, vaan työskentelyn lähtökohtana ovat työtehtävien määrittely ja toteutus. Tarkastelukulmana tehtäväkeskeisyys on Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa muodostunut tehokkaaksi työssä jaksamisen välineeksi, sillä mahdollisuus vaikuttaa omaan tehtävänkuvaan, sekä pystyä seuraamaan sen vaikuttavuutta, motivoi ja auttaa jaksamaan työssä. Hämeenlinna-Vanajan seurakunta kuuluu yhtenä kuudesta seurakunnasta Hämeenlinnan seurakuntayhtymään. Se sijoittuu Hämeenlinnan kaupungin alueelle, jossa asuu noin 67 000 ihmistä. (Hämeenlinnan kaupunki i.a. Hämeenlinna-Vanajan seurakunta i.a. Hämeenlinnan seurakuntayhtymä i.a.)

Jotta diakoniatyötä todella voitaisiin kehittää oman alueen ihmisten tarpeita vastaavaksi, on Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan diakoniatyössä todettu tarve kehittää mittareita mittaamaan diakoniatyön vaikuttavuutta kehittämistyön välineeksi. Mittaristoja diakoniatyön vaikuttavuudesta ei vielä ole Suomen diakoniatyön kentällä käytössä, joten tehtävä kehittämistyö luo pohjaa uudenlaiselle asennoitumiselle diakoniatyöhön.

Diakoniatyön kehittämisen toimintamuodossa keskeistä on jatkuvasti tutkia toimintaympäristöä kartoitusten ja analyysien muodossa: Miltä maailma näyttää tällä asuinalueella, kärsivien ihmisten silmin? Toimintaympäristökartoitusten kautta peilataan tehtävää perustyötä alueella ja tarkastellaan sitä kriittisin silmin.

Mittaristoja tarvitaan todistamaan diakoniatyön todellisuutta. Tätä tarvitaan, jotta diakoniatyötä ja sen rajoja voidaan perustella. Lisäksi mittaristot toimivat diakoniatyön kehittämisen perusteina ja vaikuttavuuden näkyväksi tuojana. Keskeinen peruste mittaristojen kehittämiselle on myös sen kautta todettujen yhteiskunnallisten hädän kasvojen julki tuominen. Diakoniatyön monimuotoisuudesta johtuen sen sisälle on kehitettävä sekä määrällisiä että laadullisia mittaristoja.

Mittaristojen luomisen pohjana ovat kullekin diakoniatyön toimintamuodolle erityisesti muokattavat ja laadittavat kyselyt, jossa kartoitetaan toimintamuotoon osallistuvan ihmisen tarvetta ja kokemusta saamastaan tuesta ja avusta. Mittaristojen tarkoituksena on näiden alkukartoitusten jälkeen palvella toteutettavaa diakoniatyötä siten, että kartoituksista kootut tiedot ihmisten tarpeista ja kokemuksista voidaan koota yhteen avointa keskustelua ja analyysiä varten. Analyysi puolestaan toimii pohjana sekä mittaristojen edelleenkehittämiselle että koko diakoniatyön kehittämistyölle.

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan diakoniatyössä on kehitetty mittaristoa esimerkiksi diakonisen vanhustyön kehittämiseksi. Vanhustyössä työskentelevät diakoniatyöntekijät laativat kirjallisen, keveän hoitosuunnitelman niille

ikäihmisille, yhdessä heidän kanssaan, joiden kanssa he työskentelevät. Hoitosuunnitelmakaavake muodostaa pohjan mittaristolle. Siinä on laadullisia kysymyksiä hoidon tavoitteista ja niiden saavuttamisen menetelmistä, sekä suunniteltujen tapaamiskertojen perusteista. Lisäksi hoitosuunnitelmakaavakkeessa on janamittari, jonka avulla selvitetään asiakkaaksi tulleen ihmisen toiveita, tarpeita ja odotuksia alkavalle yhteiselle työskentelylle. Keskeistä hoitosuunnitelmakaavakkeeseen kehitettyjen mittaristojen kanssa työskentelyssä on asiakaskeskeisyys.

Mittaristojen kehittämistyötä johtava diakoniatyöntekijä toteaa, että diakoniatyöntekijöiden työnkuvissa on usein sama ongelma kuin monien diakoniatyön asiakkaiden elämänhallinnassa: rajattomuus. Hän linjaa, että diakoniatyöntekijöiden ei tarvitse, eikä kuulu olla kaikkea kaikille. Mittaristojen avulla voidaan luoda perusteita ja läpinäkyvyyttä niille valinnoille ja rajauksille, joita diakoniatyöntekijöiden tulee tehdä. Esimerkiksi kehitteillä oleva vanhustyön mittaristo tuo selkeyttä siihen, kuinka paljon diakoniatyöntekijä voi olla konkreettisesti läsnä yksittäiselle ikäihmiselle, millaisin muodoin ja kuinka kohtaamisia voidaan kehittää ihmisen tarpeita tehokkaammin vastaavaksi. Lisäksi keskeistä on selvittää, mitä apua ja tukea ihminen saa muista avun lähteistä ja millainen tuki on tarpeen erityisesti diakoniatyöntekijän taholta. Näiden määrittelyjen myötä sekä diakoniatyöntekijä että tukea tarvitseva ihminen saavat selkeän käsityksen siitä, millaisin odotuksin ja toivein yhteisissä kohtaamisissa ollaan. Lisäksi selkeän mittaristojen kehittämisen myötä luodun määrittelyn avulla voidaan esittää perustelut toimintatavoista myös tilanteen ulkopuolella oleville tahoille.

5.8 Syrjäytyneet perheet kiinni elämässä

Lempäälän seurakunnan painopistealueena vuosille 2009–2011 ovat seurakunnan alueella asuvat syrjäytyneet, tai syrjäytymisuhan alla elävät ihmiset, erityisesti perheet. Käytännössä tämä muotoutui tarkoittamaan Elämässä kiinni – nimistä projektia. Projektin koordinaattorina toimii diakoniatyöntekijä.

Elämässä kiinni -projektin toiminnalla pyritään tavoittamaan perheitä, jotka syrjäytymisensä tai syrjäytymisen uhan vuoksi tarvitsevat erityistä tukea. Projektin erityisyys on siinä, että se ei ole vain diakoniatyön hanke, vaan koko seurakunnan läpileikkaavaa toimintaa. Lempäälän seurakunnassa on noin 16 500 jäsentä. Seurakunta toimii muuttovoittoisella alueella. Erityisesti lapsiperheiden määrä tulee jatkuvasti kasvamaan tulevina vuosina. (Lempäälän seurakunta i.a.)

Elämässä kiinni – projektin toiminnan sisältöä pohditaan yhdessä Lempäälän seurakunnan eri työalojen kanssa. Seurakunnan eri työalojen työntekijöillä, esimerkiksi nuoriso- ja lapsityöntekijöillä tai papeilla on erilaiset näkökulmat seurakunnan alueella asuvien ihmisten elämään. Näiden näkökulmien rikkaus on pyritty ottamaan huomioon Elämässä kiinni – projektin toiminnan sisällön kehittämisessä ja toteutuksessa.

Diakoniatyön näkökulmasta diakonista tukea tarvitsevien perheiden määrä on Lempäälässä jatkuvasti kasvamassa. Useilla vaikeassa, syrjäytyneessä tai syrjäytymisen uhan alaisessa elämäntilanteessa elävillä perheillä on elämänhallinnallisia ongelmia, jotka ilmenevät esimerkiksi kuukausittaisen vuokran maksusta selviämisen kanssa. Diakoniatyön taloudelliset resurssit eivät riitä vastaamaan kasvavaan hätään. Elämässä kiinni – projektin myötä kehitetyt toiminnalliset tukimuodot tähtäävät myös taloudellisen tuen tarpeen vähenemiseen seurakunnan diakoniatyössä.

Elämässä kiinni – projektin suunnittelun perustana oleva koko seurakunnan työntekijöiden näkökulmien huomioon otto tarjoaa projektin sisältöön laajan kirjon toiminnallisia menetelmiä ja eri ihmisryhmien huomioimista.

Seurakunnan sisällä käydyn työstämisen sekä alueen asukaskunnan tuntemuksen perusteella projektiin on valikoitunut toimintamenetelmiksi sekä yksilötyötä että ryhmätoimintaa.

Kehitysvammaisille vanhemmille on projektin puitteissa perustettu oma vertaistukiryhmä, jossa turvallisessa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä jaetaan kehitysvammaisena vanhempana olemiseen liittyvää kipuilua ja arjen haasteita. Kehitysvammaisten vanhempien ryhmästä kerätty kokemus on vahvistanut tarvetta jatkaa vertaistukiryhmän toimintaa.

Lempäälän kunnan kanssa yhteistyössä aloitetussa yksinhuoltajavanhempien vertaistukitoiminnassa on mukana kunnan päihdesairaanhoitaja. Päihdesairaanhoitajan läsnäolo toiminnassa tuo siihen keskeisen ulottuvuuden muun muassa hoitoonohjauksen muodossa. Muita yhteistyökumppaneita projektilla on neuvolan, päiväkotien ja kunnan sosiaalityön kanssa.

Lempäälän kunnan lastensuojelun kanssa on projektin myötä aloitettu pienten tyttöjen ryhmä. Ryhmään valikoidaan tyttöjä perheistä, joissa on erityisen haastava sosiaalinen tilanne. Ryhmässä pyritään tukemaan pikkutyttöjä tarjoamalla heille turvallisen aikuisen läheisyys, sekä kehittämällä heidän elämänhallinnallisia taitojaan.

Seurakunnan toiminnassa muutenkin toimivia seurakuntalaisia on haastettu toimimaan vapaaehtoistyöntekijöinä myös Elämässä kiinni –projektissa. Kotikäyntityö syrjäytymisen kokemuksen kanssa kipuilevien perheiden keskellä on haastavaa. Vapaaehtoisena työskenteleville seurakuntalaisille tarjotaan ohjausta ja tukea seurakunnan työntekijöiden taholta.

Tulevaisuuden kehittämisalueina perheiden kanssa tehtävässä työssä Lempäälän seurakunnassa nähdään vaikeassa tilanteessa elävien perheiden murrosikäisten nuorten tukeminen. Suunnitteilla on 15-17 –vuotiaiden tyttöjen tunne-elämään keskittyvä ryhmä. Todennäköisesti ryhmätoimintaa ei pystytä ylläpitämään jatkuvana, vaan keskitytään määräaikaisiin ryhmiin. Toisena tulevaisuuden haasteena Lempäälän seurakunnan perhetyössä koetaan parisuhdetyön kehittäminen.

6 KEHITTYVÄ DIAKONIATYÖ – TUTKIMUKSEN TULOKSIA, YHTEENVETOA JA POHDINTAA

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli kartoittaa, minkälaisia ajankohtaisia ja innovatiivisia diakoniatyön toimintamuotoja diakoniatyön kentällä on. Vaikka tutkimukseen valittujen toimintamuotojen tavoitteet, toteuttamistavat ja toimintaympäristöt ovat erilaisia, on niiden sisällöistä löydettävissä yhteneviä teemoja, joiden analyysiin keskityn tässä luvussa.

Toisena tavoitteena tässä tutkimuksessa oli selvittää, millaisia diakoniatyön kehittämisen suuntaviivoja löydettyjen toimintamuotojen analyysin kautta voidaan löytää. Huomioitavaa on, että diakoniatyön innovatiiviseen kehittämiseen ja kehittymiseen liittyvä reaktioherkkyys vaatii taustakseen selkeän käsityksen vaikuttavasta yhteiskunnallisesta kansallisesta ja paikallisesta sosiaalipoliittisesta tilanteesta. Reaktioherkkyyden ja yhteiskunnallisen ymmärryksen tuloksena synnytettyjen toimintamuotojen analyysistä tuli selkeästi esille tekijöitä ja näkökulmia, jotka toimivat suuntaviivoina diakoniatyön kehittämiselle.

6.1 Näkökulman vaihtaminen

Diakoniatyössä on keskeistä hahmottaa diakoniatyön asiakkaana oleva ihminen ja hänen elämäntilanteensa erottamattomana osana ympäröivän yhteiskunnan sosiaalipoliittista tilannetta. (Heikkilä & Karjalainen, 2000, 91. Malkavaara, 2009, 71-73.) Huomioitavaa on, että yhä nopeammin muuttuva toimintaympäristö vaatii paitsi diakoniatyötä ja –tekijöitä, myös diakoniatyön asiakkaiksi tulleita ihmisiä kohtaamaan ympäristön muutokset haasteena tarkastelemaan omia näkökulmia suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja sen päätöksentekoon. Haastatteluaineistosta löytyi sekä yksittäisiä kommentteja että laajemmista yhteyksistä hahmotettavaa ajatusta, että näkökulmaa on

jatkuvasti vaihdettava diakoniatyön toteuttamisessa ja kehittämisessä. Taustalla on ajatus, että diakoniatyön toimintamuodot vaativat ajassa elämistä ollakseen vaikuttavia yksittäisten ihmisten elämässä.

6.1.1 Arjen todellisuus ja näkökulman vaihdos

Rovaniemen seurakunnalla toteutettavan Terveyden edistämisen -hankkeen ryhmätoiminnan taustalla oli todettu tietoisuus siitä, että diakoniatyön asiakaskunta ja heidän elämäntilanteensa oli tässä kontekstissa muuttunut viimeisten vuosien aikana. Lisäksi oli todettu, että asiakaskunnan ja heidän elämäntilanteensa muutosta ei ollut vielä käytännön toimintamuotojen kehittämisessä huomioitu. Terveyden edistämisen hankkeen toiminnan kehittämisen kimmokkeena oli toiminut myös toteamus aikaisemman toimintatavan toimimattomuudesta ihmisten todellisena tukijana.

Kaisa Kinnusen tuore tutkimus nosti osaltaan terveyden ja huono-osaisuuden välisen suhteen diakoniatyön sisäiseen keskusteluun (Kinnunen, 2009, 54-131, 198-199, 226-227. Kinnunen, 2010, 46-53). Rovaniemen seurakunnan Terveyden edistämisen hanke oli aloitettu jo ennen Kinnusen tutkimuksen julkaisemista. Vaikka Kinnusen tutkimustulokset eivät todistaneetkaan sairastamisen ja huono-osaisuuden välistä vaikutussuhdetta (Kinnunen, 2009, 54-131, 198-199, 226-227. Kinnunen, 2010, 46-53), on tutkimuksella ollut myönteinen vaikutus Rovaniemen Terveyden edistämisen hankkeen edistymiseen: Tietoisuus siitä, että oman työn keskiössä oleva teema on koettu keskeiseksi ongelmakentäksi muuallakin ja että sitä on tutkittu tieteellisin metodein, on toiminut työskentelyn motivaatiota tukevana tekijä, kertoi toiminnassa mukana oleva diakoniatyöntekijä.

Toteutetuista haastatteluista kävi ilmi, että innovatiivista ja ajankohtaista diakoniatyötä toteuttavilla diakoniatyöntekijöillä oli itsellään vahva itseymmärrys oman työalueen sosiaalipoliittisesta tilanteesta ja sen muutoksista. Haasta-

telluista suurin osa kertoivat seuraavansa säännöllisesti oman työalueensa sosioekonomisia muutoksia ja tuntevansa alueensa tilanteen hyvin.

Sosiaalipoliittisessa keskustelussa asetetaan kysymyksiä, kuten kuka määrittelee sen, mitä asiakas tarvitsee, ja ovatko asiakastyössä kohdatut tarpeet niitä seikkoja, joita työntekijät itse kokevat asiakkailleen sopivimmilta (Niemi, 2008, 71-95). Nämä kysymykset voivat saada asiakkaan kannalta myönteisen vastauksen vain, jos työntekijällä on kylliksi avoimuutta ja nöyryyttä kyetä kyseenalaistamaan ja tarpeen mukaan vaihtamaan omia näkökulmiaan asian tai ihmisen elämäntilanteen ymmärtämyksen suhteen. Merkittävää oli, että näkökulman vaihdoksen ajatus oli löydettävissä lähes kaikkien tähän tutkimukseen päätyneiden diakoniatyöntekijöiden haastatteluvastauksista. Esimerkiksi eräs haastatelluista diakoniatyöntekijöistä kuvasi yllä mainittua toteamalla, että toisinaan on vaikeaa myöntää oman toimintatavan voivan olla jo vanhentunut tai muuten tilanteeseen sopimaton. Hän jatkoi, että vuosien varrella hän on pyrkinyt oppimaan enemmän tarkastelemaan tilanteita diakoniatyön asiakkaan näkökulmasta ja vähemmän oman itseriittoisuuden tai omaan työhön liittyvän kunniantunnon kautta.

Alla oleva kaavio (Kaavio 1.) kuvaa haastateltavien käsitystä näkökulman vaihdokseen tarvittavista tekijöistä. Asennoitumisen muuttamisen perustana on haastateltavien mukaan oltava nöyryyttä omaa työtään kohti. Sen pohjalle rakennettu asiakkaiden oman elämän asiantuntijuuden kunnioittaminen toimii vankkana runkona olosuhdeymmärrykselle. Olosuhdeymmärryksellä tarkoitetaan tässä oman työkentän sosio-ekonomisen ympäristön tuntemusta, sen muutosten jatkuvaa seuraamista, muutosten syy-seuraussuhteiden ymmärtämistä ympäristön ihmisten elämässä ja arkitodellisuudessa, sekä kaiken tämän vaikutusta oman työn kehittämisessä ja omien näkökulmien kriittisessä tarkastelussa.

Olen koonnut sekä alla olevan kaavion että myöhemmin esiteltävät kaaviot käyttäen haastatteluaineistosta nostamiani teemoja teoreettisen rungon luomisessa.

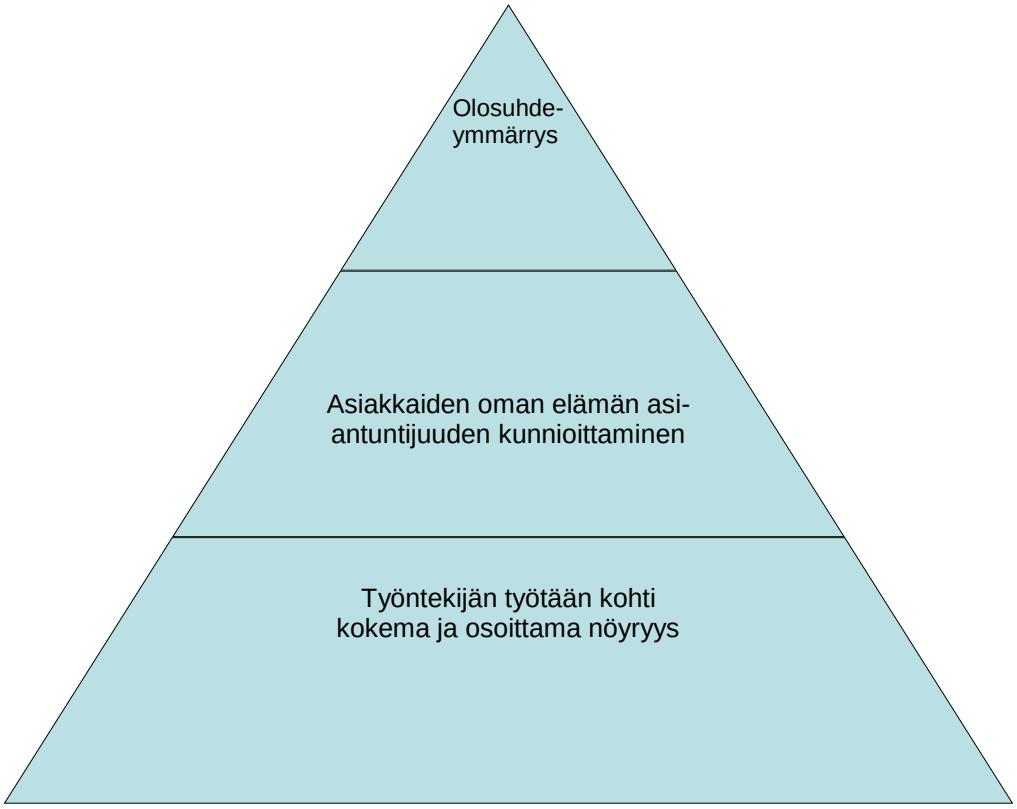

Kaavio1: Näkökulman vaihdoksen peruskivet

6.1.2 Taloudellinen avustaminen ja näkökulman vaihdos

Rovaniemen seurakunnan Terveyden edistämisen hankkeeseen osallistuneista ihmisistä iso osa koki taloudellista hätää oman arkensa todellisuudessa. Hankkeen myötä toteutettu ryhmätoiminta ei tarjonnut asiakkaille mahdollisuutta taloudellisen tilanteen paikkaamiseen, mutta sen sijaa sen kautta ojennettiin konkreettisia, käytännönläheisiä avaimia muilla tavoin rikkaamman ja terveemmän arjen toteuttamiseen.

Lempäälän seurakunnan Elämässä kiinni –projektin vastuuhenkilö kuvailee haastattelussaan myös taloudellisen avustamisen tilannetta suomalaisessa diakoniatyössä, sekä sen ajankohtaista haastetta näkökulman vaihdokseen.

Elämässä kiinni –projektin puitteissa on jouduttu toteamaan, että seurakunnan taloudelliset resurssit eivät enää pitkällä tähtäimellä riitä vastaamaan ihmisten kasvavaan taloudelliseen hätään. Elämässä kiinni –projektissa on kehitetty tukimuotoja, joiden tarkoitus on vähentää taloudellisen tuen tarvetta seurakunnan diakoniatyön asiakkaiden keskuudessa.

Pessi ja Saari ovat tutkimuksessaan (2009) pohtineet viimeisten noin kymmenen vuoden todellisuutta toimeentulotuen jälkeenjääneisyydessä (Pessi & Saari, 2009, 77-83). Se kuvaa tämän hetken sosiaalipoliittisen päätöksenteon vaikeutta taloudellisen tulosvastuun keskellä: Toimeentulotuen jälkeenjääneisyys aiheuttaa karua, lähes kestämätöntä arkea sen varassa eläville ihmisille. Haastateltujen diakoniatyöntekijöiden näkemysten joukosta oli nostettavissa keskusteluun jaettu kokemus taloudellisen avustamisen vastuun jättämisestä kunnan sosiaalivirastolle: Esimerkiksi eräs haastateltu diakoniatyöntekijä totesi yhteiskunnalla olevan selkeästi laissa määritellyn vastuun kantaa heikossa asemassa olevia kansalaisiaan riittävästi myös taloudellisen avun keinoin. Toisaalta toimeentulotuen jälkeenjääneisyyden todellisuus pakottaa diakoniatyön ammattilaiset kohtaamaan diakoniatyön peruskysymyksen avun viemisestä sinne, minne muu apu ei yllä, eli tässä tapauksessa taloudellisen tuen riittämättömyydestä johtuvassa ahdingossa elävän ihmisen luo.

Selvitys taloudellisen avustamisen osuudesta diakoniatyössä kirkkohallituksen keräämien diakoniatyön tilastojen pohjalta, kuvaa taloudellisen avustamisen vähentymistä 1990-luvun laman taloudellisen avustamistoiminnan piikin jälkeen. (Hiilamo, 2009, 185-196.) Taloudellinen avustaminen nielee kuitenkin edelleen suuria osuuksia paikallisseurakuntien diakoniatyön budjeteista (esimerkiksi Herttoniemen seurakunnan toiminta- ja taloussuunnitelma 2010), ja koetaan tämän tutkimuksen haastattelutuloksien perusteella riittämättömäksi ja kestämättömäksi avuksi taloudellisessa ahdingossa elävälle ihmiselle pitkäntähtäimen tavoitteita katsottaessa. Haastattelutuloksista on todettavissa, että näkökulman vaihdos taloudellisen avustamisen keskeisyydestä kohti uudenlaisien ja vaihtoehtoisten toimintamuotojen kehittämiseen,

on välttämätön edellytys taloudellisessa ahdingossa elävien ihmisten laadukkaampaan tukemiseen.

Käytännön diakoniatyön toteutus on sisältänyt taloudellisen avustamisen luovuttamattomana auttamisen keinona. Tätä kuvaa muun muassa neljän kategorian malli diakoniatyön toimintamuodoista: henkisen tuen antaminen, elämäntilanteen muutokseen pyrkiminen konkreettisin keinoin, yhteiskuntaan vaikuttaminen ja seurakuntayhteisössä vaikuttaminen (Kettunen, 2001, 191-194). Rovaniemen seurakunnan Terveyden edistämisen hankkeen, Lempäälän seurakunnan Elämässä kiinni –projektin ja Varkauden seurakunnan tehtaalle jalkautumisen kokemukset taloudelliseen avustamiseen liittyvän näkökulman vaihdoksen välttämättömyydestä ja mahdollisuudesta haastavat tarkastelemaan asiaa eri näkökulmista.

Näkökulman vaihdoksen ja taloudellisen avustamisen suhteen haasteena on pyrkiä tarkastelemaan taloudellisessa ahdingossa elävän ihmisen arkitodellisuutta. Arkitodellisuuden tarkastelussa keskeistä on asiakkaan oman elämän asiantuntijuuden tunnustaminen ja asiakkaan elämäntodellisuuden olosuhteiden ymmärtäminen. Vasta, kun tämä kokonaisuus on selkeästi ja vahvasti huomioon otettuna, on mahdollista lähteä kehittämään taloudellista avustamista korvaavia diakonisia toimintamuotoja, jotka tukevat ja auttavat ihmistä myös taloudellisesti, vaikkei taloudellista avustamista olisikaan mukana toiminnassa. Tällaiset toimintamuodot voisivat parhaimmillaan vahvistaa ihmisen elämän- ja arjenhallintaa niin, että taloudellisen avustamisen tarve vähenisi tai poistuisi kokonaan.

Kaaviossa 1. esitetyt näkökulman vaihdoksen peruskivet kutoutuvat tässä esimerkkeinä toimivien Rovaniemen seurakunnan toteuttaman Terveyden edistämisen hankkeen, Lempäälän seurakunnan Elämässä kiinni –projektin ja Varkauden seurakunnan tehtaalle jalkautumisen todellisuuteen. Peruskivien pohjimmaisena, kaiken perustana oleva työntekijän työtään kohti kokema ja osoittama nöyryys ilmenee kaikkien esimerkkitoimintamuotojen toteuttajatyöntekijöiden sanoittamissaan asenteissa työtään kohti: He kaikki kertoivat, että ovat omassa työympäristössään asettaneet aiemmin toteuttamansa toi-

mintamuodot kyseenalaisiksi ajankulun tuomien yhteiskunnallisten ja sosiaalisten muutosten edessä. He ovat kuunnelleet alueensa ihmisten hädän ääniä ja muokanneet työtään sen mukaan, mikä puolestaan on kaavio 1:n toinen peruskivi: Asiakkaiden oman elämän asiantuntijuuden kunnioittaminen. Terveyden edistämisen hankkeeseen kuuluvassa ryhmätoiminnassa on sen toteutuksessa ja kehittämisessä oltu tiiviissä vuorovaikutuksessa ryhmäläisten kanssa, ja kerätty heiltä palautetta ryhmässä koetuista kokemuksista. Elämässä kiinni –projektin kehittämisessä ovat lähtökohtana paitsi tilastollisesti todetut tosiasiat alueen ihmisten elämäntilanteista, myös ja erityisesti seurakunnan alueella asuvien ihmisten kokemukset omasta arkitodellisuudestaan. Varkauden seurakunnan tehtaalle jalkautumisessa keskeistä on ihmisten kuunteleminen ja sitä kautta yksittäisten ihmisten tukeminen heidän tarpeistaan lähtien.

Kaavion 1. ylimpänä oleva olosuhdeymmärrys kuvaa Rovaniemen, Lempäälän ja Varkauden seurakuntien tilanteessa paitsi työntekijöiden moniulotteista oman työalueensa ja sen asukkaiden tuntemusta, myös työntekijöiden ymmärrystä vaikuttavista yhteiskunnallisista muuttujista ja niiden vaikutuksista heidän työalueensa ihmisten elämään: Korkea työttömyysaste ja köyhyyden lisääntyminen ovat arkipäivää. Vuosien 2008-2010 aikana koettu talouden taantuma on nostanut työttömyysastetta joka puolella Suomea. (Maakuntien suhdannekehitys 2008-2010. i.a.) Rovaniemen seurakunnan Terveyden edistämisen hankkeen ryhmätoimintaan valikoitiin ihmisiä, jotka omassa elämäntilanteessaan kantavat taakkoja, jotka paitsi ovat erityisen raskaita kantaa ja jotka on todettu seurakunnan alueella keskeisiksi kuormiksi ihmisten elämässä, myös liittyvät laajemminkin suomalaista kansaa ja yhteiskuntaa rasittavaan hätään, eli tässä yhteydessä pitkäaikaistyöttömyyteen ja terveyteen liittyviin ongelmiin.

Sosiaalipoliittinen, laadukas kehittämistyö sekä heikoimmista kansalaisista huolehtiminen kytkeytyvät tulevaisuudessa yhä enemmän sosiaalipoliittisten toimijoiden kykyyn uudistua (Saari, 2008, 80-156). Taloudellisten resurssien jatkuvasti tiukentuessa nykyiset toimintamuodot eivät enää sellaisenaan riitä. Keskeisimpänä keinona niin diakoniatyössä kuin sosiaalipoliittisen päätök-

senteon paikallakin on todettu olevan kyky vaihtaa näkökulmaa ja kehittää uudenlaisia tapoja tukea ja auttaa ihmisiä vaikeissa elämäntilanteissa.

6.1.3 Mittaristoista näkökulman vaihdosta

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa aloitettu diakoniatyön mittaristojen kehittäminen on diakoniatyön johtamisen ja kehittämisen toimintamuoto. Sen on tulevaisuudessa tarkoituksena olla sovellettavissa kaikkeen diakoniatyön toteutukseen. Mittaristot diakoniatyön todellisesta vaikuttavuudesta ovat osaltaan luomassa pohjaa uudenlaiselle asennoitumiselle diakoniatyöhön.

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa työskentelyn tarkastelukulmana tehtäväkeskeisyyden on todettu vaikuttavan työntekijöiden jaksamiseen ja työssä viihtymiseen. Työntekijöiden positiivisen työhyvinvoinnin myötä keskittyminen perustyöhön ja sen kehittämiseen on tuonut myönteisiä tuloksia.

Suomalaisessa diakoniatyössä ei aiemmin ole kehitetty mittaristoja työn kehittämisen tueksi. Sen sijaan julkisen sektorin sosiaalialan työtä on pyritty lainsäädännöllä tekemään tilivelvollisempaa ja läpinäkyvämpää, jotta oikeuksiinsa oikeutetut ihmiset voisivat tulla mahdollisimman tasa-arvoisesti kohdelluiksi (Julkunen, 2008, 183-214). Tähän liittyy toteutettujen työtehtävien mittaamista myös numeerisessa muodossa. Toisaalta julkisen sektorin, lähinnä kuntien työntekijöiden keskuudessa mittaristojen käytön vaatimukset erityisesti kustannustehokkuuden näkökulmasta ovat aiheuttaneet turhautumista työntekijöiden keskuudessa. (Julkunen, 2008, 183-214.) Kuntien sosiaalivirastojen toteuttaman sosiaalityön kehittämistyön tukena toimii sosiaalialaa kehittäviä organisaatioita ja palveluja (Socca i.a). Diakoniatyön kehittäminen tapahtuu pääosin huomattavasti pienemmillä resursseilla kuin sosiaalityön kehittäminen. Toisaalta diakoniatyöntekijöillä on halutessaan käytössään sosiaalialan kehittämisen ja tutkimuksen materiaali oman työn tai työalan kehittämisen välineeksi.

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa aloitettu diakoniatyön mittaristojen kehittäminen on avaus diakoniatyön uudenlaiseen tarkasteluun ja kehittämiseen. Diakoniatyön asiakasmääriä ja muita numeerisesti mitattavia tekijöitä mitataan vuosittaisissa tilastoissa kirkkohallituksen taholta (Kirkkohallitus, diakoniatyön tilastot i.a). Sen sijaan laadullisia, yleisesti käytettäviä mittaristoja diakoniatyössä ei ole aiemmin ollut. Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa toteutettava diakoniatyön mittaristojen kehittäminen tapahtuu ruohonjuuritason työn arjessa, tuttujen toimintamuotojen sisällä.

Diakoniatyön mittaristojen kehittäminen ja laajempi käyttöönotto vaatii diakoniatyöntekijöiltä perinteisestä, yksilökeskeisestä työn tekemisen tavasta näkökulman vaihdosta kohti läpinäkyvämpää työskentelytapaa. Diakoniatyöntekijän itsenäisesti toteuttama työn vaikuttavuuden arviointi vaatinee tulevaisuudessa yhä tarkempia mittaustuloksia työn todellisen merkityksen ja vaikuttavuuden arvioinnin perusteiksi. Haasteena on irrottaa työn sisällön arviointi vahvasti kutsumustaan toteuttavan diakoniatyöntekijän kokemuksesta tehdä omaa työtään koko persoonallaan. Kettunen (2001) ja Röykäs (2009) ovat tutkimuksissaan viitanneet vuosikymmenten myötä kehittyneeseen diakoniatyöntekijöiden itsenäiseen työn ideologiaan, jossa kutsumuksen kokemuksen vahvuus on sekä työn kehittämisen rikkaus että sen haaste. (Kettunen, 2001, 54-71. Röykäs, 2009, 146-147.)

Kaaviossa 1. kuvattujen näkökulman vaihdoksen peruskivien pohjimmaisena oleva työntekijän työtään kohti kokema ja osoittama nöyryys on perustana myös Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa toteutettavalle mittaristojen kehittämistyölle. Tilanne, jossa työntekijä avaa oman työnsä avoimeen keskusteluun ja julkiseen tarkasteluun vaatii työntekijältä nöyryyttä omaa työtään kohtaan: Hän tietää, että työtä voi tästä vielä kehittää ja että kehittämistyön kautta sen laatu todennäköisesti paranee. Koska diakoniatyötä tehdään vahvasti omalla persoonalla (Konttinen, 2010), on sen mahdolliselle kritiikillekin alttiiksi asettaminen työntekijän persoonasta riippuen erityisen haastavaksi ja nöyryyttä vaativa prosessi. Näkökulman vaihdoksen peruskivien keskimmäinen kivi kuvaa diakoniatyön asiakkaiden oman elämän asiakkuuden kunnioit-

tamista. Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan diakoniatyössä toteutettava mittaristojen kehittäminen perustuu ajatukseen, että pyritään kehittämään vielä nykyistä laadukkaampaa ja asiakkaiden elämäntilanteen paremmin huomioon ottavaa diakoniatyötä.

Mittaristojen kehittämisen pohjana on asiakaslähtöisyyden arvo, joka kannustaa kehittämään työtä myös mittaristojen luomisen kautta. Kaavio 1:n päällimmäisenä oleva peruskivi kuvaa työntekijän kokemaa ja työssään osoittamaa olosuhdeymmärrystä. Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan diakoniatyön kehittämistyössä tämä on keskeinen tekijä. Kyseisen seurakunnan diakoniatyössä toteutetaan jatkuvasti uutta toimintaympäristöanalyysiä, joiden pohjalta tehdään päätökset diakoniatyön painopisteistä ja kehittämistyön suunnista.

Mittaristojen kehittäminen palvelee oikeudenmukaisuuden toteutumista siinä, miten erilaisissa elämäntilanteissa elävät ihmiset tulevat kohdelluiksi ja palvelluiksi diakoniatyössä. Rawls'n teoria (1971, 18-152.) oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta, jossa oikeudenmukaisuus olisi kiinteä arvo, tukee diakoniatyön kehittämistä kohtaamaan kaikkia ihmisiä. Teorian mukaan tämä toteutuisi seurakunnan alueesta tai diakoniatyöntekijästä itsestään riippumatta, tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisesti. McGrath (2000, 511-515) ja Taylor (2007, 18-30) nostavat keskusteluun oikeudenmukaisuutta ajavan yhteiskunnan haasteena ihmisryhmät, jotka pyrkivät väärinkäyttämään yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi rakennettuja sosiaalipoliittisia välineitä. Diakoniatyön mittaristojen kautta kehitettävä oikeudenmukaisempi ja läpinäkyvämpi työtapa, toiminee ennaltaehkäisijänä myös mahdollisissa väärinkäyttötapauksissa diakoniatyön sisällä.

6.2 Diakoniatyötä ihmisten luo

Hiilamo toteaa selvityksessään (2009) diakoniatyön asiakaskontaktien määrän vähentyneen alle puoleen vuodesta 1998 lähtien vuoteen 2008 asti (Hii-

lamo, 2009, 191-193). Diakoniatyön kohtaavuus kunkin alueen ihmisten arkitodellisuuteen on todettu haasteeksi myös tämän tutkimuksen haastateltujen taholta: Miten saada diakoniatyö yhä paremmin kiinni ihmisten arkeen, kohtaamaan niitä ongelmakenttiä, jotka ovat todellisia tämän päivän ihmisille, tämän päivän todellisuudessa? Diakoniatyön tunnustettu, keskeinen periaate muodostuu ajatuksesta, jossa konkreettisesti etsitään niitä ihmisiä, joiden hätä on suurin ja joiden luo ei muu apu yllä (Kettunen, 2001, 54-71). Tuore diakonian strategia ”Meidän kirkko – Välittävä yhteisö. Suomen evankelisluterilaisen kirkon diakonian ja yhteiskuntatyön linjaus 2015” nostaa tavoitteeksi muun muassa etsivän ja kehittävän työotteen vahvistamisen (Meidän kirkko – välittävä yhteisö. i.a.). Käytännön diakoniatyön todellisuudessa etsivällä diakoniatyön työotteella on tänä päivänä kuitenkin vain varsin pieni osa diakoniatyön kokonaisuudesta tähän tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien mukaan. Esimerkiksi eräs haastateltava totesi tästä kertoessaan, että hän on jo vuosien ajan toivonut diakoniatyön koulutusta, jossa ohjattaisiin diakoniatyöntekijöitä etsivään työotteeseen. Toinen haastateltava kertoi kokevansa työtiimissään hankalia tilanteita ja työnsä mitätöimistä lähtiessään pois kirkon tiloista, ulos etsimään avun tarvitsijoita.

6.2.1 Haetaan ääripäitä

Ruoka-Nysse, Tampereen seurakuntayhtymän diakoniakeskuksen toteuttama ruokapalvelu, kiertää Tampereen seudun uloimpia alueita, vieden ilmaista ruokaa sinne, missä sitä tarvitsevat ihmiset ovat ja elävät arkeansa. Ruoka-Nyssen toiminnan tulevaisuuden näkymiin liittyy haaste päästä yhä lähemmäksi ihmisiä niissä kohdin, joissa ihmiset kaipaavat ja tarvitsevat yhä lähemmäksi tulevaa apua.

Ruoka-Nyssen toiminnanjohtaja totesi toimintamuodosta kertoessaan, että diakoniatyön tehtävänä on ”hakea ääripäitä”. Lausunto pitää sisällään diakoniatyön juurille ulottuvan ja silti edelleen radikaalisti ajankohtaisen ajatuksen astumisesta ulos tutusta ja totutusta. Diakoniatyön tehtävänä on etsiä ja

löytää ne ihmiset, jotka jäävät tavalla tai toisella modernin sosiaaliturvan ulkopuolelle, sekä konkreettisilla tavoilla auttaa ja tukea näitä ihmisiä. Ääripäiden hakeminen tarkoittaa sellaisten toimintamuotojen kehittämistä, joita ei välttämättä osaisi odottaa syntyvän, ja joiden syntyminen vaatii astumista ulos tutuista toimintamuodoista ja tutuista tavoista ymmärtää ympäröivää yhteiskuntaa.

Ruoka on välttämätön elintarvike. Välttämättömän tarpeessa ei sosiaalipoliittisen oikeudenmukaisuuden vaateen mukaan pitäisi yhdenkään ihmisen elää (Julkunen, 2006, 188-190). Yksittäisen ihmisen elämäntodellisuus ei aina mukaudu lainsäädännön osoittamiin malleihin: tarvitaan harkinnanvaraisia tukitoimia, jotta oikeudenmukaisen ja ihmisarvoisen elämän mahdollisuudet voisivat olla totta jokaisen ihmisen elämässä. Diakoniatyön innovatiiviset toimintamuodot ovat osaltaan täyttämässä niitä aukkoja, ja luomassa niitä suojaverkkoja, joihin ihminen voi erityisissä elämäntilanteissa sosiaaliturvan aukoista pudota. Hyvinvointivaltion näkökulmasta sosiaalityön harkinnanvaraisen avustamisen riittävä toteutuminen olisi ehdoton edellytys sosiaalisen oikeudenmukaisuuden luomiseksi. Koska tämä ei käytännössä jokaisen yksilön kohdalla toteudu, on entistä tärkeämpää kehittää muita tapoja toteuttaa oikeudenmukaisuutta yksittäisten ihmisten arkitodellisuudessa. (Julkunen, 2006, 188-190.) Tämä on se kipupiste, johon diakoniatyön ulospäin suuntautuva, etsivä ja uusia näkökulmia aktiivisesti hakeva työtapa pyrkii tarttumaan: Hakemaan ääripäitä. Saari (2008) toteaakin laadukkaan sosiaalipoliittisen uudistumisen ja kehittymisen kytkeytyvän yhä enemmän sen kykyyn uudistua, eli luoda uusia väyliä ymmärtää asioita, sekä aktiivisesti ja käytännönläheisesti toimia uuden ajattelutavan ja ymmärryksen mukaisesti (Saari, 2008, 80-156).

Varkauden seurakunnan uutta luovaa, ajankohtaiseen kipupisteeseen napakasti tarttuvaa toimintamuotoa kehitellessä seurakunnan työntekijät lähtivät ulos seurakunnan tiloista, ulos totutuista toimintamuodoista sinne, missä sen hetkisessä kriisissä elävät ihmiset ovat. Seurakunnan työntekijät pukivat ylleen suojavarusteet ja siirtyivät meluisiin ja kiireisiin tehdashalleihin ja valvomoihin, tukea tarvitsevien ihmisten keskelle.

Tähän tutkimukseen haastateltu Varkauden seurakunnan diakoniatyöntekijä kertoi menevänsä tehtaalle paitsi keskusteluapua tarjoamaan ja toteuttamaan, myös ”näytille”. Diakoniatyöntekijä kertoi antavansa avun mahdollisuudelle kasvot. Hän pyrkii tuomaan kevyellä toiminnallaan, eli tehtaalla käymisellään, itseään tutuksi, jotta mahdollinen kynnys tarttua ojennettuun tukeen voisi madaltua tai poistua. Luomalla tuttuuden ilmapiirin itsensä ympärille diakoniatyöntekijä samalla avaa väylän sen avun, tuen ja lohdun äärelle, jota hän edustaa. Diakoniatyöntekijälle konkreettinen astuminen ulos diakoniatoimistosta on askel ulos omasta tuttuudesta ja astumista niiden ihmisten luo, jotka joutuvat kokemaan oman elämänsä hädän ääripään.

Kettusen (2001) toteuttama tutkimus nosti keskusteluun diakoniatyön seurakuntakeskeisen työskentelytavan, jossa seurakunnan turvallisten muurien ulkopuolella ilmenevä hädän todellisuus ei diakoniatyöntekijän arjen työssä juurikaan näy (Kettunen, 2001, 54. Röykäs, 2009, 146-147). Varkauden kaupungin kriisitilanteessa diakoniatyöntekijät elävät mukana konkreettisin toimin.

Suomalaisen sosiaalipolitiikan eetokseen kuuluu sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen ja käsittäminen tasa-arvoisuutena ja huono-osaisiin kohdistuvana solidaarisuutena (Julkunen, 2006, 188-190). Massatyöttömyyden uhatessa, on yhteisen vastuun kantaminen välttämätöntä niin sosiaalialan toimijoiden yhteistyöllä kuin yksittäisten ihmisten osallistumisella toistensa tukemiseen. Varkauden kaupunki on sanoittanut kriisitilanteen kotisivuillaan myönteisen idea-kilpailun muodossa (Varkauden kunta. i.a.). Kilpailussa haetaan toimivaa ideaa, jolla työttömyyden uhkakuvat voitaisiin välttää tai keventää koko kaupungin tasolla.

6.2.2 Ulos tuttuusvyöhykkeeltä

Haastatelluista toimintamuodoista heijastui erilaisten ääripäiden etsiminen joko ihmiselämän todellisuudesta, toimintaympäristön sosio-ekonomisista tai maantieteellisistä haasteista, tai vaikkapa inhimillisen sietokyvyn rajoista. Tällainen ajatus- ja toimintatapa vaatii diakoniatyöntekijää astumaan ulos tuttujen ja sitä kautta turvallisiksi koettujen toimintamuotojen toteuttamisesta kohti jotakin, jota ei voi nähdä siinä vaiheessa, kun ensimmäinen askel on ajankohtaista ottaa.

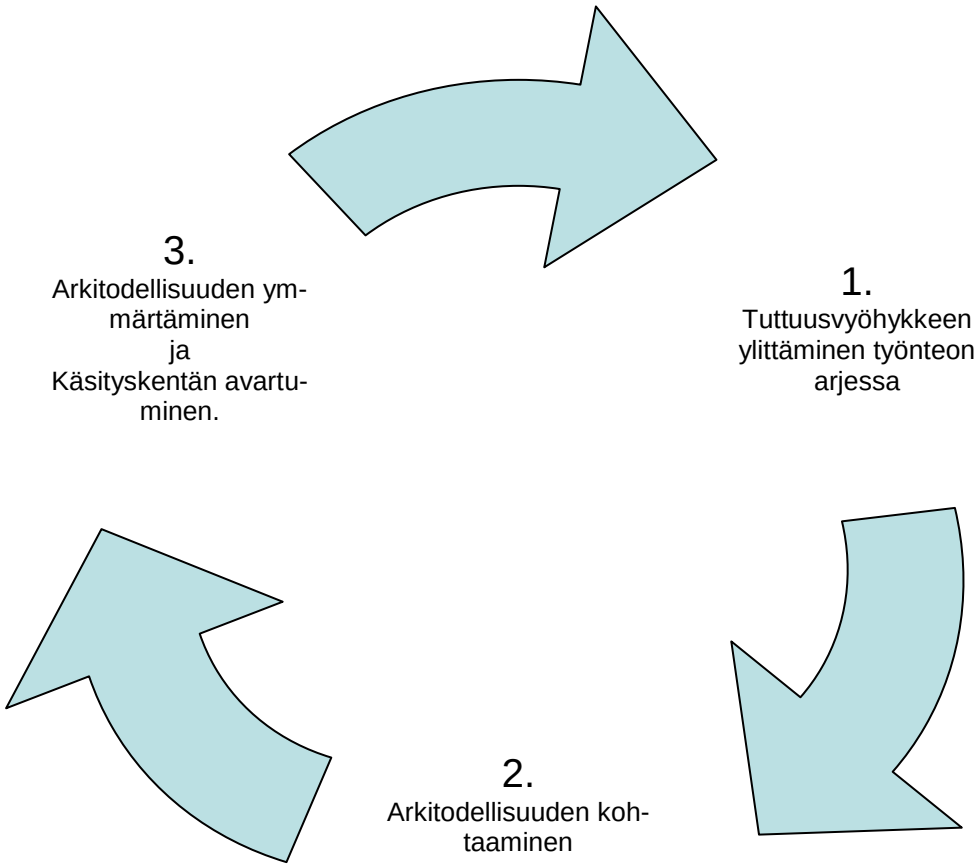

Kaavio 2: Tuttuusvyöhykkeeltä ulosastumisen kehityskierto

Yllä olevassa kaaviossa 2. esitelty tuttuusvyöhykkeeltä ulosastumisen kehityskierto kuvaa diakoniatyössä tarvittavaa ja haastateltujen esiin nostamaa ajankohtaista tarvetta astua ulos totutuista toimintamuodoista ja kääntyä kohti vielä tuntematonta mahdollisuutta pystyä kohtaamaan ihmisiä, joita ei vielä

kohdata tai tukea ihmisiä elämäntilanteissa, joita ei vielä osata ymmärtää. Kaavion kohta 1. hahmottelee diakoniatyön arkeen kiinteäksi osaksi sovitettavaksi tämän tavan tehdä työtä. Kaavion kohdassa 2. mainittu arkitodellisuuden todellinen kohtaaminen ja sen myötä vuorovaikutuksen mahdollistuminen toteutuvat ainoastaan kohdan 1. kautta: Ihmisten elämä ja kokema arkitodellisuus muuttuu vaihtuvissa olosuhteissa koko ajan. Jos toimintamenetelmät sen sijaan pysyvät vuosia tai jopa vuosikymmeniä samoina, on todennäköistä, etteivät ne enää vastaa koettua arkitodellisuutta. Kaavion kohdassa 3, todettu arkitodellisuuden ymmärtäminen ja käsityskentän avartuminen puolestaan vaativat perustakseen sen, että ihmisten elämä arkitodellisuus on konkreettisesti kohdattu. Ymmärtämyksen syntyminen tai lisääntyminen ja käsityskentän avartuminen taas ovat vaikuttamassa kehityskierron jatkumiseen, eli uusiin ulosastumisiin totutusta.

Tämän tutkimuksen haastatelluista osa mainitsi oman työnsä perusteeksi jatkuvasti uudelleen toteuttamansa toimintaympäristökartoituksen. Kartoituksen tekeminen on askel kohti tuttuusvyöhykkeeltä ulosastumiseen, mutta edellyttää kartoituksesta nostettujen kipupisteiden kohtaamista konkreettisin teoin ja konkreettisin askelin kohti kipupisteissä eläviä ihmisiä.

Sekä Tuusulan seurakunnan toteuttama Yhdessä perheen arjessa –hanke että Lempäälän seurakunnan Elämässä kiinni –hankkeen tarkoitus on aktiivisesti etsiä niitä perheitä tai perheiden jäseniä, jotka elämäntilanteestaan johtuen arvioidaan olevan vaarassa joutua kokemaan syrjäytymistä. Molemmissa hankkeissa toimitaan yhteistyössä alueen lastensuojelun kanssa. Lastensuojelun ja diakoniatyön asiakaskontakteista on etsitty Lempäälän Elämässä kiinni -hankkeessa tyttöjä perheistä, joissa on erityisen haastava sosiaalinen tilanne ja Tuusulan Yhdessä perheen arjessa –hankkeessa perheitä, jotka eivät vielä ole akuutin lastensuojelun tarpeessa perheitä, vaan arvioidut ennaltaehkäisevän tuen piiriin. Näitä ihmisiä on kutsuttu mukaan toimintaan, jossa heitä erityisesti tuetaan ja vahvistetaan heidän elämäntilanteensa huomioon ottaen.

Olen kehitellyt kaavio 2:ssa esiteltyä tuttuusvyöhykkeeltä ulosastumisen kehityskiertoa sekä Tuusulan että Lempäälän seurakuntien hankkeiden diakoniatyöntekijöiden haastattelujen pohjalta Tuttuusvyöhykkeen ylittäminen työnteon arjessa on haaste, johon molemmissa seurakunnissa on tartuttu. Yhteistyön kehittäminen alueen ihmisten parhaaksi voi olla haastavaa, mutta parhaimmillaan palvella erinomaisesti tukea ja apua tarvitsevia ihmisiä, kuten näissäkin hankkeissa jo on ehditty todeta. Toiseen kohtaan kuvattu arkitodellisuuden kohtaaminen on tapahtunut molempien seurakuntien diakoniatyössä siinä vaiheessa, kun yhteistyöhön lastensuojelun kanssa on todenteolla ryhdytty. Paitsi yhteistyön, myös sitä kautta syntyneiden asiakaskontaktien myötä diakoniatyöntekijöille on entistä enemmän auennut alueella asuvien ihmisten todellisuutta. Kaavion kolmas kohta, eli arkitodellisuuden ymmärtäminen ja käsityskentän avartuminen on sanoitettu Tuusulan ja Lempäälän seurakunnissa tehdyn työn pohjalta: Työntekijät ovat hankkeidensa edetessä todenneet perehtyvänsä yhä enemmän kohtaamiensa ihmisten elämäntodellisuuteen ja oppivansa ymmärtämään sitä pitkäaikaisen tutustumisen ja lukuisten kohtaamisten myötä myötä. Tuusulan seurakunnan diakoniatyöntekijä esimerkiksi totesi haastattelussaan, että siirtyessään tekemään itselleen uudenlaista diakoniatyötä ja lähtiessään pois totutuista työn tekemisen tavoista, hän on kokenut oppineensa ymmärtämään paremmin alueellaan asuvien ihmisten elämää.

6.3 Mediamerkittävyyttä

Diakoniatyön tarkoituksena on toteutua mahdollisimman lähellä ihmistä, ihmisten arjessa. Konkreettiset ulosastumiset kirkon tiloista kohti ihmisten oleskelupaikkoja ovat keskeinen askel kohti kohtaavampaa ja terävämpää diakoniatyötä. Kuitenkin todellisuudessa, jossa elämme, yhä laajemmat kontaktien verkostot ja mielipidevaikuttamisen väylät toteutuvat ja avautuvat sosiaalisten medioiden välityksellä.

Diakoniatyöntekijöiden ajassa elämisen haasteeseen liittyy ymmärrys siitä, missä diakoniatyöntekijöiden tukea mahdollisesti tarvitsevat ihmiset ovat ja missä käydään ajankohtaista keskustelua, johon osallistua. Haasteeseen vastaaminen vaatii diakoniatyöntekijöiltä jatkuvaa uuden oppimista ja uutta luovaa innovointia tietotekniikan käytön suhteen.

Tampereen diakoniakeskuksen toteuttama Ruoka-Nysse –toiminta on kehittynyt erityisesti tehokkaan mediayhteistyön myötä. Yhteistyö paikallisesti laajalle levinneen median kanssa luo osaltaan paitsi myönteistä mielikuvaa kyseisestä diakoniatyön toimintamuodosta ja diakoniatyöstä yleisesti, myös tuo taloudellisia tukijoita toiminnan ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän diakoniakeskuksen toteuttaman sinkkutyön arkeen kuuluvat Internetin tiivis käyttö ja yhteydet paikalliseen mediaan. Sinkkutyötä koordinoiva ja kehittävä diakoniatyöntekijä painottaa mediayhteistyön ja nettinäkyvyyden merkitystä vaikeassa asemassa elävien ihmisten tilanteen esiintuomisessa. Julkinen keskustelu kaipaa värityksekseen konkreettisia, käytännön työstä nousevia esimerkkejä sosiaalisista epäkohdista. Julkisen keskustelun kautta ruohonjuuritason työstä kootuilla näkökulmilla, muutosehdotuksilla ja työn läpinäkyvyydellä on mahdollista vaikuttaa myös lainsäädännöllisiin päätöksiin (Julkunen, 2008, 183-214). Diakoniatyöntekijöillä on usein tiedossaan arvokasta, ruohonjuuritason konkreettista tietoa ja ymmärrystä vaikeassa asemassa elävien ihmisten arjesta. Sen esille tuominen ja epäkohtiin vaikuttamaan pyrkiminen ovat laaja-alaista, erityisen vaikuttavaa diakoniatyötä.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän diakoniakeskuksen sinkkutyön Internetissä julkaistavaa tapahtumakalenteria päivitetään säännöllisesti. Sen mahdollistama laaja tavoitettavuus toimii perustana toiminnan pysyvyydelle ja kehittymiselle. Tapahtumakalenterin kautta tavoitetaan kuitenkin pääasiassa vain asiasta kiinnostuneita ihmisiä, jotka erityisesti etsivät kaipaamaansa tietoa. Sen sijaan osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun mediassa yksinelävien ääntä korottaen, on vaikuttamisen väylä paitsi päättäjien

suuntaan, myös niille ihmisille, jotka eivät tunne yksinelävien arkiproblematiikkaa.

Tampereen diakoniakeskuksen Ruoka-Nyssen toiminnanohjaaja totesi haastattelussaan myönteisen medianäkyvyyden vaikuttavan koko diakoniatyöstä luotavaan mielikuvaan. Diakoniatyötä ei tule hänen mukaansa laittaa vakan alle, vaan tuoda siinä kehitettyjä auttamisenmuotoja yhä tehokkaammin julkiseen tietoisuuteen.

Internetissä toimiva Diakonia-idea -kilpailu nostaa toiminnallaan esille hyviä diakoniatyön käytänteitä ja julkaisee niitä nettisivustollaan (Diakonia-idea i.a). Vastaavalla tavalla Sosiaaliportti pyrkii kehittämään sosiaalialaa innovatiivisempaan ja tehokkaampaan suuntaan (Socca i.a; Sosiaaliportti i.a). Internetin käyttö tiedon välittämisessä on arkipäivää lähes kaikessa arjen työssä ja tekemisessä. Diakoniatyön kehittämisessä sen käyttäminen on tämän tutkimuksen haastateltavien mukaan vielä varsin vaatimatonta ja riittämätöntä. Sosiaalisten medioiden mahdollisuuksien käyttämisen omassa työssään nostivat esiin vain kaksi haastateltavaa, vaikka useampi (5) sivusi haastattelun aikana sosiaalisen median mahdollisuuksien käyttöä työn kehittämisessä yleisesti. Omassa työssään sosiaalista mediaa käyttävät haastateltavat olivat kokeneet sosiaalisten medioiden käytön välttämättömäksi osaksi omaa työtään ja sen kehittämistä ja kehittymistä.

Internetissä toimiva Suurella sydämellä – vapaaehtoisten rekrytointipalvelu (Suurella sydämellä i.a.) toimii yhtenä innovatiivisena edelläkävijänä diakoniatyön toimimiselle Internetissä: Pelkkä tiedottaminen seurakuntien Internet-sivustoilla diakoniatyön tulevista tapahtumista jättää diakoniatyön jälkeen tämän päivän todellisuudesta sosiaalisten medioiden käytössä. Internet sinällään tarjoaa lähes rajattomia mahdollisuuksia uudenlaisen, ajankohtaisen ja innovatiivisen diakoniatyön kehittämiseen. Toisaalta jo valmiita sosiaalisen median väyliä, kuten keskustelupalstoja tai virtuaalisten kohtaamispaikkoja olisi mahdollista käyttää diakoniatyön asioiden esille tuomiseen ja ihmisten kohtaamiseen koordinoidusti ja huomattavasti nykyistä tehokkaammin.

Tampereen diakoniakeskuksen Henkari – vaatepalvelun toiminnan kehittämissuunnitelmiin kuuluu NetHenkarin toiminnan aloittaminen lähitulevaisuudessa. Tämän Internetissä reaaliaikaisesti ylläpidettävä tietokanta mahdollistaa Henkarin toiminnan tehostamista ja entistä suurempaa asiakaslähtöisyyttä ja palveluhenkisyyttä. Henkarin toiminnan tulevaisuudensuunnitelmat ovat osaltaan haastamassa diakoniatyön ammattilaisia muuallakin innovatiivisesti kehittämään työtä myös sosiaalisten medioiden mahdollisuudet huomioon ottaen.

6.4 Ei ikinä enää yksin

Haastateltavien vastauksista kumpusi tarve ja tottumus tehdä työtä yhdessä ihmisten kanssa, jotka vapaaehtoisina, erilaisten motiivien ajamina tahtovat olla mukana diakoniatyön toteuttamisessa. Eräs haastateltu diakoniatyöntekijä totesi, että ilman palkkaa, sydämensä kyllyydestä diakoniatyössä työskentelevät ihmiset ovat hänelle paitsi työtovereita myös lähimmäisenrakkauden opettajia. Diakoniatyöllä on vahva perinne ihmisten osallistumisessa ja osallistamisessa mukaan diakoniatyön toteuttamiseen. Latvus (2002) kuvaa tutkimuksessaan diakoniatyön roolia hauraassa elämäntilanteessa elävien ihmisten itsearvostuksen kohottajana työn ja osallisuuden mahdollistamisen kautta (Latvus, 2002, 135-136). Diakoniatyön erilaisten tehtävien järjestäminen ja organisointi tekijöiden kesken on keskeinen osa diakoniatyöntekijöiden arkea. Honkkila määrittelee artikkelissaan (2002) diakoniatyöntekijän roolia vapaaehtoistyön koordinaattoriksi (Honkkila, 2002, 269-293). Nämä määritelmät diakoniatyöntekijän suhteesta ilman palkkaa työskenteleviin työntekijöihin nousevat selkeästi keskusteluun myös tämän tutkimuksen haastateltavien vastauksista.

Huomion arvoista on, että haastateltavat käyttivät vastauksissaan pääasiassa termiä ”vapaaehtoinen” kuvatessaan ilman palkkaa työskenteleviä ihmisiä, joiden kanssa he toteuttavat diakoniatyön toimintamuotoja. Vain kahdessa vastauksessa termin sisältöön pureuduttiin tarkemmin. Näissä yhteyksis-

sä ilman palkkaa työskentelemistä määriteltiin yhteisöllisyyttä vahvistavana toimintana ja seurakunnassa muutoinkin mukana olevien ihmisten toiminnalla.

6.4.1 Vapaaehtoisuus -termin väärinymmärrys

Ilman palkkaa tehtävään työhön viitattiin tai kommentoitiin kuudessa haastattelussa, joissa kaikissa käytettiin termiä vapaaehtoinen tai vapaaehtoistyöntekijä. Kaikissa näissä diakoniatyön toimintamuodoissa ilman palkkaa työskentelevät työntekijät olivat pienemmässä tai suuremmassa, mutta merkittävässä roolissa diakoniatyön toteuttamisessa. Yhden haastatellun toteuttama toimintamuoto hoituu kokonaan ilman palkkaa työskentelevin työvoimin.

Tämän tutkimuksen haastateltavien käyttämä vapaaehtoinen -termi on diakoniatyössä yleisesti käytetty. Sosiaalipoliittisesta keskustelusta lainatulla me-ne – arvokeskustelulla tarkoitetaan kahdentason kansalaisia. ”Me” tarkoittaa omaan joukkoon määriteltäviä ihmisiä, ”ne” puolestaan niitä kansalaisia, jotka eivät ”meidän” näkökulmastamme katsoen kuulu tähän luokkaan. Diakoniatyön kentällä on erityisen tarkkaan pidettävä huoli erilaisilla arvolatauksilla varustettujen termien käytöstä, sillä työ toteutuu ihmisten keskuudessa, jotka usein ovat monin tavoin herkässä ja kipeässä elämäntilanteessa. Me-ne – keskustelulla viitataan tässä yhteydessä diakoniatyön viranhaltijoita tai toimessa oleviin ja diakoniatyön tehtävissä vapaaehtoisina toimivia henkilöihin. (Julkunen, 2008, 183-214.) ”Ne” ovat välttämättömiä diakoniatyön toteuttamiseen, mutta ”niistä” on diakoniatyöntekijälle runsaasti työtä vapaaehtoisten rekrytoinnissa, koulutuksen järjestämisessä, vapaaehtoisten välisten ristiriitojen selittämisessä sekä vapaaehtoisten kiittämisessä erilaisin muodoin. Tällaisella hierarkkisella ja negatiivisella arvolatauksella varustettu taustaterminologia voi johtaa toimintaa kauaksi todellisesta tavoitteesta ja apua tarvitsevasta ihmisestä, jollei ajatusmallia tiedosta (Julkunen, 2008, 183-214).

Haastateltujen diakoniatyöntekijöiden kommentit palkatta työskentelevien ihmisten osuudesta diakoniatyössä olivat pääsääntöisesti myönteisiä. Osaan kommentteja kuitenkin sisältyi kuvatun kaltaista me-ne –ajattelua. Esimerkiksi eräs haastateltu diakoniatyöntekijä totesi, että hän ei voisi toteuttaa työtään ilman vapaaehtoisia, mutta hänellä on heistä myös runsaasti vaivaa erilaisten ristiriitatilanteiden selvittelyssä ja uusien vapaaehtoistyöntekijöiden kouluttamisessa. Toinen haastateltu totesi sivulauseessa, että ”niiden” vaihteleva sitoutumisaste työhön ärsyttää häntä. Kolmas haastateltava kommentoi omia vapaaehtoistyöntekijöitään, että ”ne” eivät aina ymmärrä työn todellista tarkoitusta.

Väärinymmärrys, puhuttaessa vapaaehtoistyöstä, on vahva termi. Tässä yhteydessä sitä käytetään vahvistesanana korostamaan sitä diakoniatyön todellisuutta, jossa vapaaehtoistyöntekijöiden erillisyys diakoniatyöntekijöistä termin käytön yhteydessä on ilmeinen. Väärinymmärrys –sanan käytöllä ei tässä yhteydessä tarkoiteta, että ilman palkkaa tai muun edun odotetta tehty työ sinällään sisältäisi väärinymmärryksen. Kyse on ainoastaan diakoniatyön sisällä vaikuttavasta arvolatauksesta diakoniatyöntekijöiden ja vapaaehtoistyöntekijöiden nimikkeinä käytettyjen termien kesken. Painotettakoon myös, että negatiivinen arvolataus ei suinkaan vaikuta läheskään kaikkialla, missä ilman palkkaa tehtyä työtä toteutetaan vapaaehtoistyö -termin sisällä. Lisäksi on huomioitava, että tutkijan esiymmärrys diakoniatyöntekijöiden ja vapaaehtoistyöntekijöiden välisistä suhteista on saattanut vaikuttaa tutkijan tulkintaan haastattelutilanteiden sivutessa kyseistä teemaa.

Vapaaehtoisuuden termin väärinymmärrys ei liity siihen, etteivätkö diakoniatyöntekijät tarvitsisi työn tekemisensä tueksi vahvoja verkostoja myös ilman palkkaa toimivista ihmisistä tai etteivätkö he tahtoisi tarjota mahdollisuuksia yhteisöllisyyden kokemuksiin ja itsetunnon kohoamiseen työnteon kautta, sillä kaikkea tätä paitsi tämän tutkimuksen haastatellut myös ajankohtaisen tutkimuksen (Holappa-Lehtinen, 2009, 60-74) mukaan diakoniatyöntekijät tarvitsevat ja tahtovat tarjota. Termin käyttöön liittyvä problematiikka heijastelee ennemminkin sanojen takana vaikuttavaa asenneilmapiiriä: Termin käyttö korostaa, että tehtävän toteuttaja ei ole siihen virallista kautta asetettu, vaan

hän toimii siinä vapaaehtoisesti, ilman virallista valtuutusta. Termi erottelee ne, jotka saavat tehtävästään palkkaa ja ne, jotka eivät tätä etua nauti, ja luo sitä kautta kielteistä asenneilmapiiriä.

Termin käytön tarkennus on tarpeellista ja viimeistään nyt ajankohtaista, sillä jo pitkään diakoniatyön kentällä on keskusteltu diakoniatyöntekijän roolista ja tehtävästä diakoniatyön kehittäjänä ja laajempien kokonaisuuksien hahmottajana, ruohonjuuritasontyön jäädessä mahdollisesti suurelta osin ilman palkkaa työskentelevien tehtäväksi (Ewalds ym. 2001, 68-97; Holappa-Lehtinen, 2009, 60-74;Hauta-aho & Tornivaara 2009, 125-126.) Tosin todellisuus ei vastaa näin yksiselitteistä yleistystä diakoniatyön sisällöstä tai tehtävänkuvista.

Alla olevassa kaaviossa 3. on kuvattu haastattelumateriaalin pohjalta termien käyttöä ilman palkkaa työskentelevien ihmisten nimikkeistä diakoniatyössä. Ilman palkkaa työskentelevien ihmisten nimikkeenä käytetään osassa haastateltuja seurakuntia termiä ”seurakuntalainen”. Esimerkiksi eräs haastateltava totesi, että heidän seurakunnassaan ”aktiiviset, kirkossa käyvät seurakuntalaiset” ovat diakoniatyön toimijoita. Mainittu määritelmä diakoniatyön palkatta työskentelevistä ihmisistä jättänee kuitenkin kokemuksen tasolla termin ulkopuolelle ne ihmiset, jotka eivät virallisesti kuulu seurakuntaan, mutta tahtovat silti olla kantamassa kortensa kekoon yhteisen hyvän edistämiseksi. Tämän vuoksi kaaviossa 3. termi ”seurakuntalainen” on sijoitettu vähäisimmän joukon sisältäväksi määritelmäksi.

Kaavion 3. keskimmäiseen kehään sijoitettu termi ”vapaaehtoinen” pitää sisällään seurakuntalaisina diakoniatyön tehtävissä työskenteleviä ihmisiä. Sen sijaan se jättää edelleen ulkopuolelleen runsaan joukon ihmisiä, jotka erilaisissa diakoniatyön tehtävissä kokevat olevansa enemmän kuin vain vapaaehtoisina mukaan tulleita tekijöitä: he kokevat olevansa osa diakoniatyön toteuttamisen kenttää: Tampereen seurakuntayhtymän Henkari-toiminnan ilman palkkaa työskentelevä hankevastaava kommentoi omaa rooliaan diakoniatyössä täysivaltaiseksi diakoniatyön toteuttajaksi.

Keskeistä Ilman palkkaa työskentelevien diakoniatyön toteuttajien nimikettä pohdittaessa on, miten laajalla tavalla diakoniatyö ymmärretään. Jos painotetaan ajatusta, että diakoniatyö on vain diakoniatyöntekijän toteuttamaa työtä, on ymmärrettävää, että työtä avustavia ihmisiä, eli diakoniatyöntekijän rinnalla työskenteleviä ihmisiä, ei myöskään termin muodossa rajata työkentän sisäpuolelle. Blennbergerin (2002) mallissa diakoniatyön laajuuden ymmärtämisestä, sen laajin ja monipuolisin kehä kuvaa mallia, jossa kaikkien ihmisten toteuttamat hyvät työt ovat diakoniaa (Blennberger, 2002, 168-177). Tämän mallin perusteella diakoniatyössä ilman palkkaa työskentelevää kirjavaa ihmisjoukkoa ei tulisi määritellä liian rajaavalla termillä, vaan sulkea heidät ennemminkin mahdollisimman laajaan kenttään.

Kaaviossa 3. esitetty ulommainen, laajin kehä kuvaa yhdessä toimivaa diakoniatyötä, jossa kaikki asiaan omistautuneet ihmiset yhdessä ponnistelevat niiden parhaaksi, jotka siinä kontekstissa tarvitsevat apua ja tukea. Heitä ei eritellä, eikä määritellä yleistävillä termeillä. Myös diakoniatyön viranhaltijat kuuluvat tähän joukkoon.

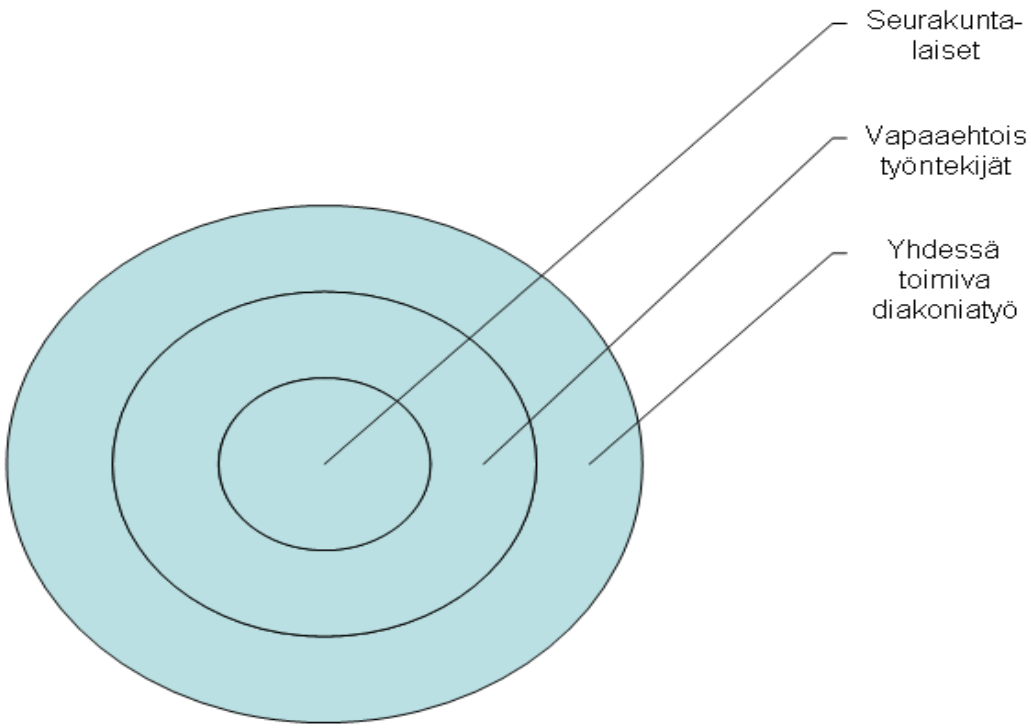

Kaavio 3. Termien käyttö ilman palkkaa työskentelevien ihmisten nimikkeistä diakoniatyössä

Vaihtoehtoisena, mahdollisesti vähemmällä arvolatauksella varustettuna mahdollisuutena on joidenkin seurakuntien diakoniatyössä otettu käyttöön erilaisiin diakoniatyön tehtäviin määritellyt erityiset tehtävänimikkeet, joita käytetään vapaaehtoistyöntekijä –termin sijaan. Tampereen diakoniakeskuksen toteuttama Henkari –toiminta toteutuu kokonaan ilman palkkaa saavien ihmisten työpanoksen turvin. Heidän toimintaansa ohjaa henkilö, jonka tehtävänimike on hankevastaava. Kyseinen nimike kertoo kaiken olennaisen henkilön tehtävänkuvasta, eli, että hän vastaa kyseisestä hankkeesta. Tehtävänimikkeestä on jätetty pois kaikki tarpeeton –myös se, millaisin etuuksin työntekijä työtään tekee, eli tässä tapauksessa vailla taloudellista korvausta tehdystä työstä.

6.4.2 Hengellisyys osana diakoniatyötä

Haastatelluista puolet mainitsi haastattelussa hengellisyyden osana työtään, vaikka hengellisyys ei sinällään välttämättä liittynyt haastattelun aiheena olleeseen toimintamuotoon. Eettis-spirituaalinen asiantuntijuus on diakoniatyöntekijöiden asiantuntijuuden erityisaluetta. Sen katsotaan olevan työntekijöiden ammatillisen osaamisen ja identiteetin perustana. Diakoniatyöntekijöiden eettis-sprituaalinen asiantuntijuus rakentuu kolmesta eri ulottuvuudesta, joita ovat: eettinen, hengellinen ja sielunhoidollinen ulottuvuus. (Juntunen, 2009, 100-102.) Ihmisen hengellisyys koostuu hänen sisäisistä arvoistaan, kokemuksistaan ja vakaumuksestaan (Iivanainen, Jauhiainen & Korkiakoski, 1995, 465). Tässä tutkimuksessa hengellisyydellä ymmärretään erityisesti Kristillisen uskon eläminen erilaisilla tavoilla ja muodoilla. Kirkon strategiassa 2015 (Meidän kirkko – välittävä yhteisö, i.a.) painotetaan hengellisyyden vahvistamista yksittäisten ihmisten elämässä seurakunnan julistuksen ja toiminnan kautta.

Hengellisyydestä totesi Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän diakoniakeskuksen sinkkutyötä toteuttava diakoniatyöntekijä, että yksittäisestä toiminta-

muodosta tulee helposti oma seurakuntansa siihen osallistuville ihmisille. Toisaalta toiminnan taustalla on ajatus myös siitä, että toiminta voisi toimia eteistoimintana seurakunnan järjestämään muuhun toimintaan, kuten viikoittaisiin jumalanpalveluksiin. Tämän tausta-ajatuksen toteutumista käytännössä ei ole sinkkutyön sisällä selvitetty, mutta sitä pidetään avoimesti esillä sinkkutoiminnan tapahtumissa.

Kettunen (2001, 191-194) ja Veikkola (2002, 107-128) linjaavat hengellisestä näkökulmasta diakoniatyön keskeiseksi sisällöksi seurakuntayhteisössä vaikuttamisen, opetuksellisen ja sielunhoidollisen työn sekä liturgisen, eli jumalanpalveluksissa toteutettavan työn. Tätä tutkimusta tehdessä diakoniatyön kentältä ei löytynyt toimintamuotoja, joissa pääpaino olisi ollut hengellisessä ulottuvuudessa. Vaikuttaa siltä, että diakoniatyön keskeisempänä sisältönä nähdään sosiaalisen työn painottaminen, hengellisen ulottuvuuden seuratessa mukana. Kettusen ja Veikkolan nimeämät hengellisen työn osa-alueet eivät ilmene haastattelujen kautta piirtyneessä diakoniatyön kuvassa.

6.4.3 Yhdessä tekemisen ilo

Huomion arvoista on, että haastattelujen kohteena olleiden diakoniatyön toimintamuotojen joukossa ei ollut ainuttakaan, jonka toteuttamiseen ei olisi sisältynyt yhteistyötä jonkin paikallisen toimijan kanssa. Esimerkiksi Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän diakoniakeskuksen toteuttaman sinkkutyön yhteistyökumppanina on muiden muassa toiminnan rinnalle perustettu yhdistys, joka ajaa yksinelävien asiaa valtakunnallisella tasolla, Varkauden seurakunnan hanke toteutetaan yhteistyössä paikallisen tehtaan johtoportaan kanssa ja Tuusulan seurakunnassa yhteistyökumppaneina ovat kunnan lastensuojelun työntekijät ja Seurakuntaopisto.

Diakoniatyö toimii osana valtakunnallista verkkoa, joka muodostuu lukemattomista erilaisista sosiaalialan toimijoista. Saari & Yeung ovat tutkimuksessaan (2007) viitanneet paitsi yksittäisten ihmisten, myös yhteisöjen merkittä-

vään osuuteen tehokkaamman ja kohtaavamman sosiaalipolitiikan rakentamisessa (Saari & Yeung, 2007, 116-134). Sininauhaliiton toteuttamassa tutkimuksessa toivoa vailla elävien ihmisten todellisuudesta (2006) keskeisellä sijalla on ajatus yhdessä toimimisesta hädässä elävien auttamiseksi: Yhteistyö on välttämätöntä paitsi eri toimijoiden kesken, myös kansalaisten osallistumisen kautta. (Lund, 2004, 105-162.) Diakoniatyön innovatiivisten ja ajankohtaisten toimintamuotojen toteuttajat lienevät huomanneen, että vahvat verkostot ovat diakoniatyön laadukkaamman toteuttamisen vahvistaja ja koituvat sitä kautta niiden ihmisten parhaaksi, jotka tarvitsevat diakoniatyön apua ja tukea elämäntilanteessaan. Yhteistyö erilaisten paikallisten tai valtakunnallisten toimijoiden kesken on lisäksi käyttövoimana työntekijän yhteiskunnallisten ymmärryksen laajentumiselle ja monipuolistumiselle. Oman työkentän avautuminen kohtaamaan muiden toimijoiden toteuttamaa työtä toimii väylänä myös laajemmalle kehittämistyölle ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiselle.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tätä tutkimusta tehdessäni totesin diakoniatyön olevan vireää, mutta hiljaista. Totesin, että joidenkin kiinnostaviksi koettujen toimintamuotojen tunnettavuus oli suurta: Minulle annettiin vinkkejä muutamista innovatiivisista toimintamuodoista useaan otteeseen. Toisia toimintamuotoja sain hakemalla hakea ja etsimällä etsiä. Totesin tutkimusta tehdessäni myös, että diakoniatyön toimintamuodoista riittäisi kirjoitettavaa ja esiin nostettavaa monin verroin enemmän kuin tähän tutkimukseen mahtuu.

Diakoniatyön toimintamuotojen rikkaudessa innovatiivisuus sinällään, vaikka se on diakoniatyössä keskeinen tekijä, ei ole itseisarvo. Innovatiivisuus saa tehonsa vasta silloin, kun se yhdistyy ajankohtaisuuden kanssa ja kun sen kautta syntyy jotakin uutta, diakoniatyön näkökulmasta jotakin toisia ihmisiä hyödyttävää ja tukevaa. Keskeistä innovatiivisuudessa diakoniatyön näkökulmasta on lisäksi kyky pyrkiä ennakoimaan yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksia ihmisten elämässä ja kehittää diakoniatyön toimintamuotoja myös ennakoinnin tuottamasta näkökulmasta.

Tässä luvussa luon yhteenvetoa tutkimukseni tuloksista ja analyysista kehittämishaasteiden muodossa. Haasteista vähäisin ei suinkaan ole yllä mainittuun diakoniatyön hiljaisuuteen liittyvä ajankohtaisten hätähuutojen esiin nostamisen haaste.

7.1 Muutosten keskellä

Tutkimuksen tuloksia analysoidessani keskeinen esiin nostamani teema liittyy diakoniatyön sisällä jatkuvasti tarvittavaan tilannekatsaukseen ja näkökulman vaihdokseen. Muutokset yhteiskunnassa, sen rakenteissa ja toimintatavoissa tapahtuvat koko ajan nopeammin. Diakoniatyössä on entistä na-

pakammin kiinnitettävä huomiota siihen, miten diakoniatyö voisi vastata yhteiskunnassa esiin nouseviin, ihmisten elämään vaikuttaviin ongelmiin. Diakoniatyön haasteena on vastata myös kirkon sisällä tapahtuviin muutoksiin ja sen tuomiin kipupisteisiin ihmisten elämässä.

Taloudellisen avustaminen, usein selkeäksi ja konkreettiseksi koettu diakoniatyön apuväline ja toimintamuoto, ei tulevaisuudessa enää sellaisenaan riitä. Kirkosta eroamisten keskellä myös diakoniatyö joutuu ennen pitkää kohtaamaan tilanteen, jossa seurakuntien taloudelliset resurssit eivät enää pysty takaamaan entisen kaltaista taloudellista avustustoimintaa. Toisaalta myös yhteiskunnan tasolla tehdyt sosiaalipoliittiset ratkaisut, kuten toimeentulotuen jatkuva raju jälkeenjääneisyys, ovat osaltaan linjaamassa toteutettavaa diakoniatyötä: Diakoniatyöllä ei ole taloudellisia resursseja paikata yhteiskunnan jättämiä aukkoja perusturvassa. On keksittävä ja kehitettävä uusia tapoja kohdata myös ihmisten taloudellista hätää. On luotava toimintamuotoja, jotka tukevat ihmisten elämänhallintaa ja taloudellista pärjäämistä myös taloudellisesti tiukentuvissa olosuhteissa. Lisäksi on luotava entistä tehokkaampia tapoja nostaa diakoniatyössä kohdattujen ihmisten taloudellista hätää yhteiskunnan tason päättäjien tietoisuuteen, jotta ratkaisuja voitaisiin luoda suuremmassa mittakaavassa tehokkain tuloksin.

Diakoniatyön mittaristojen kehittäminen, jota Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa jo tehdään, lienee diakoniatyön tulevaisuutta. Seurakuntien taloudellisien resurssien kiristyessä diakoniatyön on voitava työnsä perusteeksi osoittaa, millainen konkreettinen vaikuttavuus sillä on niille ihmisille, jotka ovat diakoniatyön vaikutuspiirissä. Lisäksi vaikuttavuuden mittaamisella diakoniatyötä voidaan entistä paremmin kehittää vastaamaan kunkin alueen ihmisten todellisia tarpeita. Läpinäkyvyyden ja vaikuttavuuden lisääntymisen myötä diakoniatyöntekijöiden mahdollisuudet nostaa esiin kohtaamiaan yhteiskunnallisia ongelmia paranevat: Läpinäkyvästi mitattuna ja arvioituna esitetyt tulokset ihmisten elämän todellisuudesta ovat vaikuttavampaa materiaalia päätöksenteon pohjaksi kuin vain oman kokemuksen myötä kerrotut.

Oman työn asettaminen mittaamiselle tai arvioinnille alttiiksi tuntunee joistakin diakoniatyöntekijöistä vaikealta tai kiusalliselta. Olennaista kuitenkin on, ettei mitattavaksi tule työntekijä, vaan työ sinällään: Mittaristoja ei kehitetä negatiivisen palautteen antamista varten, vaan työn kehittämiseksi ja sitä myötä myös sen mielekkyyden lisäämiseksi. Näkökulman vaihdos oman työn hiljaisesta omistamisesta oman työn avoimeen jakamiseen on haastavaa, mutta palkinnee kehittäjänsä.

7.2 Haaste astua ulos totutusta

Mikä voisi enempää olla diakoniatyön ydintä, kuin eri tavoilla elämän sivuun joutuneiden ihmisten etsiminen? Kuitenkin tämän tutkimuksen haastateltavien keskuudesta oli nostettavissa esiin kirkon sisälle jäämisen todellisuus ja sieltä ulosastumisen haaste diakoniatyöntekijöiden työnkuvissa. Diakoniatyön kutoutuminen tuttuihin, vuosia samanlaisina toteutettuihin uomiinsa luo tekijälleen turvallisen työkentän. Tuttuus ja diakoniatyön ytimeen sitoutunut etsimisen haaste ovat etäällä toisistaan. Etsiminen sinällään on aina hyppy tuntemattomaan: Tulosta ei tiedä, kun etsimään ryhtyy.

Diakoniatyön kehittämisen peruskiveksi tulisi asettaa konkreettinen ulosastuminen tutuista kirkon tiloista. Kaupunkien kaduilla ja maaseutujen metsämaisemissa kohdattujen ihmisten elämäntodellisuus saattaa tuoda, ja todennäköisesti tuo, diakoniatyön sisälle jotakin muuta ulottuvuutta kuin totutun perinteen kautta toteutetut toimintamuodot. Säännöllinen, vaikkapa viikoittainen kävely oman työalueen kaduilla ja teillä, avoin asenne vastaan tulevia ihmisiä kohtaan ja rohkeus käydä puheisiin ihmisten kanssa ovat selkeitä, konkreettisia ja pääsääntöisesti helposti toteutettavia avaimia kohti ulosastumista diakoniatyön tuttuusvyöhykkeeltä.

Tuttuusvyöhykkeeltä ulosastumisen haasteeseen liittyy julkisen äänen korottaminen epäoikeudenmukaisuuden edessä. Diakoniatyöntekijät ovat avainasemassa näkemään ja ymmärtämään ruohonjuuritasolla toteutuvaa hätää

yksittäisten ihmisten elämässä. Tämän hädän yhdistäminen yhteiskunnalliseen sosiaalipoliittiseen päätöksentekoon sekä siihen vaikuttamaan pyrkiminen ovat diakoniatyön haasteita niin paikallis- kuin valtakunnallisellakin tasolla.

Yksittäisenä kehittämishaasteena diakoniatyön kautta kohdattujen ihmisten äänen korottamiselle voisi olla esimerkiksi Internetissä toimivan diakoniatyön keskustelufoorumin perustaminen. Keskustelufoorumissa niin diakoniatyön kautta apua saaneet tai etsineet ihmiset kuin diakoniatyöntekijätkin voisivat yhdessä nostaa esiin ajankohtaisia keskusteluteemoja. Keskustelufoorumin mahdollistama ajatustenvaihto ei olisi foorumin ainoa tarkoitus, vaan yhdessä todetun tarpeen mukaan myös yhteisten kannanottojen ja esimerkiksi lehdistötiedotteiden laatiminen esiin nostettujen asioiden eteenpäin viemiseksi.

7.3 Diakonian bittinikkarit

Sosiaalisten medioiden käyttö diakoniatyön toteuttamisessa, tiedottamisessa ja työn kautta nousevien asioiden esille nostamisessa on vielä lapsen kengissä. On hienoa, että joissakin diakoniatyön toimintamuodoissa, kuten haastatellussa Henkari-toiminnassa, Internetin mahdollisuuksia on alettu kehittää uutta luovalla tavalla. Pelkkä tiedottaminen seurakunnan omilla nettisivuilla ei enää riitä kohtaamaan sitä todellisuutta, jossa ihmiset elävät sosiaalisissa medioissa.

Sosiaalisten medioiden maailma on sekä oman kokemukseni että haastateltujen kommenteista todettuna useille diakoniatyöntekijöille vieras. Kuitenkin nuoremmille sukupolville sosiaaliset mediat ovat tuttu, arkipäiväinen asia, joka kuuluu tiiviisti jokapäiväiseen elämään ja asioiden hoitamiseen. Lisäksi huomioitava on, että ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita on yhä enemmän siirtynyt sosiaalisten medioiden tarjoamiin kohtaamispaikkoihin. Jos diakoniatyö todella haluaa olla siellä, missä ihmiset ovat, ei enää pelkkä ulosastuminen kirkosta riitä. On oltava ajan tasalla siitä, millaisia sosiaalisia medioita

on, keitä siellä liikkuu, mitä siellä tapahtuu ja mitä siellä kohdattujen elämässä tapahtuu. Lisäksi on hallittava sosiaalisten medioiden konkreettinen käyttö.

Diakoniatyöntekijöiden tietotekniikan käytön koulutukseen on kiinnitettävä tulevaisuudessa entistä enemmän huomiota. Erityisen hyvä olisi, jos diakoniatyöntekijöille voisi kutoa oman sosiaalisten medioiden koulutuspaketin, jossa pureuduttaisiin toisaalta parantamaan diakoniatyöntekijöiden sosiaalisten medioiden tuntemusta, ymmärrystä ja käyttötaitoja, mutta myös ideoimaan ja kehittämään uudenlaisia tapoja kohdata apua ja tukea tarvitsevia ihmisiä sosiaalisten medioiden maailmassa.

Kehittämisen arvoinen ajatus voisi myös olla, ainakin suuremmissa seurakunnissa tai seurakuntayhtymissä, luoda kokonaan uusi, diakonian tiedottamiseen keskittyvä virka. Diakonian tiedottaja hallitsisi sosiaaliset mediat, voisi opastaa diakoniatyöntekijöitä niiden käytössä sekä ennen kaikkea hoitaisi diakonian tiedottamisen napakalla, modernilla ja ajassa elävällä tavalla. Diakonian tiedottaja olisi sekä diakoniatyön että tiedottamisen asiantuntija, jolloin hän olisi avainroolissa kehittämään diakoniatyön kohtaavuutta sosiaalisissa medioissa yhdessä diakoniatyöntekijöiden kanssa.

7.4 Yhdessä toimiva diakoniatyö

Tulevaisuuden diakoniatyöntekijöiden haasteena on säilyttää ja luoda entistä tiiviimpiä kontakteja alueellaan asuviin ihmisiin. Tämän taustalla on ajatus siitä, että pienentyvien taloudellisten resurssien ja toisaalta enenevän pahoinvoinnin seurauksena diakoniatyöntekijä tullee tarvitsemaan yhä enemmän muiden ihmisten konkreettista apua diakoniatyön toteuttamisessa. Ilman palkkaa työskentelevien ihmisten asemaan diakoniatyön sisällä on syytä kiinnittää yhä enemmän huomiota: Miten yhdessä toimiva diakoniatyö voisi todella olla yhdessä toimivaa? Millaisin muodoin yhteisvastuun ajatusta saisi

levitettyä ympäristössä asuvien ihmisten keskuudessa siten, että vastuu oman alueen hädässä olevista ihmisistä voisi olla jaettu?

Yhdessä toimiva diakoniatyö liittyy käsitykseen avarasta diakoniasta. Siinä jokainen ihminen, joka kokee vastuuta ympäröivässä yhteisössä ilmenevistä pahoinvoinnin ilmiöistä, voi osaltaan olla tasa-arvoisesti toimimassa kohti yhteistä hyvää. Keskeistä yhdessä toimivan diakoniatyön ajatuksessa on paitsi yhdessä toimiminen, myös yhteisen vastuun kantaminen. Vastuun ymmärtäminen kokonaisvaltaisena osallisuutena pitää sisällään työn yhteisen suunnittelun, yhteinen kehittämisen ja yhteisen toteuttamisen. Diakoniatyöntekijän rooli yhdessä toimivassa diakoniatyössä liittyy toteuttamisen mahdollistamiseen, sekä innostajana ja taustatukena toimimiseen.

Vapaaehtoinen –termin käyttö tarkoittamaan diakoniatyön sisällä ilman palkkaa työskentelevää ihmistä, on varsin vakiintunut Suomen Evankelis-luterilaisen kirkon sisällä. Termiin sisältyvä, kielteisiä mielikuvia luova arvolataus haastaa diakoniatyöntekijöitä pohtimaan uudelleen omassa lähipiirissään työskentelevien ihmisten työnimikkeitä: Voisiko vapaaehtoinen –termi tulla korvatuksi työnkuvaa paremmin kuvaavalla nimikkeellä, jolloin tarpeettomat rajanvedot yhdessä toimivan diakoniatyön sisällä voisivat himmetä?

Kirkosta eroaminen on tätä kirjoittaessani, lokakuussa 2010, kiivaampaa kuin koskaan ennen historian aikana. Diakoniatyön lienee tulevaisuudessa käytettävä yhä enemmän luovuutta sosiaalisen työn ja hengellisyyden yhdistämisessä tukea tarvitsevien ihmisten hyödyksi: Diakoniatyön on nostettava rohkeasti esiin voimavaraa, joka erottaa diakoniatyön muusta sosiaalisesta työstä. Tarjoamalla paitsi konkreettista apua ja tukea, myös selkeästi hengellistä rohkaisua, diakoniatyö ottaa paikkansa osana sosiaalisen tukijoiden kenttää omalla asiantuntijuudellaan. Diakoniatyön haasteena on kehittää toimintamuotoja, joissa hengellisyys on selkeästi ja avoimesti esillä mahdollistaen laaja-alaisen kohtaamispinnan ihmisten moninaisen pahoinvoinnin kentällä.

LÄHTEET

Aaltonen, Juhani. & Valli, Raine. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. WS-kustannus. Jyväskylä.

Arajärvi, Pentti. 2010. Avuttomuus. Teoksessa: Bardy, Marjatta & Parrukoski, Sanna (toim.) Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle. Helsinki: Yliopistopaino, 161-163.

Blennberger, Erik. 2002. Diakonia ja diakonian teologia. Teoksessa: Lahtinen, Mikko & Toikkanen Tuulikki. Anno Domini 2002. Diakoniatieteen vuosikirja. Lahti: Lahden diakoniainstituutti, 168-177.

Collins, John. 2002. Deacons and the church. Making connections between old and new. Leomister-Harrisburg. Grasewing-Morehouse Publications.

Elenius, Antti. 2007. Avaran diakonian puolustus. Teoksessa: Elenius, Antti & Latvus, Kari. Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja. s.158-165.

Eskola, Jari. 2007. Teemahaastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa: Viinamäki, Leena & Saari, Erkki. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Tammi.

Ewalds, Helena; Fanuelsen, Olav; Flemming, Jensen; Lindström, Hans-Erik & Sverrisdottir, Ragnheidur. 2001. Rajojen yli. Diakoniatyötä Pohjoismaissa. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2001:2.

Gothoni, Raili. & Jantunen, Eila. 2010. Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä

ja diakonisesta työstä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja: A tutkimuksia 25: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hagfors, Robert. 1999. Hyvinvointivaltion avoimuus ja sosiaaliturvan rahoituksen rakenne. Teoksessa: Kosonen, Pekka & Simpura, Jussi. 1999. Sosiaalipolitiikka globalisoituvassa maailmassa. Tampere: Gaudeamus.

Hauta-aho, Henna & Tornivaara, Sanna-Maaria 2009. Kirkosta kiinni! Helsin ki: Kirjapaja.

Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko. 2000. Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Tampere: Gaudeamus.

Helander, Voitto. 1998. Kolmas sektori. Saarijärvi: Gaudeamus.

Henttonen, Kai. 1997. Voiko sen tehdä toisinkin? Diakoniatieteen lähtökohdat ja valinnat. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 1997:1. Lahti.

Hiilamo, Heikki. 2009. Diakonistatistiken som hjälp att utveckla diakoniarbetet. Teoksessa: Kummel-Myrskog, Pia; Sarelin, Birgitta & Ekstrand, Sixten. 2009. Där nöden är störst. Publicationer utgivna av Evangelisk-luterska kyrkan i Finland. 2009:1. Helsingfos.

Hiilamo, Heikki. 2010. Laman uhrien auttaminen diakoniatyössä 1990-luvulla. Diakoniatyön tutkimus. 1/2010.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopiston yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2003. Tutki ja kirjoita.

Vantaa: Tammi.

Holappa-Lehtinen, Tiina. 2009. Seurakuntien sisäinen yhteistyö diakonia työssä. Teoksessa: Juntunen, Elina (toim.). Diakoniatyö kartalle. Näkökulmia espoolaisen diakoniatyön nykytilaan ja kehittämistarpeisiin.

Honkkila, Antero. 2002. Seurakuntadiakoniaa. Teoksessa Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani. Diakonian käsikirja. Jyväskylä: Kirjapaja.

Hyyppä, Harri. 2000. Tehtävä mielessä. Hyyppä, Harri & Miettinen, Asko (toim.) 2000. Johtajuus ja organisaatiodynamiikka 126-148. Oulu: Metanoia-instituutti.

Hänninen, Sakari; Karjalainen, Jouko; Lehtelä, Kirsi-Marja & Silvasti Tiina. (toim.) 2008 Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Stakes. Jyväskylä: Gummerrus.

Iivanainen, Ansa; Jauhiainen, Meri & Korkiakoski, Lahja. 1995. Hoitotyön kä sikirja. Helsinki: Tammer-paino oy.

Iivari, Juhani & Karjalainen, Jouko. 1999. Diakonian köyhät. Epävirallinen apu perusturvan paikkaajana. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 1999. Raportti 235. Jyväskylä: Gummerrus.

Julkunen, Raija. 2006. Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakesin julkaisuja 2006.

Juntunen, Elina. 2009. Asiantuntijana diakoniatyössä. Teoksessa: Juntunen Elina (toim.). Diakoniatyö kartalle. Näkökulmia espoolaisen diakoniatyön nykytilaan ja kehittämiseen.

Juntunen, Elina. 2007. ”Koska se on muutakin kuin osto-osoitus”. Diakonia

työntekijöiden kokemuksia taloudelliseen avustamiseen motivoivista tekijöistä. Diakonian tutkimus 2 / 2007.

Juntunen, Elina; Grönlund, Henrietta., & Hiilamo, Heikki. (toim.) 2006. Viimeisellä luukulla. Tutkimus viiimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7. Helsinki.

Jääskeläinen, Ilkka. 2002. Diakoniatoiminnan muodot. Teoksessa: Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani. Diakonian käsikirja. Jyväskylä: Kirjapaja.

Kettunen, Paavo. 2001. Leipää vai läsnäoloa? Jyväskylä: Gummerrus.

Kinnunen, Kaisa. (toim.) 2009. Sairas köyhyys. Tutkimus sairauteen liittyvästä huono-osaisuudesta diakoniatyössä. Helsinki: Kirkkohallituksen julkaisuja 2009:7.

Kinnunen, Kaisa. 2010. Sairas köyhyys –tutkimus sairauteen liittyvästä huono-osaisuudesta diakoniatyön näkökulmasta. Diakoniatyön tutkimus 1/2010.

Kopperi, Kari. 2007. Miksi rakastaa lähimmäistä. Teoksessa: Latvus, Kari & Elenius, Antti (toim.). 2007. Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja. 143-157.

Kuokkanen, Ritva; Kivirinta, Mervi; Määttänen, Jukka & Ockenström Leena. 2007. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakoniaammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakoniaammattikorkeakoulun julkaisuja C Katsauksia ja aineistoja 10. Helsinki.

Lagerspetz, Eerik & Räikkä, Juha. 2007. Oikeudenmukaisuusteoriat ja

hyvinvointivaltio. Teoksessa: Saari, Juho & Yeung, Anne Birgitta. (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus.

Latvus, Kari. 2002. Arjen teologia. Johdatus kontekstuaaliseen raamatuntulkintaan. Jyväskylä: Kirjapaja.

Latvus, Kari. 2007. Auttajan viran alkuperän uusi tulkinta. Teoksessa: Latvus, Kari & Elenius, Antti. (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja.

Laulaja, Jorma. 2002. Diakonia uskon ja rakkauden risteyksessä. Teoksessa: Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani. Diakonian käsikirja. Jyväskylä: Kirjapaja.

Lehto, Markku. 2001. Sosiaalipolitiikka edistyksen asialla. Tampere: Vastapaino.

Lemmetyinen, Antti. 2003. Ruokapankit kirkon diakoniatyön toimintamuotona. Teoksessa: Heikkilä, Matti; Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko. 2003. Kirkonkirjat köyhyydestä. Pieksämäki: Kirkkopalvelujen julkaisuja n:o 5.

Lund, Pekka. 2004. Torjuttu toivottomuus. Jyväskylä: PS-kustannus.

McGrath, Alistair. (toim.) 2000. Modernin teologian ensyklopedia. Helsinki: Kirjapaja.

Malkavaara, Mikko. 2002. Nälkä ja köyhyys kirkon asiaksi. Teoksessa: Mäkinen, Virpi. (toim.) Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Jyväskylä: Atena-Kustannus oy.

Malkavaara, Mikko. 2003. Diakonian, teologian ja diakonian teologian

murrokset. Teoksessa: Heikkilä, Matti; Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko. 2003. Kirkonkirjat köyhyydestä. Pieksämäki: Kirkkopalvelujen julkaisuja n:o 5.

Malkavaara, Mikko. 2007. Suomalaisen diakoniatyön taustat ja nykytilanne. Teoksessa: Latvus, Kari & Elenius, Antti (toim.) 2007. Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja.

Malkavaara, Mikko. 2009. Den finländska diakonins historia och nuläge. Teoksessa: Kummel-Myrskog, Pia; Sarelin, Birgitta & Ekstrand, Sixten. 2009. Där nöden är störst. Helsingfos: Publicationer utgivna av Evangelisk-luterska kyrkan i Finland. 2009:1.

Mason, Jennifer. 2002. Qualitative research. London: Sage Publications.

Meidän kirkko -Osallisuuden yhteisö. 2009. Evankelisluterilaisen kirkon strategia 2015. Helsinki: Kirkkohallituksen julkaisu 2009.

Mustakallio, Hannu. 2002. Köyhät, sairaat ja kirkko. Teoksessa: Mäkinen, Virpi. (toim.) Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Jyväskylä: Atena-Kustannus oy.

Mäkelä, Hilkka. 2002. Diakoniatyössä jaksaminen. Teoksessa: Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani. Diakonian käsikirja. Jyväskylä: Kirjapaja.

Niemelä, Pauli. 2010. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön vastuunjako. Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. Volume 18. 1/2010, 61-69.

Niemi, Petteri. 2008. Realismia sosiaalityöhön. Teoksessa: Niemi, Petteri & Kotiranta, Tuija. (toim.) Sosiaalialan normatiivinen perusta. Tampere: Gaudeamus.

Nordstokke, Kjell. 2009. Diakoniens teologi. Teoksessa: Kummel-Myrskog, Pia; Sarelin, Birgitta & Ekstrand, Sixten. 2009. Där nöden är störst. Helsingfos: Publicationer utgivna av Evangelisk-luterska kyrkan i Finland. 2009:1.

Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.

Otavan uusi sivistyssanakirja. 1998. Tampere: Gaudeamus.

Palmroth, Aino. & Nurmi, Ismo. (toim.) 1996. Alttiiksi asettumisen etiikka. Laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Jyväskylä: JYY-kustannus.

Pessi, Anne-Birgitta & Saari, Juho. 2009. Kollektiiviset muistot ja hyvinvointipolitiikan tulevaisuus –hyvinvointivaltion ja diakoniatyön muuttuvat suhteet ja tulkinnat. Diakoniatyön tutkimus 2/2009.

Pohjola, Anneli. 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa: Viinamäki, Leena & Saari, Erkki. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Tammi.

Pyykkö, Raija. 2004. Valtion ja kirkon välissä: Ammatillisen seurakuntadiakonian muotoutuminen. Teoksessa: Henriksson, Lea & Wrede Sirpa. Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus, 110-139.

Raamattu. Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.

Raunio, Kyösti. 1995. Sosiaalipolitiikan lähtökohdat. Tampere: Gaudeamus.

Rawls, John. 1971. A Theory of Justice. Oxford: Oxford University Press.

Roivainen, Irene. 2002. Yhteistyötä marginaalissa. Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Teoksessa: Juhila, Kirsti; Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden laitoksen julkaisu.

Rosenthal, Howard. 2004. Politics, public policy and inequality: a look back at the twentieth century. Teoksessa: Neckerman, Kathryn. (edited) Social Inequality. New York: The Russell Sage Foundation.

Rundgren, Marjo. 2010. Diakonia ja terveys –hanke Rovaniemellä. Diakonialehti. 1/2010. s. 38-39.

Röykäs, Esko. 2006. Kokonaisdiakonia. Diakoniakäsityksen opilliset liittymät. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A tutkimuksia 14. Tampere.

Röykäs, Esko. 2009. Forskning inom ämnet Diakoni. Teoksessa: Kummel-Myrskog, Pia; Sarelin, Birgitta & Ekstrand, Sixten. 2009. Där nöden är störst. Helsingfos: Publicationer utgivna av Evangelisk-luterska kyrkan i Finland 2009:1.

Saari, Juho. 1999. Jatkuvuus vai murros? Sosiaalipolitiikan pitkät linjat ja käännekohdat jälkiteollistuvissa länsimaissa. Teoksessa: Kosonen, Pekka & Simpura, Jussi. 1999. Sosiaalipolitiikka globalisoituvassa maailmassa. Tampere: Gaudeamus Kirja.

Saari, Juho. 2008. Sosiaaliset innovaatiot ja hyvinvointivaltion muutos. Vaajakoski: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Saari, Juho & Yeung, Anne Birgitta. (toim.) 2007. Oikeudenmukaisuus

hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus.

Saraneva, Tapio. 1991. Oikeudenmukaisuuden nälkä. Vapautuksen teologian haaste meille. Juva: Kirjapaja.

Seppänen, Marjaana. 2010. Hiljainen tieto ja hiljaisten tieto. Diakonian tutkimus. 1/2010.

Taylor, Gary. 2007. Welfare and ideology. Sheffield Hallam University. Hampshire: Palgrave Macmillan Publications.

Thitz, Päivi. 2009. Osallisuuden yhteisön rakennustöissä. Crux 5 / 2009.

Veijola, Timo. 2002. Diakonian juuret Raamatussa. Teoksessa: Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani. Diakonian käsikirja. Jyväskylä: Kirjapaja.

Veikkola, Juhani. 2002. Diakonian perustehtävä, visiot ja tavoitteet. Teoksessa: Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani. Diakonian käsikirja. Jyväskylä: Kirjapaja.

Yeung, Anne Birgitta. 2007. Diakonia ristipaineiden aallokossa. Diakonian työnäky ja suhde hyvinvointivaltioon. Diakonian tutkimus 1 / 2007 s. 5-25.

Internetsivustoja ja julkaisemattomia lähteitä:

Diakonia-idea. i.a. Viitattu 28.11.2009. http:// diakonia-idea .fi

Evankelisluterilaisen kirkon hiippakunnat. i.a. Viitattu 28.11.2009. http://www.evl.fi/kirkko/hpkartta.html

Helsingin seurakuntayhtymän perustoimintokuvaus 2008. Tekijän hallussa.

Henkari i.a. Lasten ja nuorten vaateapu. Toimintasuunnitelma. Viitattu 25.3.2010. Tekijän hallussa.

Herttoniemen seurakunnan toiminta- ja taloussuunnitelma 2010. Viitattu 7.8.2010. Tekijän hallussa.

Hämeenlinnan kaupunki. i.a. Viitattu 12.5.2010. http://hameenlinna.fi

Hämeenlinnan seurakuntayhtymä. i.a. Viitattu 12.5.2010. http://www.hameenlinnanseurakuntayhtyma.fi

Hämeenlinna-Vanajan seurakunta. i.a. Viitattu 12.5.2010. http://www.hameenlinna-evl.fi

Kirkkohallitus, diakoniatyön tilastot. i.a. Viitattu 16.7.2010. http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content418CE5

Kirkkolaki- ja järjestys. i.a. Suomen evankelisluterilainen kirkko. Viitattu 28.2.2010. http://www.evl.fi/index.shtml?avain/lait.html

Konttinen, Esa. 2010. Luento Helsingin seurakuntien diakoniatoimen strategiatyöskentelypäivässä Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin yksikössä 22.9.2010. Muistiinpanot ja luentokalvot ovat tekijän hallussa.

Lempäälän seurakunta. i.a. Viitattu 26.5.2010.
http://www.lempaalanseurakunta.fi/

Maakuntien suhdannekehitys 2008-2010. i.a. Viitattu 13.10.2010.
http://www.tem.fi/files/28035/Maakuntien_suhdannekehitys_2008_-_2010syksy.pdf

Meidän kirkko – välittävä yhteisö. i.a. Viitattu 8.11.2010.
http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content401510

Tampereen seurakunnat. i.a. Viitattu 25.3.2010.
http://www.tampereenseurakunnat.fi/diakonia

Terveyden edistämisen ryhmän toimintasuunnitelma 2009-2010. Tekijän hallussa.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä. i.a. Viitattu 2.4.2010
http://www.turunsrk.fi

Opiskelijayhteistyön toimintasuunnitelma 2010. Tuusulan seurakunta ja Järvenpään seurakuntaopisto. Tekijän hallussa.

Oulun hiippakunta. i.a. Viitattu 4.4.2010.
http://www.oulunhiippakunta.evl.fi

Oulun seurakunnat. i.a. Viitattu 1.4.2010.
http://www.oulunseurakunnat.fi

Rovaniemen seurakunta. i.a. Viitattu 26.5.2010.
http://www. evl.fi/srk/rovaniemi.fi

Sajava, Seppo. 2003. Johdatus filosofiaan. Filosofian metodit. Luentokurssin materiaali. Joensuun yliopisto. Tekijän hallussa.

Seurakuntaopisto. i.a. Viitattu 3.6.2010
http://seurakuntaopisto.fi

Socca. i.a. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 4.4.2010.
http://www.socca.fi/

Sosiaalipolitiikan historia. i.a. Laatuakatemia. Viitattu 15.10.2010.
http://www.laatuakatemia.net

Sosiaaliportti. i.a. Verkkopalvelu sosiaalialan ammattilaisille. Viitattu 4.4.2010.
http://www.sosiaaliportti.fi

Suomen yksinelävät ry. i.a. Viitattu 1.4.2010.
http://www.yksinelävät.fi/

Suurella sydämellä. i.a. Viitattu 16.7.2010.
www.suurellasydamella.fi

Sydänpiiri. i.a. Viitattu 4.4.2010.
http://www.sydanliitto.fi/sydanpiirit_ja_yhdistykset/lapin_sp/yhdistykset/fi_FI/rovaniemen_seudun_sydanyhdistys_ry%20/

Tuusulan kunta. i.a. Viitattu 3.6.2010
http://tuusula.fi

Tuusulan seurakunta. i.a. Viitattu 3.6.2010
http://www.tuusulanseurakunta.fi

Usko, toivo, rakkaus. i.a. Viitattu 16.5.2010.
http://www.uskotoivorakkaus.fi

Varkauden kunta. i.a. Viitattu 7.7.2010
http://varkaus.fi

Varkauden seurakunta. i.a. Viitattu 7.7.2010
http://varkaudenseurakunta.fi

LIITTEET

LIITE 1

SUULLISESTI HENKILÖILLE, JOIDEN KAUTTA ETSITÄÄN HAASTATELTAVIA DIAKONIATYÖNTEKIJÖITÄ:

TUTKIMUKSEN TARKOITUKSEN SELVITYS SEKÄ ”ETSINTÄKUULUTUS” NIISTÄ DIAKONIATYÖNTEKIJÖISTÄ, JOTKA TOTEUTTAVAT TYÖSSÄÄN AJANKOHTAISTA JA INNOVATIIVISTA TOIMINTAMUOTOA

DIAKONIATYÖN AJANKOHTAISIA TOIMINTAMUOTOJA

Tutkimus on Diakonia-ammattikorkeakoulun Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö.

Tutkimuksen tarkoituksena on etsiä ja löytää Suomen evankelisluterilaisen kirkon diakoniatyön kentällä kehitettyjä ja toteutettuja ajankohtaisia ja innovatiivisia toimintamuotoja, jotta arvokas käytännön tieto saadaan myös muiden diakoniatyöntekijöiden käyttöön.

Ajankohtaisuudella tarkoitetaan sitä, että toimintamuoto vastaa juuri tällä hetkellä kontekstissaan johonkin tarpeeseen ja hätään yhteisössä tai yksilön elämässä. Innovatiivisuudella tarkoitetaan sitä, että toimintamuoto on tarpeeseen vastaava ja uutta kehittävä.

Tuleeko mieleenne omasta tai ympäröivistä seurakunnista diakoniatyöntekijä tai useampiakin diakoniatyöntekijöitä, joiden toteuttama (ja kehittämä) työmuoto vastaa esitettyjä määrittelyjä? Voisinko saada hänen / heidän yhteystietonsa?

LIITE 2

PUOLISTRUKTUROITU TEEMAHAASTATTELURUNKO DIAKONIATYÖNTEKIJÖILLE (N 8), JOTKA TOTEUTTAVAT TYÖSSÄÄN AJANKOHTAISTA JA INNOVATIIVISTA TOIMINTAMUOTOA

DIAKONIATYÖN AJANKOHTAISIA TOIMINTAMUOTOJA

1) Kuvaa työssäsi ajankohtaiseksi ja innovatiiviseksi koettua toimintamuotoa.

2) Kerro tarkemmin kyseisestä toimintamuodosta: Miten, miksi, millaisissa olosuhteissa ja milloin se sai alkunsa, liittyykö siihen yhteistyötahoja, keitä, millaiseen hätään toimintamuoto on tarkoitettu vastattavaksi, miten se toimii, miten se on muuttunut ajan myötä, millaiselta sen tulevaisuus näyttää?

3) Millaisia vaikutuksia toimintamuodolla on ollut niille ihmisille, jotka ovat tarvinneet apua ja/tai tukea?

4) Millaista diakoniatyötä näet tekeväsi kymmenen vuoden päästä? Mitkä ovat tulevaisuuden haastekohtia innovatiivisen diakoniatyön kehittämisessä ja toteuttamisessa?

LIITE 3

TUTKIMUSLUPAPYYNTÖ NIIDEN SEURAKUNTIEN KIRKKOHERROILLE JA DIAKONIAKESKUSTEN DIAKONIAJOHTAJILLE, JOIDEN DIAKONIA-TYÖNTEKIJÖITÄ AION HAASTATELLA JA JOIDENKIN KOHDALLA ON JO HAASTATELTU:

Hei,

teen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opintoihini liittyen opinnäytetyötä diakoniatyön ajankohtaisista ja innovatiivisista toimintamuodoista.

Toivoisin voivani haastatella / Haastattelin diakoniatyöntekijäänne ----. Haastattelu koskee / koski hänen osuuttaan innovatiivisessa ja ajankohtaisessa ----. Haastattelukysymykset ovat avoimia, joten haastattelu koostuu pääasiassa haastateltavan kuvauksesta omasta työstään.

Pyydän lupaanne saada käyttää haastattelumateriaalia opinnäytetyössäni.

Opinnäytetyöhön ei tule henkilöiden nimiä, vain paikkakunnan nimi ja lyhyt, parin lauseen kuvaus seurakunnasta. Työni tulee olemaan eettisesti ja tieteellisesti kestävä.

Ystävällisin terveisin,

Karolina Puuska
(yhteystiedot)